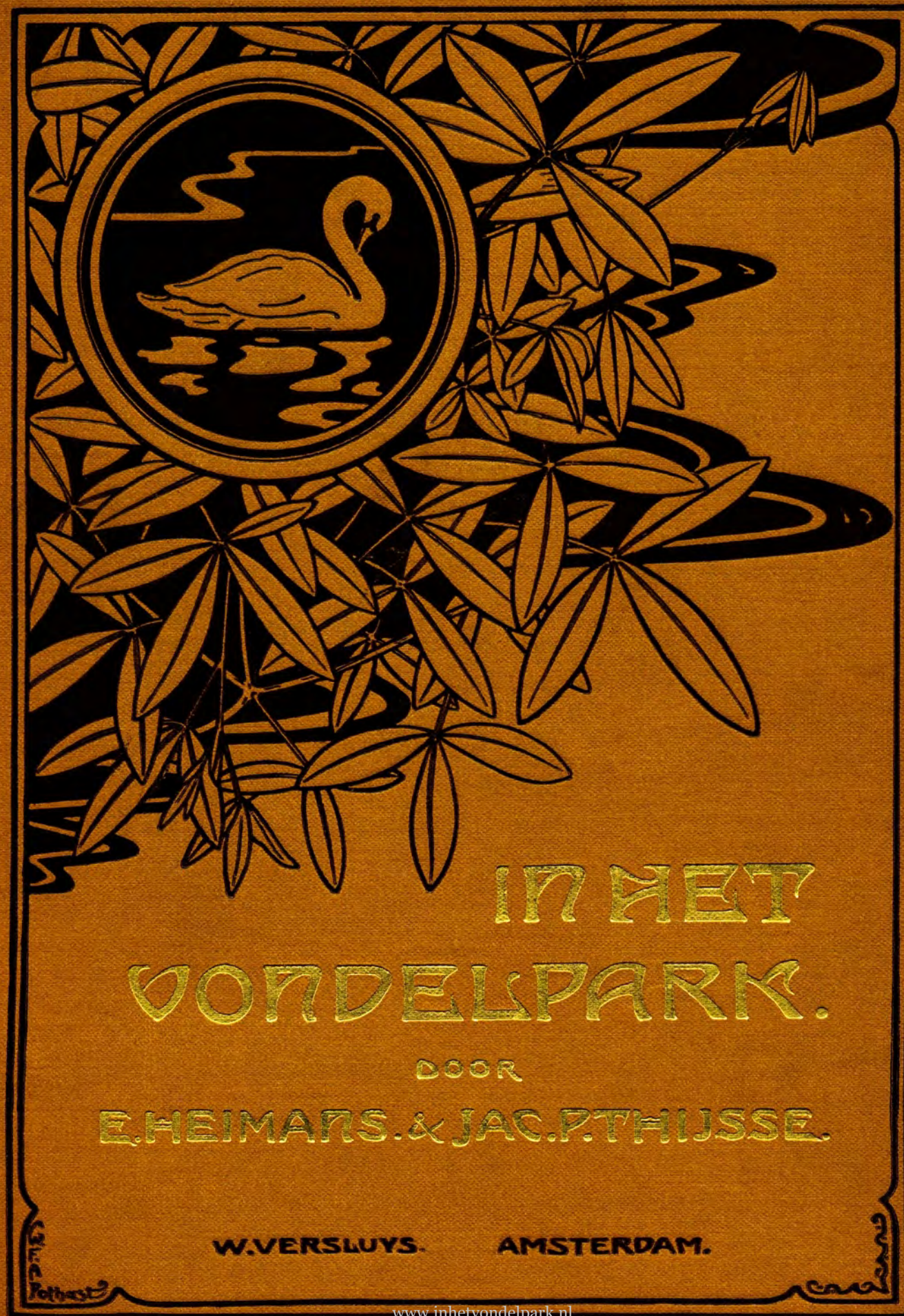

Digitale versie van het originele boekje, uitgegeven in 1901.

In het Vondelpark.

DOOR

E. HEIMANS EN JAC. P. THIJSSE.

MET 39 ILLUSTRATIES EN TWEE PLATTEGRONDEN.

AMSTERDAM - 1901 - W. VERSLUYS.

4677

In het Vondelpark

DOOR

E. HEIMANS EN JAC. P. THIJSSE.

MET 39 ILLUSTRATIES EN TWEE PLATTEGRONDEN.

Heimans en Thijsses
Plantage Middenlaan 2 C
1018 DD Amsterdam
020-622 81 15

AMSTERDAM — 1901 — W. VERSLUYS.

Opgetekend door Heimans en Thijsse.

Heimans en Thijsse hebben het boekje geschreven omdat zij in het park veel kennissen hadden ontmoet die wat moois konden vertellen zonder te spreken; *dat* wilden zij graag onder de aandacht brengen. In aanvulling op hun heldere manier van schrijven hadden zij ook de gave goed te kunnen tekenen. Dat zij daar bedreven in waren, toonden zij in hun nieuwe tijdschrift *De Levende Natuur* vanaf 1898 en in de dikke Geïllustreerde Flora van Nederland van 1899, waarin elke plant was getekend. Ook hun praktische en rijk geïllustreerde Wandelboekje uit 1900 ging vooraf aan *In het Vondelpark*.

Door de combinatie van schrijven, tekenen en foto's is het een boeiende uitgave geworden. De lezer werd uitgenodigd het park echt *in* te gaan en de seizoenen mee te maken.

Het boekje geeft een tijdsbeeld van het toen 36-jarige park. Meewandelen met twee natuurliefhebbers die veel wisten van het park en haar bewoners. Een apart hoofdstuk werd gewijd aan *wat de natuurvrienden misten in ons Vondelpark* én een stukje parkhistorie vanaf 1864.

Het boekje leerde de lezer om het jachtige leven kalmerende rust te geven en kennis te maken met het park en gezonder te blijven. Geen beter dokter dan de natuur, al is het maar een park, was hun stelling.

De tekst van het boekje is letterlijk in de spelling van toen overgenomen; zo beleef je de charme van die tijd, en de schrijfstijl van Heimans en Thijsse. Als bijna tastbaar bewijs siert de boekomslag in 'diepdruk' dit digitale boekje en elk hoofdstuk is bovendien voorzien van de eerste pagina uit het boekje, als ode aan de drukkerij. Als aanvulling is een *woordenlijst* en een *lijst van illustraties* opgenomen.

In het boekje zitten 2 oude plattegronden. Van het park in 1865, de situatie zo rond de opening van het eerste parkdeel, en een plattegrond uit 1901 naar eigen opneming getekend door de heer W.F.A. Pothast, die ook de ontwerper was van de boekomslag. Het park is een omvangrijk arboretum en de in deze zomer getekende plattegrond laat dat zien.

Amsterdam, augustus 2013.

Hans Homburg.

Copyright

De tekst en de illustraties zijn overgenomen uit het originele boekje, uitgegeven door uitgeverij W. Versluys in mei 1901.

Alle rechten van het originele boekje liggen bij de Heimans en Thijsse Stichting - www.heimansenthijssstichting.nl

De citaten en afbeeldingen zijn met bronvermelding geplaatst en waar mogelijk met toestemming van rechthebbende(n). De auteur heeft getracht alle rechthebbenden van het illustratiemateriaal te achterhalen. Mochten personen of instanties desondanks van mening zijn dat tekst- of fotorechten zijn geschonden, dan kunnen zij zich wenden tot de **auteur**.

Dankwoord

Mijn dank gaat uit naar *Peter van der Fluit* en *Daan Aeijelts*, voormalig beheerders van het Vondelpark, die mij geïnspireerd hebben het boekje *In het Vondelpark én de levende natuur* beter te begrijpen. Met veel genoegen heb ik het boekje gelezen en in het park veel meer kennissen ontmoet, ook de bevlogen ecologisch beheerder *Luís Nobre Canha*, op de bloeiende Koeienweide.

Voor de woordenlijst heb ik veelvuldig gebruik gemaakt van teksten (of delen ervan) op Wikipedia, de vrije encyclopedie. Veel dank aan alle auteurs hiervoor.

Op de laatste pagina is een sfeerfoto van de Vondelstraat opgenomen, met de rails van de paardentram. Jac. P. Thijsse moet hier veel gelopen hebben, door het toegangshek tegenover 164, via zijn Cornus-laantjes het Vondelpark in. De foto komt uit de collectie ansichtkaarten van *John de Kok*.

De *Heimans en Thijsse Stichting* te Amsterdam heeft enthousiast meegewerkt om deze publicatie mogelijk te maken.

Hans Homburg.

Op de volgende pagina begint de tekst van het originele boekje met het VOORBERICHT van HEIMANS en THIJSSE.

VOORBERICHT.

Wij hebben dit boekje geschreven op verzoek van enkele vrienden van 't Vondelpark, die meenden, dat daar voor den opmerkzamen wandelaar veel te zien en te genieten valt. En dat is zoo, want ons Park is rijk aan allerlei gewas en vol vogels en bloemen. Uit den rijken schat hebben wij een keuze gedaan en van het allermerkwaardigste en 't meest in 't oog vallende het een en ander verteld.

Onze illustraties danken wij voor een groot deel aan eenige vriendelijke amateur-photografen, terwijl den Heer Pothast de lof toekomt voor de groote kaart van 't Park, die hij geheel naar eigen opnemingen heeft moeten vervaardigen.

Het zal ons veel genoegen doen, als de wandelaars meer in 't Park vinden, dan in 't boekje vermeld staat. En zeer gaarne

zullen wij, hetzij per brief, hetzij in ons Tijdschrift „De Leven-de Natuur”, verdere inlichtingen geven omtrent alles wat er hun aandacht trekt.

Amsterdam, Mei 1901.

HEIMANS EN THIJSSE.

HET VONDELPARK.

“Het Vondelpark is een schenking, een le-
gaat, een vorstelijke en onvervreemdbare
gift aan gezondheid voor nu en altoos
voor alle Amsterdammers, groot en klein,
die er zijn of komen zullen.”

HET VONDELPARK.

INLEIDING.

„Waar eens een lage weide was,
Rijst nu een statig bosch.”

a waarlijk, zoover is het nu al wel gevorderd,
ons Vondelpark, dat wij zonder overdrijving
zoo langzamerhand van een bosch kunnen
gaan spreken, met trots op het heden en
met hoop op de toekomst.

't Is nog jong, ons Amsterdamsche Bosch, nog lang
niet volwassen, maar de gevaarlijke kinderjaren is het
te boven en het rijst ziender oogen; een triomf voor
de mannen, die, toen onze stad zich ging uitzetten, de
noodzakelijkheid inzagen van een groen eiland in die
groote, grauwe huizenzee, van een mooi stil hoekje vol
kleur en geur en schaduw in de rusteloos woelende en
klótsende branding van een steeds wassende wereldstad.

Een „Haagsch Bosch” of een „Haarlemmerhout” zal
ons Vondelpark nooit worden, dat laat de weeke bodem
van Amsterdam niet toe en dat behoeft ook niet. Al

INLEIDING.

„Waar eens een lage weide was,
Rijst nu een statig bosch.”

a, waarlijk, zoover is het nu al wel gevorderd, ons Vondelpark, dat wij zonder overdrijving zoo langzamerhand van een bosch kunnen gaan spreken, met trots op het heden en met hoop op de toekomst.

't Is nog jong, ons Amsterdamsche Bosch, nog lang niet volwassen, maar de gevaarlijke kinderjaren is het te boven en het rijst ziender oogen; een triomf voor de mannen, die, toen onze stad zich ging uitzetten, de noodzakelijkheid inzagen van een groen eiland in die groote, grauwe huizenzee, van een mooi stil hoekje vol kleur en geur en schaduw in de rusteloos woelende en klotsende branding van een steeds wassende wereldstad.

Een „Haagsch Bosch” of een „Haarlemmerhout” zal ons Vondelpark nooit worden, dat laat de weke bodem van Amsterdam niet toe en dat behoeft ook niet. Al krijgen wij geen reuzenbeuken en eiken, er zijn andere boomsoorten genoeg, die de hoogte in willen, ook op ons drassige landje; onze populieren, ahorns en olmen doen het even goed, hun schaduw is niet minder koel, hun takken grijpen evengoed ineen, en geven flinke lanen en donkergroene partijen.

En dan, onze trots op het Vondelpark is niet minder gerechtvaardigd dan die der Haarlemmers en Harenaars op hun Hout en Bosch. Zij toch hebben een erfenis aanvaard – wij hebben een bezitting geschapen; gewrocht met menschenhanden in ons bosch; er is geworsteld zonder wanhopen, vertrouwd op kracht en kennis en volhard tegen voorspelling van mislukken, tegen werkelijke teleurstellingen in. Zijn Hollands weiden ontwoekerd aan de zee, Amsterdams Vondelpark is ontworsteld aan het moeras; het is ons eigen eigendom, wij hebben het lief en zijn er fier op; trots ook op hen, die het werk aandurfd, aanpakten en niet twijfelden aan een goed einde.

En niet tot eigen baat, niet voor eigen lust, maar tot nut van het algemeen, belangeloos en menschlievend is het reuzenwerk volbracht, uit eigen, uit gelukkig ruime beurs door de ontwerpers van het grootsche plan. Geen Amsterdammer heeft ooit aan zijn belastingbiljet bemerkt, dat er een Vondelpark werd aangelegd, nooit zijn de beurzen van rijk of provincie aangesproken.

Het Vondelpark is een schenking, een legaat, een vorstelijke en onvervreemdbare gift aan gezondheid voor nu en altoos voor alle Amsterdammers, groot en klein, die er zijn of komen zullen.

Van de honderd huizen in Amsterdam heeft er nog niet één een tuin; het Vondelpark is een tuin voor allen. Van honderd mensen in onze stad kan er zich nauwelijks één de weelde veroorloven van een wekelijksch vluchtje uit de woelige stad naar de vrije natuur, het Vondelpark geeft vergoeding. En voor het Vondelkwartier zelf, voor de nabijwonenden is het meer, is het een dagelijksch genot.

Men zou zo zeggen, dat het er steeds vol, overvol moest zijn; maar niet alleen op Zondagmiddag, niet alleen als de vijvers tot schaatsenrijden lokken, niet alleen op de vastgestelde uren en wegen voor wielrijders, niet alleen in het voorste gedeelte bij paviljoen en melkhuis, niet alleen als het in de straten in den volzomer is om te stikken, – vol met mensen, die wandelen en genieten van de heerlijke vergezichten, keurige boom- en heesterpartijen; vol aan de spiegelende vijvers met de ruime kijkjes en de wijde luchten. Het moest er wemelen niet waar? Het half miljoen mensen, dat er vrij in en uit kan gaan te allen tijde, heeft toch niet enkel op Zondagmiddag zijn rusttijd; allen hebben toch niet tegelijk hun vrije uren. De schemering is er zoo mooi en de vroege morgen zoo heerlijk.

Hoe is 't mogelijk, dat het er dikwijls, zeer dikwijls, als 't park op zijn mooist is, in de vroege lente en in den herfst vooral, zoo stil en zoo leeg kan zijn? Zoo leeg, dat ge u vraagt, of gij

dan met die tien, twintig mensen, welke ge ontmoet, de eenige zijt, die kunnen en willen genieten van de goddelijke natuur.

Illustratie 1 - Vondel's standbeeld.

Naar een fotografie van den heer DE FLINES.

Verwend op het stuk van natuurgenoet zijn er immers maar weinigen onder ons; en dan de geheel misdeelden; waar blijven zij?

Dat het Vondelpark geen natuurwoud is, kan hen niet weerhouden. Hoevelen kennen dat? En voor hen die het kennen, doch die maar een halfuurtje te missen hebben, is het park met zijn ruime effen grasperken, lage boschjes, stille vijvers, toch ook weer iets anders, vaak weer iets beters. Niet altijd immers is het om eenzaamheid te doen, niet om te peinzen, niet

om onder den indruk van het statige en plechtige te komen; weinigen gevoelen daaraan dikwijls de behoefte.

Wat is dan de oorzaak van de leegte in het park op de mooiste en beste uren? Gebrek aan waardering? Of aan de erkentenis, dat enkele geregeld terugkeerende rustpoozen voor oor en oog, die steeds in werking zijn bij de groote-stadbewoners, zoo nuttig en noodig zijn voor het lichaam, voor onze gezondheid? Wellicht beide.

Wij zijn al zoo gewend aan dat voortdurend getingel, gerol, geratel, gebel en gefluit, aan dat schreeuwen en joelen, dat voetengeschuifel en paardengetrappel, wij hooren het niet meer; wat zou het ons deren? Wij wijken al machinaal uit voor een paard en rijtuig, voor een tram, een fiets, een automobiel. Het waarschuwend signaal of geratel der wielen hindert ons weinig; wij beoordeelen al onbewust den afstand, die het voertuig nog achter ons is, en stoppen of springen, midden in een gesprek zelfs, op het juiste oogenblik ter zijde. Onze oogen en ooren, zij zien voor ons stedelingen buiten ons om, en waarschuwen ons wanneer het noodig is. Het is onze tweede natuur; waartoe is rust, afwisseling, is verpoozing noodig?

En ons dagelijks werk, het gaat zoo grif, zoo driekwart machinaal, het vermoeit ons haast niet meer, wij zijn een uurwerk, dat maar op tijd moet opgewonden worden om geregeld af te loopen; het wordt niet moe. Waartoe de rust? Waartoe de natuur, de boomen, bloemen, de vrije vogels en de vlinders? Wij voelen de werking van het stadsgewoel niet meer; wij merken het alleen, als wij een kennis van buiten hebben, die ons

bewondert, dat wij niet doodmoe worden als hij, alleen van zien en hooren, van opletten.

„Wij letten niet meer op”, is uw trotsch, zelfbewust antwoord. Neen, maar uw zenuwen doen het voor u; altijd is de boog gespannen, en ge merkt het niet; ge voelt het niet vóór het te laat is, dat de pees rekt en verslapt, de boog zijn veerkracht verliest en verstart; voortdurend gaat de electrische stroom door uw zenuwen, altijd op hun qui-vive; rusteloos zonder aansporing geeft hij beweegkracht, maar de wrijving voelt ge niet, de slijtage merk ge niet, voor het te laat is.

Pas op, gij die genoeg hebt aan menschen en huizen, aan boeken en machines, aan waren en effecten! De macht der ruimerige en gelijksoortige indrukken sloopt de zenuwen, sloopt snel en onverbiddelijk. Zorg bijtijds voor een afwisseling, die kalmeert door stille rust, meer lucht en meer licht. Geen betere dokter dan de natuur, al is het maar een park; voor wie nog niet zenuwziek zijn, is dat voldoende om langer, veel langer gezond te blijven. Niet ieder kan aan sport doen en overmatige geestes-inspanning geneest men niet met overmatige lichaams-inspanning; dat is een dwaling, waarvoor menig-een al duur heeft moeten boeten. Dat de gemiddelde leeftijd in de groote steden zooveel kleiner is dan op het land, moest alleen reeds voldoende zijn om de menschen de oogen te openen.

Maar wij kunnen niet anders, wij zijn als het paard in den tredmolen; stilstaan en teruggaan is onmogelijk. Dat is zoo, maar wij kunnen zoo nu en dan eens stoppen. Eén uur in de

Illustratie 2 - Avond in 't Park.

Photografie van den heer STOMPS.

week, om maar het minste te nemen, kan er meestal wel af, één uur uit het gewoel onder de boomen, tusschen de heesters, aan den vijverrand bij het bloemperk, het behoeft er, het behoort er zelfs niet eenzaam te zijn. Eén uur is niet veel, maar op den duur helpt het toch ook al, en heeft men er eens den smaak van gekregen, dan wordt er misschien wel een tweede geknibbeld op o zoo noodige bezigheden.

„Eerlijk gezegd: ik verveel mij, ik houd het geen uur uit, of ik moet in aangenaam gezelschap zijn en dan praten wij toch over zaken, over kennissen, over modes, over kinderen of huishouding.”

Dat is een grondige reden; dat is werkelijk de oorzaak van het gemis aan waardeering der natuur in ons mooi park, zelfs bij de omwonenden, die toch geen verre wandeling behoeven

te maken, om er van te kunnen genieten. Maar die oorzaak is wel weg te nemen. Zorg zelf, al gaat ge alleen, goede kennissen in het park te krijgen. Kennissen die u veel moois kunnen vertellen zonder te spreken; kennissen bij wie geen eigenbelang of afgunst, geen huichelarij, geen boosheid of onoprechtheid bestaat, zelfs niet vermoed kan worden, omdat het geen menschen zijn; kennissen bij boomen en bloemen, bij vogels en vlinders; meen niet dat zij stom zijn, zij kunnen u wonderveel verhalen, meer dan menschen of boeken ooit vermogen; ze brengen u in een wereld geheel verschillend van de uwe, de onrustige. Vandaar de kalmte, die ze teweegbrengen in uw ziel en uw zenuwen.

Dat u ze niet hoort ligt niet aan hen, maar aan uw eigen doofheid, ontstaan door het geroezemoes en de soesah van de stad en de zaken. En die doofheid geneest heel gauw, als ge maar eerst heengaat om kennis te maken. U voor te stellen aan enkele van hen, aan de meest belangwekkende uit ons Vondelpark, dat is de taak, die wij op ons genomen hebben, toen wij beloofden dit boekje te zullen schrijven.

Ga, zij het tegenstribbelend, een paar keer met ons mee; het zal u hier en daar moeite kosten ons te volgen, de kennissen zijn u wellicht zoo vreemd, zoo geheel niet van uw wereld, maar het zal u na een poos gemakkelijker vallen, en u zult u niet beklagen.

Waar wij samen het park ingaan, aan de Stadhouderskade, de Vondelstraat, de Van Baerlestraat, of bij Schinkelhaven, het doet er weinig toe. Overal staan zij te wachten de schijn-

baar stomme wezens, levend, maar anders dan wij, sprekend maar anders dan wij.

Beginnen wij maar met een van de minst bezochte toegangen; die in de Verlengde Vondelstraat. Ge weet wel, bij het wachthuisje van de tram. We kunnen er stil samen praten en kijken; want misschien geneert ge u in 't eerst wel stil te staan en u meer dan met een oppervlakkigen blik, te bemoeien met zulke wezens, veel minder dan gij, als boomen zijn.

HET CORNUS-LAANTJE.

“De lente komt of eigenlijk is ze er al. Doe als wij, maak den zomer lang, door vroeg aan de lente te gelooven.”

HET CORNUS-LAANTJE.

Dat laantje, eigenlijk niet meer dan een paadje, heeft me altijd aangetrokken, vooral in den winter en in de voorlente.

Waarom toch zijn vele menschen zoo blij met de eerste teekenen van de naderende lente? Waarom toch worden de vroegste bloempjes, de eerste vlinders, de „lente-boden” onder de vogels in proza en poëzie verheerlijkt, veel meer dan de zomer- en herfstgewassen. Mooier zijn ze niet. Ligt er dan een verdienste in, de eerste te zijn?

Stellig wel; het is het durven, het ondernemen, het trotseeren van een gevaar, dat ons aantrekt in de planten, evengoed als in de menschen en dieren. Als de winter nog lang niet voorbij is, als sneeuwjacht en gure vlagen ons van tijd tot tijd vertellen, dat het nog lang geen zomer is, dan komen er voor die durvertjes, die zoo niets geen koukleumen zijn, dapper voor den dag, en ons zonder woorden zeggen: „De lente komt of eigenlijk is ze er al. Doe als wij, maak den zomer lang, door vroeg aan de lente te gelooven.”

Dat laantje, eigenlijk niet meer dan een paadje, heeft me altijd aangetrokken, vooral in den winter en in de voorlente.

Waarom toch zijn vele menschen zoo blij met de eerste teekenen van de naderende lente? Waarom toch worden de vroegste bloempjes, de eerste vlinders, de „lenteboden” onder de vogels in proza en poëzie verheerlijkt, veel meer dan de zomer- en herfstgewassen. Mooier zijn ze niet. Ligt er dan een verdienste in, de eerste te zijn?

Stellig wel; het is het durven, het ondernemen, het trotseeren van een gevaar, dat ons aantrekt in de planten, evengoed als in de menschen en dieren. Als de winter nog lang niet voorbij is, als sneeuwjacht en gure vlagen ons van tijd tot tijd vertellen, dat het nog lang geen zomer is, dan komen er voor die durvertjes, die zoo niets geen koukleumen zijn, dapper voor den dag, en ons zonder woorden zeggen: „De lente komt of eigenlijk is ze er al. Doe als wij, maak den zomer lang, door vroeg aan de lente te gelooven.”

Hoeveel menschen verslapen de mooie morgenuren en hoeveel missen den mooisten lentetijd, omdat ze meenen, dat het nog geen dag of nog geen lente is! Wij, stedelingen, moesten juichen als de eerste bloempjes ontluiken. Ja, er zijn menschen, die alleen 's winters recht opleven, de 't meest door de fortuin begunstigden, voor wie de winter geen koude en geen andere onaangenaamheden heeft, voor wie hij integendeel de tijd van vermaak en gezelligheid is. Maar dat zijn er maar weinigen. Ook heeft niet ieder een robuuste gezondheid, en vooral in onze natte, meer kil dan koude winters, is het voor de mees-

ten van ons een leelijke tijd. De veertien dagen van schaatsenrijden kunnen niet goed maken, al die verkoudheid, dat hoesten en kuchen, die rheumatische pijntjes, opgedaan op een hoek en een plein, waar het altijd zoo trekt en snijdt met oostenwind, en dat wij toch altijd passeeren moeten als wij pas uit het kantoor, uit het lokaal of de werkplaats komen, waar, weer of geen weer, de kachel altijd rood staat en de benauwde menschen- of kleerenlucht ons prikkelt in de keel en in de ooren.

Zie, als je dan op een uitstapje naar een park zoo'n vroeger-tje merkt, die al open durft gaan, dan zeg je: „Goddank, het is haast weer geleden.” En wien het dropslikken en de dikke overjas begint te vervelen, haalt eens even diep op uit de volle long; en ja, je merkt waarlijk, dat er iets van lente in de lucht zit, dat je goed doet, dat je luchtig, opgeruimd maakt, en zoo waar, er komt een deuntje, een liedje heel eventjes tusschen de lippen, zoo iets uit ouden tijd van: „de lente is weer gekomen, ik heb het net vernomen” of wat anders meer litterairs van Goethe of Tennyson, al naar je smaak en kennis. En is het niet heelemaal pluis met hart of keel, met zenuwen of longen van hem of haar, die door de affaire tot kamermensch is gedomd, ja, dan komt er iets anders bij; dan is het een ware zucht van verlichting, die de borst verruimt bij het eerste lentegevoel, dat een vrij bloeiend bloempje, een bottend knopje wekt. Dan stroomt de hoop op beterschap, op langer leven, zoo heerlijk zoet in hoofd en hart, dan is zoo'n eerste lentebloempje, al moet het nog opengaan, om te kussen met een traan in het oog. „Als ik de lente maar haal, dan gaat het wel

weer over,” heette het nog geen maand geleden, en nu, met galgenhumor: „Ik ben weer geabonneerd voor een jaartje.”

Zoo’n paar vroege troostertjes voor zomermenschen staan er jaar op jaar in dat laantje, waar de kruier kantoor houdt, links en rechts. Dat ze aan de eene zijde binnen een tuinhok staan, hindert ons niet. Wat groeit en bloeit, is ons aller eigendom, als we ’t maar zien kunnen. Daar hebt ge er al rechts vooraan een, die ik u eerst later meende te kunnen aanwijzen: de hulst met zijn glanzig groene prikkelblaren, maar die we toch niet zonder groet voorbij mogen lopen. Een nijdig heer, maar kranig; om een graad of twintig vorst geeft hij niets; dat strekt hem tot eer. Tot sieraad draagt hij wat anders: honderden lakroode bessen gluren nog tusschen de verlakte stevige bladeren door. Als een sneeuwbus zoo’n hulst met roode bessen goed bedacht heeft, en de witte vlokken dik op de kroezig gekrulde bladeren liggen, maar ze toch niet kunnen omhullen, dan kunt ge niet voorbij zonder even op te kijken. Al hadt ge heel geen zin voor natuurschoon, zoo iets moet u wakker maken; dat donkere lakgroen, nog donkerder naar ’t midden in de schaduw van de blinkende sneeuw en daar in die duisternis: glimmend roode brokjes, kleine gloeiende kooltjes vuur; daar spreekt iets uit, dat ons treft, als een melodie, nooit gehoord en toch bekend, je zoudt het willen vasthouden en meenemen, dat ontastbare mooi van de besneeuwde hulst; maar het gaat niet, voor een schilder of dichter misschien wel; wij kunnen alleen nog even omkijken als we voorbij zijn, en een goeden vriend er over aanspreken en ons voornemen, nog eens weer te gaan kijken, of straks verderop in ’t park er nog

Illustratie 3 - De Hulstbrug.

Photografie van den heer STOMPS.
(Links een treur-iep; rechts een linde; de beide middelste boomen zijn gerooid).

mak de Hulstbrug genoemd hebben, daar hebben de hulsten jaar op jaar bijzonder mooi vrucht gezet en daar schijnen ze te lokken; want waar de takken boven de brug uitsteken, hebben de bladeren een vriendelijker en minder afwerend voorkomen; de stekels verdwijnen geheel of bijna geheel op een meter of wat van den bodem.

meer en nog mooier te gaan zoeken.

’t Is of de vogels het ook gevoelen; de hulstbessen zijn de laatste, die ze wegpikken, als er heelemaal niets anders meer te pikken valt. Maar ook zonder sneeuw is een hulstboom met bessen een verrukkelijk gezicht; voor schendende jongenshanden een verleidelijk gezicht ook, als ze er bij kunnen reiken. En zoo zijn er eenige in ons park; er is een brugje, dat we voor ons ge-

In studieboeken over de levenswijzen der planten, zoudt ge een aardige verklaring kunnen lezen van dat verdwijnen der stekels van vele hooggeplaatste hulstbladeren.

Wij onderstellen echter, dat ge zulke boeken niet leest, anders is dit boekje voor u niet geschreven; dus mag ik het wel vertellen. De hulst, die vrij leeft in bosch en heg, is door zijn stekelblad beschermd tegen de vraatzucht van weidende dieren, als schapen, geiten en herten, die alles afvreten, wat ze met hun bek bereiken kunnen; maar op de hoogte, waar die gulzige bek niet meer kan rukken of knauwen, is het verweermiddel doelloos; en zie, daar verdwijnen die uitmuntende verdedigingsmiddelen meer en meer, tot ze bovenaan vaak in 't geheel niet meer voorkomen; het hulstblad is daar door de spaarzame natuur niet meer gewapend; op moedwillige jongens en parkbrugjes heeft ze echter niet gerekend.

Maar nu ben ik al uit mijn laantje geraakt, daar moet ik verder voor oppassen, anders gaan wij al in dit hoofdstuk aan het dwalen in 't park. Dat is wel niet zoo heel erg, maar 't is beter eerst te zorgen, dat we er eenige kennissen hebben, om bij stil te staan. Dus terug naar de hulstjes aan de Vondelstraat. Vlak naast het huisje staat een vulgaire heester, niet erg best in de plunje bovendien, maar die toch iets aan zich heeft dat de oogen trekt; een vlierstruik is het. Zoo'n gewone vlier is vulgair, elk boerentuintje heeft er een en wie geen geld heeft of missen wil, om een leelijke schutting van zijn tuin te maskeeren, of een schuinen hoek te vullen, die zet er maar wat vlier neer. Je hebt wel voornamere vlier ook, in de Vondelstraat tegenover de Constantijn Huygensstraat b.v. prijkt er een; en op verschil-

lende plaatsen in 't park insgelijks; dat is de vlier met ingesnedden bladeren; maar ik vind hem leelijk aanstellerig, een vlier, die zich zijn afkomst en zijn eerlijken naam schaamt, ik mag hem niet lijden, want het heeft lang geduurd, voor ik wist wat het voor een ding was, en dat vergeef ik niet licht.

Ik houd wel van vlier, van de gewone echte, goede, gewillige vlier, meen ik; wel heb ik in mijn jeugd vaak een leelijk aftreksel van de bloemen moeten slikken, en ook op gemeenschappelijk aandringen van mijn grootmoeder en de dienstmeid den mond moeten spoelen met vlierthee tegen kiespijn of verkoudheid; maar dat kan hij niet helpen, en je kreeg er toch ook zoethout bij.

En dan de propeschieters, die je er van maken kunt en de mannetjes van het merg en de fluitjes; neen, een vlier is zoo min niet als hij lijkt. Bovendien drie keer in het jaar is hij mooi, werkelijk mooi.

Eerst al in Februari, als hij begint blad te schieten, lang voor de andere boomen en heesters, of het moest kamperfoelie zijn, het durven wagen. Dan ziet hij paars van de kou, de jonge blaadjes bedoel ik; de schors van zijn jonge stevige loten is mooi grijsgroen, gespikkeld met lange witte streepjes; dat zijn eigenlijk openingen voor het ademen van de plant, lenticellen heeten ze in de plantkunde. Dan is de vlier mooi en dapper, en ge vergeeft het hem, dat hij er later wel eens verfoemfaaid uitziet. Dan weer in Juni, als hij vol, overvol zit met de groote, geurige bloemtrossen, dichte platte trossen van honderden fijne bloempjes, trossen zoo groot als een theeschotel-

tje, dan kun je er ook weer met plezier naar kijken; maar het mooist is de vlier, als de bladeren verkleuren en vallen, die lange bladen, uit een stuk of zeven of negen kleinere bestaande, die dan heel mooi van tint worden, roodachtig en paars, en waartusschen honderden trossen van bessen hangen, zwarte bessen op lange roode stelen. Wie dat voor het eerst ziet, of eigenlijk opmerkt, want zien doet iedereen het, roept stellig: Is dat nu de gewone, alledaagsche vlier? Die pracht duurt evenwel niet lang, want zangvogeltjes van allerlei soort hebben de roode steeltjes en de zwarte bessen, die tegen het dorrend loof scherp afsteken, gauw in het oog, en weg is al het moois.

Weg uit het Vondelpark, maar niet voorgoed verdwenen; want onwillens en onwetens brengende bessenetende vogels de zaden van de vlier, die in de zwarte bessen verscholen zaten en niet verteerbaar zijn, ver weg; en over een jaartje schiet, wie weet waar, een vlierstruik op, die geen mensch daar gezaaid of gestekt heeft en waarvan niemand weet, dat de moeder in ons Vondelpark woont. Soms is die groeiplaats van de jonge vlierstruik heel zonderling: in een verwaarloosde en met aarde verstopte dakgoot, op een ruïne of dikwijls zelfs op een oude knotwilg; die wilg ziet zijn kostganger groeien, met den dag, en veeleischender worden tevens; tot de vlier geen genoeg meer neemt met het weinigje humus in de oude knoest en nu, door het merg van de arme wilg heen, zijn wortels in de aarde zendt. Dan geldt het: ôte-toi de là que je m'y mette; de wilg vergaat tot stof, en daar staat de vlier brutaal en frisch, of hij nooit onrechtvaardiglijk bezit had genomen

van eens anders grondgebied; maar de lijster, die het eerste zaadje in den knotwilg bracht, is de eigenlijke schuldige.

Vlak voor het hek in de straat staat een olm; nu daarvoor behoeft men in onze stad niet naar het Vondelpark te gaan. Al worden er hier en daar tegenwoordig nogal eens andere boomsoorten langs onze grachten, pleinen en straten gezet, o.a. platanen of vleugelnoten, de olm of iep is *de* Amsterdamsche boom; ik weet niet precies meer hoeveel er in onze stad staan, maar 't zijn er duizenden, genoeg om een groot iepenbosch te vormen, als ze wat dichter bij elkaar werden gezet.

Ik zou er u ook niet bij stil laten staan, als niet juist de olm zoo'n vroege en eerlijke verkondiger was van het lenteloof. Kijk, nu in Februari is hij al klaar en wacht nog maar op een paar „bestendig” mooie dagen, om zijn lentelied te gaan zingen.

Als ge onder de olmen staande naar boven ziet, treft u het kalme verloop van de dunne twijgen en tevens de regelmatigheid, waarmee al die jonge rechte twijgen rechts en links bezet zijn met takjes en die weer met bolletjes zoo groot als erwten; alleen hier en daar aan de jongste loten en aan het eind der oudere ziet ge den gewonen vorm der knoppen verschijnen, langwerpig en spits toeloopend. Die ronde bolletjes zijn de bloemknoppen; alleen uit de lange knoppen zal de boom van den zomer zijn bladeren betrekken.

In Februari zwellen die ronde bloemknoppen al geweldig, in Maart kleuren ze zich donker bronsbruin. Als dan de avondzon haar lage stralen over een groep of een rij olmen laat glij-

den, dan is het of alle kronen uit een dunnen nevel van goud-bronspoeder bestaan; het tintelt en fonkelt er van stam tot kruin, dat ge geen oogenblik aan kaalheid denkt. En toch is de boom nog kaal; het zijn allemaal bloemknoppen, die de kroon vullen; maar straks als de knophulsels openspringen en de witte meeldraden zich nu opeens tot dubbele lengte uitstrekken en met hun roodpaarse helmknoppen van elk bolletje een bouquetje maken, dan is een olmenkroon, door de zon beschenen, één groote schemering van zachte ineenvloeiende tinten. Daar-tusschen zoemen al vroege bijen rond, om stuifmeel te halen, maar dat goedje is hun meestal te vlug af.

Nog een poosje en veel van 't moois, al die miljoenen meeldraden, zijn ter aarde gevallen, weggeveegd of in 't water gewaaid, de olmentint is nu groen. „Er komen al bladeren aan de boomen,” zeggen de oppervlakkige kijkers, maar dat is schijn; in werkelijkheid zijn het de jonge vruchtjes van den iep; nu de meeldraden afgevallen zijn, komen deze uit de bloembekertjes kijken, die nu ook een groene tint krijgen.

Al die groene dotjes verdwijnen binnenkort, bedolven in de zee van jonge groene bladeren, die zich zeer snel ontplooien en groeien.

Maar na een week of drie komen de dotjes weer te voorschijn als rijpe, gele vruchten.

Op een appel of peer of kers lijken ze in het geheel niet; in zoo'n enge beteekenis als de gewone menschen vatten de plantenkenner het woord „vrucht” niet op. Al wat zaad bergt is een vrucht, al is het omhulsel niet eetbaar of sappig, al is het

niets dan een nauwsluitend droog of vliezig hulsel van het zaad.

De vruchtjes van de iepen kent iedere Amsterdammer, al is het niet bij naam; in den voorzomer zijn de grachten er mee bezaaid of 't kroos was; in 't Vondelpark besprenkelen de platte gele schijfjes grasperken en paden, want er staan ook in 't park heel wat iepen, heele lanen zelfs, o.a. de westelijke groote rijweg, en de meeste boomen zijn al oud genoeg, om vruchten te dragen en te laten vliegen.

Ja, vliegen doen de vruchtjes werkelijk. Raap er maar eens een paar op. Het eigenlijke vruchtje ziet ge in 't midden van het schijfje, waar het vlies dubbel blijkt te zijn. Op den zoom van het vruchtje heel bovenaan vindt ge twee slippen, de overblijfselen van de vroegere stempels. Het vruchtje is, wanneer het zaad den boom mag verlaten, geel en droog en de wind heeft er vrij spel mee; het waait soms heel ver weg en wanneer het op een geschikte kiemplaats, op vochtige aarde b.v. blijft vastkleven, dan vergaat het vliezig vleugeltje; het heeft zijn dienst als transportmiddel gedaan. Het zaadje, dat midden in het vliesje lag besloten, valt er licht uit; het kan ontkiemen en het aanzijn geven aan een jongen iep; die heeft, nu hij een eind uit de buurt van de oude opschiet, ruim baan om wortels en takken de wereld in te zenden en de noodige portie licht en regenwater te ontvangen.

Toch zult ge niet dikwijls in 't Vondelpark een pas ontkiemd olmpje vinden, al zijn de gelegenheden om te kiemen er te kust en te keur. Wel vindt ge er vaak boomen in hun prille

Illustratie 4 - De Kurkiep bij den Grooten Vijver.

Photografie van den heer STOMPS.

jeugd, die ook hun ontstaan aan een gevleugelde vrucht te danken hebben; maar dat zijn geen olmen, het is tien tegen één, een ahorn of eschdoorn, anders een kastanje; over eschdoorns zullen we samen later nog praten.

Iepen kiemen niet gemakkelijk, ik heb er nog maar zelden in 't wild een kiemplantje van gevonden; het grootste deel van de vruchten is bovendien loos.

Niet alle olmen of iepen in ons park zijn de gewone stadsiepen; er zijn een stuk of drie soorten te vinden. Een ervan vindt

ge dadelijk, als ik u zeg hoe hij er uit ziet. Zoek maar naar een boom met een donkeren krullebol, die er erg ongekamd uit ziet, eigenlijk als een krullepruik, die met zijn baas naar een bal is geweest en na afloop, als niemand meer door spionneren merken kan dat het maar een pruik is, over de leuning van een stoel is gesmeten. Dit is een *Ulmus plumosus* zooals de boschwachters hem heel deftig noemen, alias pluim- of krukliiep; ik zeg altijd de pruik-iep. Dat het een kunstproduct is, merkt ge in ons park, als ge hem eventjes naar zijn voet kijkt, daar of hoger op heeft hij meestal een verdikte rand; wat daar onder zit, is het restant van een gewone iep, waarop een twijg van de pruik-iep is geënt; die verdikking verraadt de vroegere entplaats.

Dan zult ge nog in een perkje vlak bij ons laantje en ook bij den grooten vijver een iep vinden, die op zijn takken en twijgen allerlei rare uitwassen vertoont, alsof die takken indertijd in de lengte en breedte gekerfd waren, het inwendige er uit gelopen en daarop in de lucht gestold was.

Maar dat is niet zoo; wat er zoo vreemd uitziet op de takken is een vorming van de schors; voel het eens aan of breek er een brokje af. Ziet ge wel dat het op kurk lijkt? En dat is het ook, echte kurk; wel niet zoo dik en breed, dat de industrie er de hand op zal leggen, maar toch kurk. En dat die kurkboom ook een iep is, daarvan kunt ge u en ieder ander ongeloovige gemakkelijk overtuigen, al hebt ge geen bloem of stek tot bewijsstuk. Pluk maar een blad; de naar den tak gekeerde helft ervan is groter dan de andere; het heeft een scheeven voet, zeggen de plantenkenner van een blad, dat zoo iets onregel-

matigs vertoont. De laatste twijfel verdwijnt als ge de karakteristieke eigenschap van alle olmen opmerkt, n. m. dat de bladen aan het eind der lange loten veel grooter zijn dan de overige.

Dat de iepen in ons park en onze stad met zijn veenbodem zoo best voortwillen, heeft zijn goeden grond. Zoo'n iep begint wel met diep te wortelen; hij stuurt een jaar of tien lang een wortel als een paal zoo recht in den bodem, maar dan kan hij bij ons niet verder, de wortel bereikt het grondwater, waarop het Vondelpark dobbert. Doch dat hindert niet, want juist zoo'n tienjarige iep, die al goed is om te verplanten, houdt op met zijn wortel in de diepte te zenden; hij maakt een wortelstok met een stuk of drie dikke hartwortels; dat zijn vertakkingen en daaruit kruipen een groot aantal zijwortels dicht langs de oppervlakte onder den grond door.

Wordt een oude iep gerooid, dan valt ieder het platte wortelstelsel in 't oog. Veel anderen boomen in ons park behelpen zich ook wel met den ondiepen wortelgrond, maar dat is meestal een gedwongen fraaiigheid; bij de iep is het natuur, hij laat zijn wortels gaarne onder de oppervlakte voortkruipen, al kan hij tien meter diep wortelen; en aan deze goede eigenschap van den boom heeft Amsterdam zijn iepenrijkdom te danken. Mocht eens, wat nooit gebeuren zal, Amsterdam gelijk weleer Charthago of Ninive, om geen minne vergelijking te kiezen, in een puinhoop getransformeerd en zijn boomen geknakt worden, dan zal een groot olmenwoud aan nog latere geslachten de plaats wijzen, waar eens de roemrijke stad op het moeras heeft gerust; want uit de wortelstokken der duizenden

olmen zullen tienduizenden loten opschieten, totdat één reuzen-olmenkoepel Amsterdams graf beschaduwet.

Zoover is het gelukkig nog niet, we kunnen vooreerst nog met een gerust hart onze boomen bekijken.

Dat was over de iep of wel olm; we keeren maar weer naar ons paadje terug: rondom de vlier staat zijn waardige kameraad, die evenmin als hij veen en dras ooit schuwt, de els, die tegelijk met den olm de lente inwijdt. Net als onze goede iep wacht hij niet, tot het terdege lente is om de menschen wat bloeiends te laten zien. Jammer dat duizenden langs hem heen loopen, zonder op te kijken, terwijl hij bezig is zijn best te doen, om gezien te worden. Maar wie kijkt naar zoo'n kalen boom? Neen op een afstand is er niets moois aan, dat is waar; maar bekijk Brusselsche kant eens op vijf meter afstand of echt Japans lakwerk of een schilderij van Dou of Jan Steen, dan ziet ge ook niets van het eigenlijke mooi. Er zijn nu eenmaal van die dingen, die men liefst op een afstand moet beschouwen en andere die mooi zijn van dicht bij. Zoo'n schoonheid *à deux pas* nu is de els.

Hebt u wel eens in Maart een elzenboschje goed bekeken, en passant, maar toch met aandacht. Niet, doe het dan nu in het park; er zijn er vele. Met het portret van deze bij het hek in uw geheugen, vindt ge ze gemakkelijk. Als dadelijk treft u de eigenaardige kleur der bloeiende, maar nog niet bottende elzen; een kleur waar nog geen naam voor bestaat, maar die wel eens in de mode zal komen en dan een tijdelijken Franschen naam *bouton d'aune* b.v. zal krijgen. Dezen vreemde tint

heeft het elzenbosch te danken aan zijn knopschubben, waarin de bladeren nog dicht geplooid en klein van stuk zijn opgeborgen, tot het tijd van botten is. Het is geen paars en geen rood en geen bruin en geen blauw, van alles iets, maar bijlange na geen miskleur; indien ik iets moest opnoemen dat ongeveer diezelfde nuance heeft, dan geloof ik er het dichtst bij te komen, als ik u de kleur van malaga-rozijnen in herinnering breng; maar dan veel dieper, zwaarder, het zit er dikker op, niet zoo doorschijnend, maar toch wel teer en lieflijk van tint. Ga maar kijken; doch niet talmen; als de bladeren komen, vallen de knopschubben af, en weg is de mooie elzenkleur.

Komt ge nog te vroeg in het voorjaar, beloon dan uw moeite met aan wat anders van dezen boom uw aandacht te schenken, aan den bloei van den els. Als de els vol katjes hangt, is er al een voorproefje te halen van de latere knoppentint, de heele boom heeft al vroeg iets rossigs door de kleur der katjes; dat zijn die lange rolronde dingetjes, zoo dik als een griffel en een halven pink lang, die bij duizenden aan alle twijgen bengelen. Zoo'n katje moet ge van heel dicht bij bezien. Bij den olm vonden we de bloempjes in kluwens of dotjes dicht opeen, niet waar? Hier hebt ge weer zoo iets, maar anders van vorm. Katjes zijn niet anders dan dicht opeen gedrongen bloempjes, rondom één steeltje; deze nietige bloempjes bezitten elk vier meeldraden. Ja die dingen heeten nu eenmaal zoo, maar van „draden” zult u, al neemt u een loupe of een leesglas er bij, niet veel bespeuren. Het zijn knopjes, helmknopjes, anders niet; alle vol met een droog geel poeder, het stuifmeel van den els.

U heeft een wandelstok of parasol of paraplu bij u? Die komt aanstonds te pas. Eerst nog even geduld om hier den els te leeren kennen en dan gaat ge straks het park door, om mooiere exemplaren of andere soorten van elzen te zoeken. Ze staan langs alle vijvers.

Die meeldraadkatjes kent u nu, dat is evenwel nog maar de helft van den bloei; want uit die katjes groeien geen vruchten, daartoe heeft de bloem immers ook een stamper noodig en die zit er niet in. Maar let nu eens op die donker wijnroode knopjes vlak boven het takje met lange katjes. Dat zijn de katjes met stamperbloemen, waaruit de vrucht zal ontstaan. En zoo'n vrucht, maar van 't vorige jaar, vindt u nu in Februari juist rijp: deze bruinzwarte dingetjes daar voor u, net opengesprongen pijnappels in miniatuur; die zijn het. De meeste zaadjes die tusschen de schubben zaten, zijn al uitgevlogen, of de sijsjes, die er van de week in 't park in groot aantal vertoefden, hebben zich er al over ontfermd. Er zijn er evenwel nog enkele, die nog niet geheel en al leeg zijn.

Wat nu nog deze wijnroode stamperkatjes zijn, dat zullen nu juist over een jaar weer zulke sijsjeslokkende zwarte vruchtkegeltjes worden. U kijkt naar uw paraplu, nieuwsgierig, wat dit alledaagsch instrument met al die merkwaardigheden van den els te maken heeft? Wel, wandel het park eens even door en klop zachtjes tegen een tak van den eersten els, dien u aantreft en die veel van deze katjes laat bungelen. Maar kijk eerst of die wat geler of rooder zijn dan deze, want deze zijn nog te jong.

Het is merkwaardig, wat een ontzaglijke hoeveelheid stuifmeel na één tikje met den stok uit zoo'n elzentak opstijgt. Volmaakt een wolk, een wolk van geel meelpoeder.

Dat is nu nog eens echt *stuifmeel*. Zacht drijft de wolk voort, gedragen door den voorjaarswind. Waarom zoo'n wonderbaarlijke massa en waarheen die milliarden van korrels? Want korrels blijken het te zijn, wanneer ge een snufje van dat poeder door een sterk vergrootglas bekijkt.

Waarheen? Zij gaan hun weg, door de natuur hun gewezen, ze zullen een nieuw leven wekken, een leven dat sluimert in die wijnroode stamperkatjes, waarop ge zooeven opmerkzaam zijt geworden.

Op de roode pluimpjes aangeland, drinken de stuifmeelkorrels het vocht op, waarmee die stamperpluimpjes of stempels, zooals ze genoemd worden, de droge korrels vasthielden. En een luikje in den stuifmeelkorrel opent zich, uit het venstertje komt een levend draadje te voorschijn, dat door den stempel heen tot diep in het hart van den stamper doordringt en daar, verborgen in het duister, geschiedt, terwijl ge er bijstaat als een ziende-blinde, het grootste wereldwonder; daar wordt een boom geschapen. Op het oogenblik, dat de stuifmeelbuis in het eitje of zaadknopje boorde en een deel van zijn vloeibare inhoud zich vereenigde met dien van het eitje, toen was het wonder al geschied; het rijpen van den zaadkorrel, het kieden, het opschieten, het zelf weer vruchtbaar worden, het is alles onmogelijk zonder die eene eerste daad, de bevruchting, de samengroeiing van stuifmeelinhoud en eicelinhoud. En al

is het bevruchtingsproces door de onderzoekers met hun wonderoog, het microscoop, gezien, gevolgd en geteekend van het begin tot 't einde, dat weer het allereerste begin is van een nieuw raadselachtig leven, al zijn de feiten en omstandigheden, waaronder de bevruchting geschiedt, tot in finesses bekend, – wat er daar eigenlijk gebeurt bij de vereeniging van twee wezens, die een enkel nieuw leven scheppen, dat weet niemand en dat zal niet licht iemand ooit te weten komen.

En waartoe die ontzagwekkende hoeveelheid stuifmeel, waartoe milliarden, als één enkele korrel voldoende is om een nieuwen els het leven te schenken? Ziet ge den wolk nog zweven? Niet meer? Welnu, ze zijn gescheiden die milliarden, zij drijven door 't park en verder, veel verder. Waar ge straks ook een proefje lucht microscopisch onderzoekt, steeds zult ge enkele stuifmeelkorrels terugvinden. Ook in de buurt van andere elzen, waar de roode stempeldraadjes ze opwachten en opvangen, misschien aanlokken door wie weet welke geheimzinnige kracht. Wat zouden enkele korrels vermogen tegen het toeval dat hen elders dreef? Van de milliarden zullen allicht enkele belanden, werwaarts de els, die hen uitzond, het bedoelde.

Een els, een boom, die iets bedoelt; hoe mal! En toch gaan de stuifmeelkorrels heen met een doel, een bestemming, zelfs aan ons menschjes bekend, een einddoel voor hun tocht, waar ze verwacht worden. Indien niet de els, dan . . .

De els stuift al in Maart, vóór er nog bladeren aan de boomen zijn. Een zin, als uit een schoolboekje geknipt, niet waar? Maar vraag naar het doelmatige van die voorbarigheid en de

nuchtere phrase ontsluit een biologisch verschijnsel. Stel u voor den stuivenden els en rondom dicht gebladerte; wat zou de kans op 't arriveeren van de luchtreizigers gering worden!

Aan de andere zijde van het kruiershuisje staat een Meidoorn, en daarnaast een soort lijsterbes; geen vroegertjes als de els en de olm. De eerste gewapend als de hulst, maar met doorns aan de takken in plaats van met stekels aan de bladeren. Ook de meidoorn, als wilde struik opschietend, vertoont het verschijnsel van de hulst; aan de hogere takken, waar de geiten, schapen en herten niets meer afrukken kunnen, worden de doorns schaarsch.

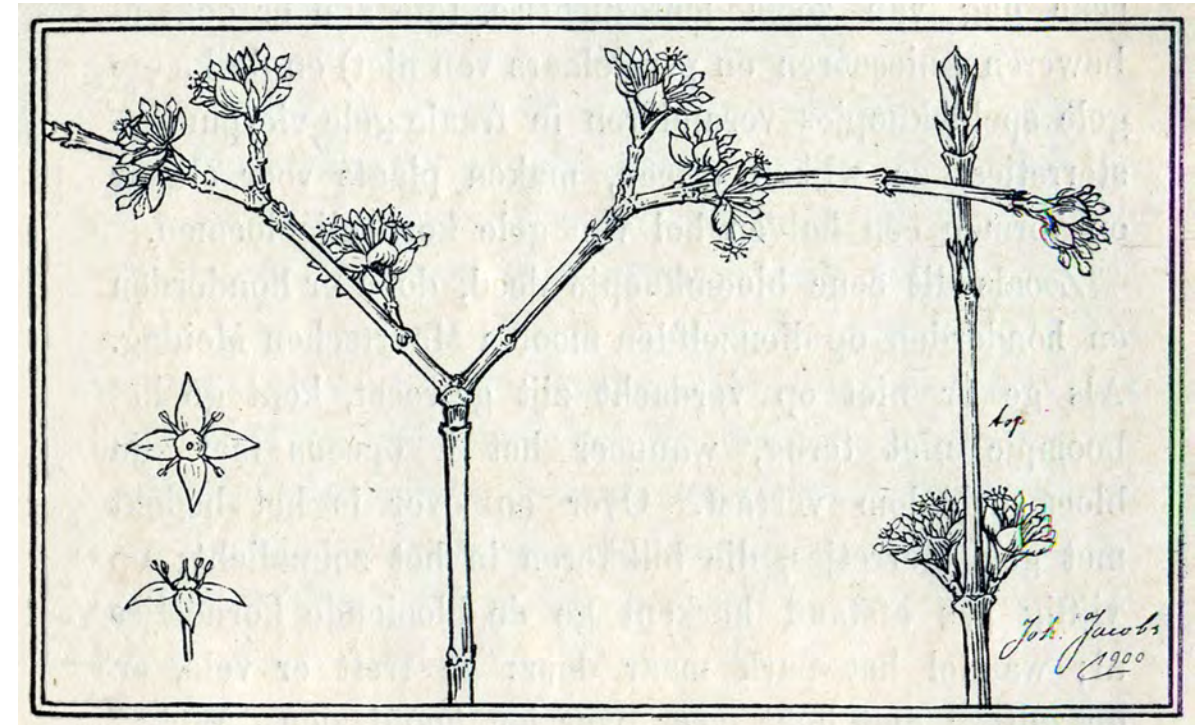
Nu ziet ge de doorns duidelijk; en ook nu hebben ze iets te beschermen, de zwellende knop is onder hun hoede geplaatst.

Hoe weerloos staat daarnaast de lijsterbes, geen doorntje, geen prikkel; maar als straks de bladeren komen, bezet met een laag viltharen, die licht loslaten, merkt ge wel dat ook die schijnbaar onvoorzichtige zijn verweermiddel heeft. Het moet al een zeer hongerig dier zijn, dat er de onaangename gewaarwording voor over heeft, bij het vreten den bek vol haren te krijgen.

Maar we toeven nu niet bij die twee, welke Mei, ja soms Juni afwachten, voor ze aan bloeien gaan denken, eerst nadat ze hun groen voorjaarspakje al aangetrokken hebben. Een stapje verder en ge hebt weer een hachje voor oogen.

Ziet ge niets bijzonders aan dat boompje, het derde van het kruiershuisje? 't Is of het geschoren is, zoo regelmatig is zijn omtrek. Dat is een kornoelje, een gele kornoelje. Die moet ge

Illustratie 5 - Kornoelje.

Van Joh. Jacobs - 1900.

in 't oog houden, zoo vaak ge hier in 't vroege voorjaar komt. Nu is er al te zien, wat het worden zal. Dicht bij den omtrek van het boompje bemerkt ge hier en daar en overal knopjes, ronde knopjes op steeltjes, twee aan twee tegenover elkaar. Enkele hebben al een klepje opengezet en een groen-geel kleiner knopje op een kleiner steeltje kijkt er uit. Dat is een ongeduldig bloemknopje; straks, als er een paar mooie lentedagen komen, volgen de anderen en uit het groen- grijze bolletje springen tien, twaalf zulke gele bloemknopjes te voorschijn, alle op een lang steeltje midden in de knop geplaatst. Nog een Maart-

sche dag van zoele lentezuchtjes, (die zijn er ook, al beweren kniesooren en pruttelaars van niet) en de kleine gele speldeknoopjes veranderen in fraaie gele vierpuntige sterretjes, ze wijken uiteen, maken plaats voor elkaar en vormen een halven bol van gele kornoeljebloemen.

Zooals dit eene bloemknopje deed, doen er honderden en honderden op dienzelfden mooie Maartschen Meidag. Als ge er niet op verdacht zijt geweest, kent ge het boompje niet terug, wanneer het u opeens met zijn bloemenrijkdom verrast. Over en over is het bedekt met gele sterretjes, die blikkeren in het zonnelicht; op vijftig pas afstand herkent ge de bloeiende kornoeljes al; wandel het park maar door: ge treft er vele, en ge zult ze niet licht meer over het hoofd zien. Weken lang blijven de gele kornoeljes mooi in bloei, de bloempjes verwelken niet spoedig, want ze hebben iets te doen waarvoor ze tijd nodig hebben; tijd en ook mooi weer. Dat mooie weer nu is er wel in Maart, maar niet volop. De gele sterretjes fonkelen niet voor niets, ze lokken met hun licht de bijtjes en torretjes, die ook al een lentegevoel hebben gekregen en uit hun winterhuis zijn gekomen. Als ze aan de lokkleur gehoor geven, vinden ze wat te eten in de bloempjes, stuifmeel of honing naar keus. Aardige snuitkevertjes en voorjaarsbijtjes zijn al bezig.

Wat draaien ze rond in de bloemtrosjes. Ze bepoederen zich van top tot teen en strijken langs de kleine stijve stokjes, die midden tusschen de vier wijd uitgespreide meeldraden staan. Zie, wat de wind zoeven voor de elzen en olmen deed, dat doen die diertjes voor de kornoelje, ze bestuiven de stempels en maken de bevruchting onder in den stamper mogelijk.

Maar niet altijd en overal krijgen de gele kornoeljebloempjes zulk welkom bezoek; lang en geduldig wachten de bloempjes; helpt het lokken niet, dan rekken de meeldraden zich nog verder uit, rechts en links raken ze de naastbijstaande bloempjes en vaak ook den stempel van een buurtje; dat is dan tòch bestoven. In het najaar eerst ziet ge, maar zelden in ons park, het resultaat van bijensnoeplust of van eigen hulp. Donkerroode of blauwachtige bessen, net kleine pruimen, hangen op de plaats, waar eerst de bloempjes prijkten. Gij kent ze misschien wel; ze worden nog al eens ingelegd en met smaak gegeten.

Hoe lang ook de kornoeljebloempjes het uitstellen, eens verbleekt de gele gloed en in April zult ge er in de meeste gevallen vergeefs naar zoeken. Dan schuift de kornoelje een gordijn van groene bladeren rondom de bloemenkroon en verbergt ze. Daar achter het bladergordijntje moet ook iets gebeuren, daar moeten de vruchten rijpen, veilig voor de snoeplust der vogels; nu zijn ze nog groen en vallen aan de bessenminnende vogeltjes nog niet zoo in 't oog als later, wanneer ze rood zijn; maar je kon niet weten: die vogeltjes zijn zoo slim en kijken zoo goed; 't is het beste ze maar zoo lang te verstoppen.

Het gordijntje er om heen; wie ziet nog iets van de groeiende vruchten? Ja, als 't bladergordijn dun wordt of afvalt; maar dan is 't onze bessen juist te doen om gezien te worden, net als de hulstbessen. En zijn de bladeren geheel verdwenen, dan vindt ge alweer de bloemknoppen, die nu den buitenrand vormen; de bladertakjes zijn maar weinig uitgeschoten; vandaar

dat geschoren voorkomen van een kornoelje. Die kornoelje moesten we maar peet over het laantje maken.

Vlak er naast staat nog wel een boom, wien ik het anders ook best gegund had, zijn naam te leenen. Als ik dien in 't vroege voorjaar herkennen wil, kijk ik altijd naar den grond rondom den stam; die is kaneelbruin van de bladeren, die in den herfst bij heele takjes te gelijk afvallen en nu nog niet geheel vergaan zijn. Maar ik durf er u eigenlijk niet heenbrengen, want Thijsse heeft gezegd, dat ik van de Taxodiums in 't park af moet blijven; dat zijn lievelingetjes van hem, waar hij heel intiem mee is en die hij u persoonlijk wil voorstellen. Ik had eigenlijk in het geheel niet mogen zeggen, dat er een Taxodium of Moeras-cypres staat in het laantje, maar 't is er nu eenmaal uitgeflapt; gauw er voorbij.

Nu zijn wij 't Cornus-laantje uit; Cornus mas is de wetenschappelijke naam van deze kornoelje, moet u weten; dat mas is een afkorting van masculinus.

De rozen op den hoek, die nog in December bloeien, kent iedereen. Dan nog maar even naar den overkant, voor we scheiden. Waar waren we ook weer overgestapt? Hulst, vlier, o, ja de sering. Nu die kent u, al is er bloem noch blad aan, dadelijk aan de groene knoppen, die meestal twee aan twee op den top der jonge twijgen zitten; zulke frisch groene, flinke knoppen hebben niet veel boomen of heesters.

Naast de sering een eikje, nog te jong, om iets anders te doen dan bladeren krijgen en groeien. We zullen wel een anderen eik vinden om te laten praten. Weer een sering, een beukje

ook nog jong; daar achter een jasmijn, die zijn knoppen zoo slim verstopt voor de grage musschen; dat deze ze toch nog vinden; probeer dat ook eens; ze zijn er al wel; de knoppen bedoel ik.

Daarnaast weer een prikkelige hulst. Daar achter een Thuya, een Levensboom; wel eens zoo genoemd, omdat hij bij vorst geel en slap wordt, als was hij dood, maar bij de eerste zachte dagen weer herleeft tot een frischgroene struik. Het loof van de Thuya's, er zijn talrijke naverwante soorten van in het park en in de villatuinen rondom, valt in den herfst niet af; maar daarover praten we later, als we eens samen in 't park gaan inspecteeren, naar wat blad houdt in onze winters. Op den hoek van het Cornus-laantje staat een eschdoorn met knoppen, die vóór het opengaan wel wat op die van sering lijken en waar heel veel van te vertellen is, en dan weer een eikje. Maar met het eind van 't laantje, moeten we ook maar een eind aan dit hoofdstuk maken, anders wordt het voor ons beiden te vermoeiend.

DE TERUGKEER DER VOGELS.

“Tegen 't einde van Februari is de hazelaar uitgebloeid en dan begint het tijd te worden, om op de voorjaarsdrukte onder de vogels te letten”.

DE TERUGKEER DER VOGELS.

Tegen 't einde van Februari is de hazelaar uitgebloeid en dan begint het tijd te worden, om op de voorjaarsdrukte onder de vogels te letten. Wij hebben een heel mooien hazelaar in 't Vondelpark tegen de heining van 't Zandpad tusschen de Huishoudschool en 't Paviljoen schuin voor de bruine deur in de schutting.

Een paar flinke stammen schieten omhoog, omgeven door tal van kleinere loten en aan de horizontaal uitgespreide toptakken zijn al na 't vallen der bladeren de honderden bloeikatjes te zien, maar dan zijn ze nog hard en stijf. Bij de eerste warme dagen in Januari of Februari rekken zij zich en strooien al bungelend hun gouden stuifmeel uit, terwijl hier en daar aan de takken de purperen stampertjes gloeien in 't zonlicht.

Een enkele voorbijtrekkende zanglijster wilde ons in dien tijd dan wel komen vertellen, dat de lente nadert, maar dat merkten slechts weinige ingewijden. Een jaar of vier geleden heeft zoo'n zanglijster zich verwaardigd

Tegen 't einde van Februari is de hazelaar uitgebloeid en dan begint het tijd te worden, om op de voorjaarsdrukte onder de vogels te letten. Wij hebben een heel mooien hazelaar in 't Vondelpark tegen de heining van 't Zandpad tusschen de Huis-houdschool en 't Paviljoen schuin voor de bruine deur in de schutting.

Een paar flinke stammen schieten omhoog, omgeven door tal van kleinere loten en aan de horizontaal uitgespreide top-takken zijn al na 't vallen der bladeren de honderden bloeikat-jes te zien, maar dan zijn ze nog hard en stijf. Bij de eerste warme dagen in Januari of Februari rekken zij zich en strooien al bungelend hun gouden stuifmeel uit, terwijl hier en daar aan de takken de purperen stampertjes gloeien in 't zonlicht.

Een enkele voorbijtrekkende zanglijster wilde ons in dien tijd dan wel komen vertellen, dat de lente nadert, maar dat merkten slechts weinige ingewijden. Een jaar of vier geleden heeft zoo'n zanglijster zich verwaardigd wel een week achter-een te zingen in de boschjes bij het platte bruggetje achter in 't park, en dat was een heele bijzonderheid.

De nieuwe eeuw heeft hierin een groote verandering gebracht en 't lijkt wel, of ons park nu door de vogels ineens be-woonbaar verklaard is.

Niet minder dan vier zanglijsters zijn nu al tot half April druk aan 't zingen in de hooge boomen en hun blijheid weergalmt over het gansche park.

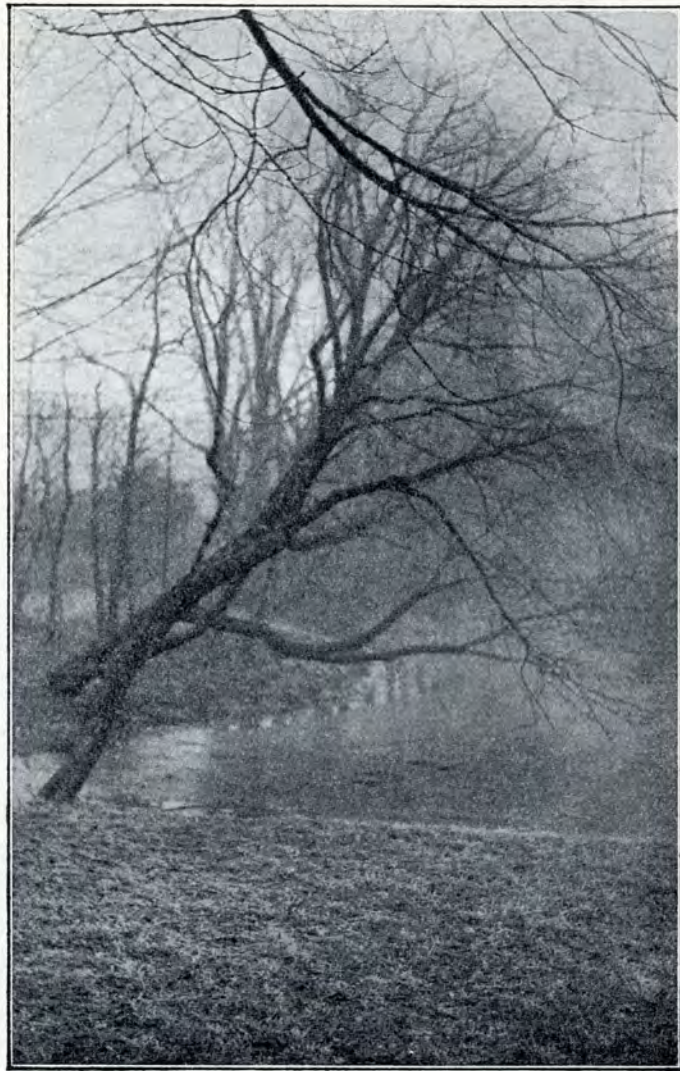
Ook de roodborsjes toeven langer dan gewoonlijk en ik weet een plekje, waar 'n roodborst 'n zanglijster hun nesten gebouwd hebben. Als 't hun nu maar goed bevalt. Wat zou het een aanwinst voor ons ontspanningsoord zijn! Gelukkig, dat het toezicht in 't park in den laatsten tijd zoo verbeterd en uitgebreid is.

Daar kunnen onze eigen lijsters, de Vondelparklijsters ook van profiteeren. Ik bedoel de merels. Den heelen winter hebben ze rondgedoold door 't park: prachtige ebbenzwarte mannetjes met goudgelen snavel en de valier getinte wijfjes. In de boschjes en op 't weiland hipten ze rond om voedsel. Driftig woelden ze in den grond en lieten de dorre en halfvergane bladeren in 't rond stuiven bij 't zoeken naar slakken en wormen. Of wel ze zaten te suffen op een tak, terwijl ze van tijd tot tijd een naargeestig, dun gepiep lieten hooren. Eerst tegen den avond monterden ze wat op en joegen elkaar met een druk en helderklinkend dikwerf-herhaald tjienk, tjienk, tjienk naar bed in de rhododendron-struiken.

En nu, nu de hazelaar is uitgebloeid en de elzen langs den waterkant vol hangen met bruingele katjesfranje en gele speenkruidsterretjes flonkeren in de boschjes langs den zuidrand van 't park, nu vinden zij hun lied weer en de heerlijke alttonen klinken overal van de Stadhouderskade tot aan den Amstelveenschen weg.

Ook de winterkoning maakt zich druk, 't is, of hij zeggen wil: Pas nu op, straks komen de zomervogeltjes en je zoudt leelijk in de war kunnen raken, als je niet eerst zorgt, mijn lied en

Illustratie 6 - Als de Zanglijster begint.

Fotografie van den heer STOMPS.

dat van den vink behoorlijk te onderscheiden, want wij maken toch driekwart van al de muziek.

Nu, 't vinkenlied is gauw te leeren; er zijn zoveel vinken in 't park en ze zijn makkelijk genoeg te kennen aan hun roode borst, hun aardig blauw kopje en de vleugels met witte en gele vlekken. Ook zitten ze soms een half uur lang op 't zelfde takje een meter of vier van den grond hun lied te galmen van pink,

pink, pink en pinkerde pinkerde pink met verschillende bijkomende kleine versieringen.

Dat ongedurige kleine ding van een winterkoning zit echter nooit stil en is zoo klein en zoo grijsgrauw dat de meeste menschen, die met elkaar in 't Park loopen te praten, hem nooit te zien krijgen. Doch sta eens even stil bij 't rhododendronboschje, in de buurt van de muziektent of ergens bij een hoop takkebossen of bij de achterste eilandjes. Binnen enkele oogeblikken hoort ge een sarrend tèrrr, tèrrr, tsèrr en 't kleine nieuwsgierige ding komt te voorschijn, sluipt wat heen en weer, vliegt met trillende vlerkjes op, slaat ergens neer op een tak en begint met hangende vleugels en opgewipt staartje en trippelende pootjes dat verrukkelijke heldere overmoedige liedje, dat een ieder, die 't hoort met verbazing en bewondering vervult, ook al hoort hij 't niet voor den eersten keer. Zomer en winter zingen die winterkoninkjes in ons park, alleen in Augustus en September zijn ze stil.

Nog een overwinteraar is er in het park, die begint te zingen vòor de aankomst der zomervogels, dat is de groenvink. Op een afstand zou men hem voor een musch houden; maar hij heeft een veel dikker snavel en hij is groengrijs met heldergeel en zwart aan zijn vleugels en heeft een pikzwarten staart: van nabij gezien een heel mooie vogel.

Ze zitten 't liefst in de buurt van 't groote grasveld met bloemperken nabij den uitgang door de Kattenlaan en wel in de slanke piramide-populieren of in de iepen of in 't boschje

schuin tegenover die jammerlijk besnoeide catalpa's aan de zuidzij van datzelfde grasperk.

Illustratie 7 - Groenvink.

't Liefst zie ik mijn groenvinken op een helderen Maartmorgen in de bloeiende iepen. Ik kan u verzekeren, dat 't een aardig gezicht is, vooral door een binocle. Je hebt dan 't prachtig strakke blauw van den hemel, den bruinen iepentak met de helderwitte helmdraden en wijnroode helmknoppen en daartusschen het lieve dier met zijn mooi voorjaarskleed van zwart en goud en grijs groen.

's Winters hebben die mooie zwarte en gele veertjes valer randen, maar in 't voorjaar vallen die er af, ja, veelal kan het dier dat niet eens afwachten en dan brengt hij zelf met zijn

snavel zijn costuum in orde; evenals de arme menschenkinderen zich zoo dikwijls moeten behelpen met hun slijtfranje van rok of broek te knippen.

Alleen hierom mag ik een groenvink al graag lijden en ik vergeef hem van harte zijn zeer eigenaardig verrukkings-kreetje, dat voor ons menschenoor wat onwelluidend lijkt. Waar groenvinken zijn, hoor je dat geluid in Maart en April den heelen dag. De vogel zit dan boven in een boom, meestal vrij hoog, maar dat doet er niet toe, want hij is aan dat ellendige geluid heel goed te kennen. Als ik 't maar beschrijven kon. Iemand heeft eens gezegd dat 't 't midden houdt tusschen het blaten van een lam en het abnormaal ademhalingsgeruisch van een overigens geheel gezond slapend mensch. Dat zegt nu wel niet veel, maar er is toch uit op te maken, dat die sleepend zuchtende krassliertkreet van den groenvink onder de zeer bijzondere natuurgeluiden gerangschikt moet worden.

Toch kan een groenvink heel lief zingen, maar de meeste menschen weten dat niet. Wel zal menigeen opgemerkt hebben, dat in den lentetijd in 't park behalve het dadelijk kenbare vogelgezang en gekwinkeleer, nog allerlei onbepaalde, voor 't meerendeel zeer lieve geluidjes de lucht vervullen.

't Is voor een vogelliefhebber een heerlijke bezigheid zich daarvan rekenschap te geven en die zedige zangertjes te ontdekken. Soms is 't een gewone musch, veelal ook een lokkend wijfje van vink of roodstaartje, maar in vijf van de tien gevallen blijkt 't onze vriend groenvink te zijn.

Hij zit dan stilletjes in 't groen, niet hoog in de toppen, maar om zoo te zeggen op de eerste étage; zijn wijfje zit dicht bij hem en ze discoureeren op de liefalligste manier. 't Manne-tje heeft twee trillertjes tot zijn beschikking, die een kleinen terts verschillen, en daar kan hij alleraardigste effecten mee bereiken. De groenvink en zijn wijfje zijn te vergelijken bij een eenvoudig echtpaar, dat, heel intiem en zonder ophef, van elkaar en van lieve muziek houdt.

Ook houden ze veel van groenende knopjes, vooral van ooft-boomen en ik heb ze ook zien ontbijten op jonge Duc van Toltulpjes, maar daar vertel ik liever niet meer van, anders gaat de een of andere dwarskijker nog beweren, dat mijn groenvinken schadelijke dieren zijn.

Als die tulpjes bloeien, wordt het ook meenens met de terugkeerende zomervogeltjes. In de weilanden langs den Amstelveenschen weg en langs 't Sloter jaagpad, zingen de leeuweriken al in Februari, maar die komen niet in 't park zelf.

Daar komt de eerste lentebode niet vroeger dan half Maart, meestal zelfs stipt op den officieelen lente-datum.

't Is nu al meer dan twintig keer, dat ik die Maart-beweging in 't Vondelpark heb meegemaakt. In de eerste week beginnen de Siberische hyacinthjes, die prachtige blauwe bloempjes, in twee perken vlak voor 't Paviljoen te bloeien. In de tweede week komen de honigbijen in massa te voorschijn, ze verdringen elkander op diezelfde hyacinthjes en halen er zich blauwe broekjes van stuifmeel. 't Is daar ook zoo'n heerlijk plekje: be-

schut tegen den Noordoostenwind en vlak in 't tintelend lente-zonnetje.

En als dan de Noordooster door 't Westen omloopt naar 't Zuiden en na een paar natte dagen de wind weer uit 't Z.O. waait – nog een beetje vochtig – dan hoort de aandachtige morgenwandelaar in 't Park een nieuw geluid en de nieuwe lente is voor goed begonnen.

Ik hoor dat geluid 't eerst in de hoge iepen vlak bij de rhododendrongroep bij de Zeister-vaas, of een eindje verder naar rechts, waar de sloot een bocht maakt en waar in een boschje van iepen en ahorn een abeel zijn bleekgrijzen gekromden stam verheft. Daar staan ook twee heel mooie berkjes en achter 't hek in den villatuin bloeien al sinds December drie groote pollen prachtige kerstrozen, de mooiste uit heel Amsterdam, waar soms al in Februari of zelfs in Louwmaand de eerste honingbijtjes om voorraad komen.

Ja, en nu hoor je boven in die boomen dat welbekend roepje, te herkennen uit duizenden en ieder verstaat het op zijn manier. Ik hoor: „diel, del, diel, del” vier, vijfmaal herhaald, een ander hoort evenveel maal tjief, tjaf, tjief, tjaf en weer een ander djem, djelm, djem, djelm, maar 't vogeltje dat het doet, heet tjiftjaf, dus nommer twee zal wel de beste ooren hebben.

In 't eerst zitten die tjiftjafjes heel hoog, maar na enkele dagen raken ze wat meer vertrouwd met hun oude vaderland en dan zijn ze ook in de lage heesters waar te nemen. Zoo weinig schuw worden ze, dat de morgenwandelaar ze van zeer nabij beschouwen kan, die kleine groenachtig bruine diertjes, de

lichte onderzij hier en daar iets geel getint en ook met wat geel boven de schitterende bruine oogjes. Met 't slanke snavelkje doorzoeken ze alle hoekjes en spleten van de boomschors en als ze, bij 't van tak tot tak hippen, maar even verder te springen hebben dan hun lichaam lang is (10 cM.), dan moeten de korte vleugeltjes te hulp komen, net als bij de goudhaantjes of winterkoninkjes of zoo ge liever wilt, bij de colibrietjes. Die snorren ook van tak op tak of van bloem tot bloem bij 't vergaren van hun voedsel.

Niemand mag de tjiftjafjes in 't Vondelpark missen; verleden voorjaar nestelden er acht paartjes in alle deelen van 't park; één daarvan had zijn nest gebouwd midden tusschen de bloeiende Azalea mollis vlak bij de Zeister vaas. En niemand heeft 't gezien, zelfs de perkenreinigende parkwerker niet en de jongen zijn behoorlijk opgegroeid tot vreugd van mij en van hun ouders.

Veertien dagen na de tjiftjaf komt een ander zomervogeltje aan, dat zeer veel op hem lijkt en waar ik u niet zoo makkelijk mee bekend kan maken. Ik bedoel de fitis. Zijn zonderlinge naam doet allicht denken, dat hij zoo zingen zou, doch dat is niet zoo. Het woord fitis moet een denkbeeld van zijn lokroep geven, een mooi fijn twee-lettergrepig geluidje, dat een octaaf omhoog glijdt en klinkt als oeiet of iets dergelijks. Maar er zijn wel een dozijn verschillende soorten van vogels die met oe-iet lokken, te beginnen met onzen tjiftjaf. En als onze vroolijke vink midden in den zomer in Juli of Augustus goed gehumeurd is – en dat is bijna altijd 't geval – dan gaat hij ook op een dorren tak ter halver hoogte van een beuk of een den in 't

Illustratie 8 - In 't Voorjaar aan den Vijver.

bosch zitten en dan schreeuwt hij zijn oeiet zoo luid en zoo prettig en met zooveel volharding, dat zelfs de on-vogelkundigste zomerverblijver begint te vermoeden, dat er ergens een blijde vogel in 't woud zit. Zooveel te beter voor hem!

Maar om op de fitis terug te komen. Zijn gezang heeft ook wel iets van dat van de vink. 't Bestaat ook uit twee deelen; een eerste stuk van drie of vier even hoge tonen van gelijken duur en dan een vlugger gedeelte van ongeveer even grooten omvang. Maar waar bij de vink dat vlugge deel een echt gejubel is, dat eindigt in een uitdagenden juichkreet, neemt het bij de fitis een geheel andere wending met een oneindig zoet en droevig gemurmel tot slot.

Ik heb al wat genoeg aan de fitissen beleefd. Als ik er ergens weet te zitten, dan sleep ik er allerlei kennissen heen van wie ik weet, dat ze van muziek houden. Bij sommigen valt 't verkeerd uit en die zeggen, dat ze niets bijzonders aan 't liedje vonden, maar anderen heb ik gehad, die dadelijk zeiden: dat is mooier dan de nachtegaal, en weer anderen werden herinnerd aan mooie Noorsche muziek van Grieg, en die sloegen den bal niet zoo heel ver mis, want als Grieg zijn muziek van de vogels heeft afgeluisterd, dan heeft hij meer fitisjes dan nachtegalen moeten hooren, want die laatste komen nooit in 't land van Scandinavië, ten minste de onze niet.

Fitisjes wel, die nestelen tot aan de Noordkaap, en 's winters trekken ze tot aan de Kaap de Goede Hoop, de heele oude wereld door. En daarbij komt 't hun geweldig te pas, dat ze langere vleugeltjes hebben dan de tjiftjaf, die 't nooit verder brengt dan de Noordkust van Afrika, en in zachte winters zich tevreden stelt met 't Zuiden van Engeland en Ierland en met de Riviera. Nu, dat kan ook nog wel.

In 't Vondelpark toeven de fitisjes 't liefst aan den zuidrand: in 't mooie berkenboschje links van den grooten monumentalen ingang aan de Van Eeghenstraat, in 't boschje bij 't Kastanjepleintje en achterin in de beide berkenboschjes aan 't begin van 't stijgend pad naar de fijne sparren en nog ergens daar in de buurt.

Als er plaats voor is, zal ik in „De Levende Natuur” elk jaar wel precies de plekjes opgeven; want ik gun graag iedereen 't genot, de fitis te hooren.

In de eerste Aprilweken komen ook de roodstaartjes; tegenwoordig minder dan voorheen. Dat is zeker te wijten aan 't opruimen van oude boomen met gaten erin, want die hebben roodstaartjes noodig om te nestelen. Gelukkig heeft het bestuur in den laatste tijd wat nesthokjes laten ophangen, en als het op oordeelkundige wijze daarmee voortgaat, zooals ook in Artis geschiedt, dan kan het niet missen of we krijgen weer roodstaartjes in overvloed.

Vroeger nestelden er altijd een paar bij het lelietjes-van-dalen-perk, vlak bij de boerderij. 't Was een lust 't mannetje in de iepen te zien zitten met zijn roode borst, zwarten kop en helder wit voorhoofd, en als hij zong, trilde zijn roestrood staartje mee.

't Was een echte schalk en een meester in 't nabootsen van den vinkenslag. Wat konden de vinken dan razend worden! Van alle kanten kwamen ze aanvliegen, hun leiblaauw kuifje opgezet van boosheid, en dan sloegen ze terug, dat 't een aard had (met muziek natuurlijk).

Andere vogels kwamen ook op 't geraas af, winterkoninkjes „tèrrden” in de dubbele kers die daar staat, en een klein mole-naartje (pas aangekomen) riep: „hè, ohè, rètètètètè.”

De roodstaart zat er bij met zijn zwart nonnenkapje en lelieblank voorhoofd, alsof hij hoog boven al dat rumoer verheven was, maar in een oogenblik van rust kwam hij weer doodkalm en onschuldig met zijn vinkenroep voor den dag en dan begon het spektakel van voren af aan. Jammer, dat hij niet lachen kon, maar ik heb gelachen voor het heele gezelschap.

Als de roodstaartjes pas aangekomen zijn, krijgen we dien merkwaardigen tijd, dat in enkele dagen de natuur een geweldige verandering ondergaat. De lente breekt zich voorgoed baan met onweerstaanbare kracht en in eens is alles groen en vol vogels, vlinders en bloemen.

Vóór dien tijd is 't mogelijk stap voor stap de ontwikkeling van 't nieuwe getijde te volgen, maar dan komt alles tegelijk. Ik zou 't wel willen tegenhouden, en met spijt zie ik al die weelde de eerste teere lente verdringen.

Fitis en roodstaartje zijn de vogeltjes van deze dagen en in hun lied weerklinkt dat smartgevoel over de snel verdwijnende lente.

Er is een boom, die ook in dezen tijd niet vergeten mag worden; dat is de Noorsche of spitsbladige ahorn, een sieraad van 't Park. Een dozijn ervan staan in een wijden kring om de Zeister vaas en een heele rij is nog te vinden langs den ruiteweg even voor de brug naar het Willemspark.

In 't laatst van Maart beginnen hun knoppen te zwellen, om in de eerste dagen van April open te bersten en den boom te veranderen in één reusachtigen tuil van goudgele bloemen. Dan is er een gouden ring gespannen om 't purper van de vroege tulpjes in 't vazenperk en van den Amstelveenschen weg af is de gulden flonkerstreep bij de Willemsbrug duidelijk te zien. Hier en daar in 't park staan nog meer van die goudboomen, één hangt er over 't water dicht bij 't ronde bruggetje, dat naar de muziektent leidt en aan zijn lage takken kunt ge

de gele bloemen van nabij bezien, zonder ze te plukken of den boom te beschadigen.

't Zijn gouden honingschalen en den ganschen lentedag we-melt het erop van hommels en honingbijen, en prachtige graafbijtjes in dikke goudbruine vacht, die komen en gaan tegen den helderblauwen lentehemel. Om nooit te vergeten en er ieder jaar opnieuw naar te verlangen.

Als nu fitis en 't roodstaartje er zijn, begint 't goud van de bloemen te tanen en tegelijk beginnen andere knoppen aan die boomen te zwellen, waaruit de groene bladeren te voorschijn komen. Alsof ze al lang hunkerden naar 't zonnelicht, schieten ze voort uit de bruine schubben en als er één een ander voor zich vindt, verlengt hij zijn steel, en streeft zijn lastige buurman voorbij, om zelf zich te stoven in de levenbrengende zon.

Aan horizontale takken van dezen eschdoorn zijn geen twee bladeren met even langen steel te vinden, sommige hebben er bijna in 't geheel geen, bij andere is de steel vier, vijfmaal zoo lang als 't eigenlijke blad zelf en de uitkomst is, dat al de bladeren van verschillende takken direct door de zon worden beschienen, zoodat in alle met evenveel kracht voor de voeding van den boom kan worden gezorgd. Want iedereen weet tegenwoordig, dat de bladeren zooveel als mond en maag voor den boom zijn.

Van de bloemen is nu weinig meer overgebleven, groene dingetjes, die in den loop van den zomer zich moeten ontwikkelen tot de bekende „vlindertjes”.

De bladeren zelf verschaffen een schuilplaats aan weer nieuwe vogels, die er niet van houden om zich veel te laten zien. Grasmusschen, tuinfluiters, zwartkopjes en molenaartjes zijn nu aangekomen, maar 't zou mij teveel ruimte kosten, als ik die allen hier gaf, wat hun toekomt.

In de laatste Aprilweek komen de nachtegalen, ten minste dat is nu al vijf jaar achtereen het geval; vóór dien tijd was er in geen vijftien jaar een nachtegaal in 't Park gezien.

Hun lievelingsplekje is 't boschje met de vier hoge wilgen, nabij de Willemsparkbrug; wij noemen dat dan ook altijd het Nachtegaalsboschje. Schuin er tegenover ligt een boschje van elzen en berken, dat van tijd tot tijd gekapt wordt. Dat is nu onlangs ook weer gebeurd en ik vrees, dat de nachtegalen zich daardoor zullen laten afschrikken en dan moeten we weer een jaar of zes wachten, eer een paartje het er nog weer eens op waagt.

Er wordt altijd goed op de vogels gepast en ik ken parkwachters, die geheel vrijwillig van hun vrijen tijd geofferd hebben, om het nest te bewaken tegen naïeve natuurvrienden, die meenen, dat je niet van een vogel kunt houden, zonder hem te vangen en in een kooi te zetten. Aan die vlijtige wachters is 't te danken, dat wij eenige jaren achtereen de jonge nachtegaaltjes hebben kunnen nagaan, met hun groote verwonderde oogen en hun roestrooden staart, het gemeenschappelijk familiekenmerk van roodborstjes, roodstaartjes en nachtegalen.

Dat boschje met de wilgeboomen is wel de moeite waard om bestudeerd te worden met 't oog op vogelbescherming.

Het geeft alles waar een park- of boschvogel van houdt: er is water vlak bij, er zijn hoge boomen, waar je kunt zitten zingen en een vrij uitzicht genieten, terwijl laag struikgewas van allerlei soort gelegenheid tot verschuilen geeft. Aan de zijde van den ruitersweg staan lage eikjes, dan volgt een hoekje met rozen, een rij van mooie dichte Spaansche aken of Akkereschdoorns, en waar 't boschje aan de wei grenst is een dichte groep van Sering, wollige Geldersche roos, Gouden Regen en een enkele Meidoorn. Bovendien is de grond begroeid met allerlei „onkruid” en vochtig genoeg, om wormen en slakken het leven mogelijk te maken. Alleen is 't boschje wat klein; dat is een kwaal, die in 't Park wel meer voorkomt.

Als we veel vogeltjes in 't Park willen hebben, moeten er vrij uitgestrekte boschjes worden aangelegd van enkele hoge boomen, met veel dicht onderhout en veel planten op den grond, al is 't ook niet anders dan gras en zeggen en brandnetels.

Het hoge iepenbosch vlak bij de Boerderij voldoet vrij goed aan deze voorwaarden en daar kan men dan ook in April en Mei allerlei vogeltjes naar nestplaatsen zien rondsnuffelen. Toch wordt ook daar niet veel gebouwd, 't is er te druk en er zijn daar in de buurt te veel katten, ratten en ook wezeltjes.

Daar zal menig Amsterdammer van opkijken, dat we wilde roofdieren in 't Park hebben en toch is 't zoo; ik heb ze herhaaldelijk gezien, vroeg in den morgen en vooral in de buurt van de Boerderij. Die kleine bloeddorstige schavuiten hebben waarschijnlijk meer op hun geweten, dan de troepjes kwâjon-

gens, die op Woensdag- of Zaterdagmiddag door 't Park zwer-
ven, met 't vaste voornemen om nestjes uit te halen. Die jon-
gens doen niet veel kwaad en hun nestjes-uthalerij ontaardt
meestal in een partij verstoppertje spelen met den gevreesden
„boschkees op de fiets.”

De vogels van 't Park zijn door hun omgang met jongens en
katten, ratten en wezels voorzichtig geworden en sommige
hebben zelfs hun gewoonten er geheel om veranderd . . . of 't
Park langen tijd gemeden, zooals de zanglijster, die nu maar
altijd absoluut op den grond wilde broeden en dat kàn in 't
Park nu eenmaal niet.

De zwarte lijster broedt ook graag op den grond, maar hij
kiest eieren voor zijn geld en bouwt in 't Park soms een meter
of tien hoog in den tak-oksel van dikke boomen. In Artis, waar
de vogels veel beter beschermd worden, bouwen de zwarte lij-
sters in de klimop en in altijd groene heesters en meestal niet
hooger dan twee meter, soms nog lager. Daar kun je ook bij de
vliegenvangertjes zoo maar in 't nest kijken en spotvogeltjes
hebben er gebroed op armhoogte in de sering.

Vliegenvangertjes en spotvogels komen 't laatste aan van
allen. Drie jaar achtereen heb ik op 28 of 30 April troepjes van
die mooie bonte vliegenvangers gezien in het boschje bij het
lage bruggetje achterin, prachtige vogeltjes, zuiver zwart met
rein wit. Jammer, dat ze nooit blijven.

De grauwe vliegenvangers blijven wel; vier of vijf paartjes.
Eén huist er meestal in den iep, die heel alleen in 't grasveld
staat achter 't groote iepenbosch bij de Boerderij, een ander in

de groote els naast het taxusboschje bij 't schuithuis van
den grooten vijver en een ander bij 't taxusboschje vlak voor
de Willemsparkbrug. Die laatste zetten in den leertijd hun jon-
gen op een rijtje op 't ijzerdraad, dat daar om 't weiland ge-
spannen is.

't Zijn stille vogeltjes, die minuten lang op eenzelfde plekje
blijven zitten en alleen opvliegen als er een vlieg in de buurt
komt. Met een vluggen zwaai, soms gevolgd door een paar be-
hendige wendingen, hebben ze hun buit te pakken en dan kee-
ren ze weer naar 't zelfde plekje terug. Ook als 't mis is. Zingen
doen ze haast nooit.

Des te meer laat de spotvogel zich hooren. Dat is in Mei en
Juni beslist de vlijtigste zanger van het heele park. Als hij
komt is 't echt zomer; alle boomen hebben blad en de bonte
kraaien zijn al lang heen. Een enkelen keer heb ik zoo'n grau-
wen moordenaar nog op 20 Mei aangetroffen, maar dat was
een gebrekkige achterblijver, die zelfs nog maar met moeite
voor een steen op zij ging. Ook was er toen nog een keep, die
al lang in Scandinavië had moeten wezen en 't nu in zijn zwar-
ten kop gezet had om hier zijn lentelied te blijven zingen, waar-
in voor mij te veel van het bekende geblêr van den groenvink
te hooren was.

Maar die rariteiten zouden mij de spotvogels doen verge-
ten. Ze nestelen overal in 't park; in 1893 hadden we twaalf
paartjes, de meesten huisden in ahorns, zoowel gewone als
spitsbladige, of in kastanjes.

Illustratie 9 - Op 't platte bruggetje.

Links een iep. De andere boomen zijn esschen.
Vlak aan het pad een spitsbladige eschdoorn.

In die boomen zijn 's winters de nesten nog te zien: netjes afgewerkte, vrij diepe kommen, in de vorken van de bovenste takjes.

Ook die spotvogels hebben stadsmanieren gekregen, want buiten bouwen ze 't liefst midden in een dichten vlierstruik. Er zijn vlierstruiken genoeg in het park, maar ze zijn niet dicht genoeg en allemaal vlak aan de paden. „Dan maar liever de hoogte in” denkt de spotvogel

en hij zoekt een kastanje, esch, sering of ahorn en bouwt daar zijn nest. 't Is merkwaardig dat al deze boomen en struiken juist dezelfde manier van vertakking en denzelfden bladstand hebben als de vlier: een bewijs dat de vogels ook met goed gevolg de plantkunde beoefenen.

Soms vindt men twee of meer nesten in denzelfden boom, maar bij nadere beschouwing blijkt, dat ze van verschillenden

ouderdom zijn en dat hetzelfde spotvogelpaar twee, drie jaren achtereen getrouw zijn geliefkoosden boom weer bezocht heeft.

Zoo'n nest moet wel stevig zijn, dat het drie jaar lang in elkander blijft. Die oude nesten worden ook wel eens in bezit genomen door musschen, die bouwen er dan een slordig fantasietjes bij, zoodat het geheel gaat lijken op een kluit hooi, door een moedwilligen jongen in den boom gegooid.

Als zoo'n musschenfamilie eenmaal zijn tenten heeft opgeslagen, waar eens de spotvogel huisde, dan komt deze daar niet weer terug, want hij is tegen dat bandietengoed niet opgewassen.

Gelukkig is er ruimte genoeg in 't Park en midden Mei kunt ge den gelen violist overal aantreffen.

Het geluid van de meeste vogels lijkt op blaasmuziek: de merel bespeelt een groote koperen fluit, de winterkoning heeft een klein zilveren seinfluitje met een erwt erin, en de vink blaast op een trompet. Maar de spotvogel strijkt op de viool en hij speelt heel zuiver in de hoge posities; alleen gaat hij midden in zijn stuk dikwijls zijn instrument stemmen en dan snerpt zijn strijkstok wel eens een beetje.

Hij zit in de toppen van middelsoort boomen, min of meer verscholen tusschen de bovenste bladeren, maar ook wel stoutweg open en bloot op 't bovenste takje.

't Is een mooi vogeltje, groengrauw op den rug, en borst en buik zuiver zwavelgeel. Al zit hij zes meter hoog, is dat alles nog heel duidelijk te zien, en ook, dat zijn tong en verhemelte mooi oranje gekleurd zijn. Schuw is hij in 't geheel niet, al staat het ook in de meeste vogelboeken.

Ik geloof, dat ik wel weet, hoe die mythe ontstaan is. In geen land ter wereld komt de spotvogel zoo algemeen voor als juist bij ons in Holland. In Engeland is hij bijna geheel onbekend. Nu hebben juist de Engelschen de mooiste vogelboeken gemaakt, die door iedereen, die wat van vogels wil weten, geraadpleegd worden. 't Is niet te verwonderen, dat die Engelsche auteurs nooit een levende spotvogel gezien hebben, of zelfs dat ze bij onderzoek hier te lande het eens ongelukkig troffen en eerst na veel moeite mijn zanger te zien kregen. Toen hebben ze gezegd, dat hij schuw en van een teruggetrokken aard was. En omdat hun boeken overigens zeer excellent zijn, is er aan dat ongunstig oordeel meer geloof gehecht dan eigenlijk noodig is.

Op Texel maakte ik er altijd een feest van, om mijn Engelsche vogelvrienden rond te leiden naar alle spotvogelnesten in 't dorp en dan had je die verbazing eens moeten zien als ik in mijn tuin vlak bij 't nest ging staan, waar 't broedende wijfje zat, zonder dat 't mannetje 't noodig vond, om op te houden met zingen.

Hij is dan ook een hartstochtelijk zanger en ziet er niet tegen op om zonder verpoosing een half uur achtereen zijn muziekken te vertoonen. In dat opzicht is hij volkomen

waard, om naast de zanglijster of de nachtegaal geplaatst te worden. Op het platte land wordt hij dan ook algemeen „bastaardnachtegaal” genoemd, maar dat mogen wij niet doen, omdat officieel een heel ander vogeltje zoo heet, dat nooit in 't Vondelpark komt. De bijvoeging „bastaard” heeft hij natuurlijk aan zijn gesnerp te danken.

Maar een echte nachtegaal krijscht ook wel eens en als onze spotvogel eenmaal „op streek” komt, is 't werkelijk een groot genot, om naar hem te luisteren. Daarbij heeft hij de welwillendheid, om mooie stukjes vier, vijfkeer achtereen te herhalen, wat volgens de nieuwe muziek-étiquette eigenlijk niet meer mag, maar daar stoort hij zich gelukkig niet aan. Hij verwerkt heel verschillende motieven en daar zijn er wel onder die zeer veel gelijken op stukjes van andere vogels. Dus nog plagiaat op den koop toe!

De eene mensch hoort dat beter dan de andere en die 't beste weten, hebben verklaard dat onze zanger hoofdzakelijk nabootst. Daarom hebben ze hem ook spotvogel genoemd. Ik heb die zaak met mijzelf nog niet uitgevochten. Hoe meer spotvogels ik hoor des te minder zekerheid verkrijg ik; van mijn Texelsche spotvogels durf ik wel beweren dat hun lied volkomen origineel is. Nu zijn de Amsterdammers zoo verbazend muzikaal en daarom verwacht ik eigenlijk, dat zij in deze zaak eens een woordje gaan meespreken en onderzoeken of onze Vondelpark-spotvogels diefstal begaan hebben bij vink of leeuwerik of wie dan ook.

Er zat eens 's morgens om vijf uur een eenvoudig werkman in 't Park te luisteren naar den spotvogel bij 't eerste ronde bruggetje. Die had ook een meening en zei dat 't soms leek of 't die vogel was, die je altijd hoort, als je uit visschen bent. Hij bedoelde de karekiet en had 't bij 't rechte eind. De spotvogel is inderdaad verwant aan de rietzangers en die verwantschap blijkt zeer duidelijk in 't timbre van de snerptootjes. Maar dat is toch weer wat anders dan nabootsing.

De spotvogeltjes zingen tot in Juli en dan leiden ze hun jongen op jacht in de bloeiende lindeboomen.

Het bloeien van de linde, dat is eerst zomer, de volle heerlijke zomer in al zijn weelde en geur. Bijna al de andere boomen zijn lenteboomen: ze bloeien, voordat ze bladeren krijgen of tegelijk met de ontwikkeling van 't jonge groen.

Maar de linde is een zomerboom; in Mei tooit hij zich met frisch, doorschijnend loover; dat groeit uit totdat de gansche kroon één dichte bladermassa is geworden en dan ontluiken daarin uit nieuwe knoppen de myriaden roomwitte bloemtrossen, die veilig hangen in den schaduw en met hun geur het gansche Park vervullen.

Ja, de westewinden dragen die geur stadwaarts: menigmaal kon ik die bespeuren op 't Koningsplein of bij de Vijzelstraat als ik in den morgenstond naar een station wandelde, om met een vroegen trein stad en dorp te ontvliesen.

Maar als ik geen vrije dagen heb, dan ga ik zoveel mogelijk iederen morgen naar 't Park, vooral in den tijd van de bloeien-

de linden. Gezegend de man die bedacht heeft er zooveel te planten. Van den hoofdingang langs den grooten weg tot aan 't melkhuis staan er wel zestig en overal in 't Park zijn ze te vinden. De mooiste staan op de groote speelplaats bij de muziek-tent.

Die bloeiende linden hebben ook een lied. Je kunt het al op een afstand hooren, net als de sinfonie van een telegraafpaal op een drogen Januari-dag.

Maar 't is toch anders, want 't is niet de boom zelf, die daar zingt, doch zijn duizenden gasten, de bijen en hommels en de bonte zweefvliegen, die allen op zijn overvloedigen honing te gast gaan.

Bij tien en honderden zweven ze al zingend van tros naar tros, ze bungelen aan de hangende bloempjes en drinken het zoet in diepe teugen. Sommige gaan zich te buiten, raken bedwelmd en rollen hulpeloos op den grond, waar ze door den onachtzamen voorbijganger worden vertrapt. En in den boom zelf zit de sluwe spotvogelmoeder met haar kleintjes, en de maatvaste tjiftjaf, of die poët van 't teere lentegroen, de fitis met zijn jongen, veel geler dan hij, en al die snebjes happen gretig naar bij en vlieg, onbevreesd voor angel of schuwkleur.

Daar houden de vogeltjes school, hun school voor 't leven. Wie dat eenmaal gezien heeft, weet voorgoed dat de oude vogels hun jongen leeren, voordoen en waarschuwen. 't Is of ik den ouden spotvogel hoor zeggen: „Pak een bij of hommel bij zijn kop, rol hem wat tusschen je snavel en als hij dan nog niet genoeg gekneusd is, pik hem dan fijn op een tak en de angel

zal je niet deren. Hommels en bijen is heel goed voer, lekker warm in je maag.” Of wel: „Met vliegen hoef je geen bijzondere voorzorgen te gebruiken; als je goed toekijkt kun je makkelijk een vlieg van een bij onderscheiden, al lijken ze soms veel op elkaar.

„Zeg jij eens geelkuif, wat komt daar aanvliegen?”

„Een bij, moeder!”

„Mis hoor, ’t is een bloemenvlieg.”

„Maar, moeder, kijk dan eens hoe hij zijn achterpooten houdt.”

„Kijk liever die achterpooten zelf wat beter aan, ze zijn wel dik, maar toch lang zoo dik niet als die van een bij. En hij houdt ze natuurlijk zoo, om jou te bedotten. Hap hem maar gauw op!”

O, die vogeltjes zijn zulke praktische entomologen.

Als onze eind-examens aan den gang zijn en de schoolvacanties naderen, komen er van buiten hoe langer hoe meer jonge vogels in ons park, sommige nog onder ouderlijke leiding, andere alleen en zelfstandig: buurvriendjes, die met elkaar de wijde wereld zijn ingegaan.

De aardigste van die zomergasten zijn wel de zwaluwen. Waar zijn ze uitgebroed? In een stal aan den Amstelveenschen weg of verder nog. Maar nu zitten ze hier op een rijtje op een wilgentak aan den waterkant er naar te kijken, hoe de moeder jaagt en een voor een worden ze gespijzigd. Met een paar da-

gen scheren ze zelf over ’t watervlak, nieuwe families komen dagelijks aan en als tegen September de bladeren beginnen te gellen is ’t park vol met zwaluwen, die rusteloos heen en weer vliegen over de vijvers of gezellig bijeenzitten op een slanke twijg, om ’t reislied in te studeeren.

Zoo is het van lente herfst geworden.

BOTTEN EN BLOEIEN.

“Tegenover het Cornus-laantje, vlak voor het voetpad, staat een eik, een flinke. Dat wil zeggen, flink voor een eik, op veengrond geplant; op een grondsoort dus, die geen gewone eikeboom uit eigen beweging voor standplaats zou uitzoeken”.

BOTTEN EN BLOEIEN.

Tegenover het Cornus-laantje, vlak voor het voetpad, staat een eik, een flinke. Dat wil zeggen, flink voor een eik, op veengrond geplant; op een grondsoort dus, die geen gewone eikeboom uit eigen beweging voor standplaats zou uitzoeken. Vasten zandgrond, rijk aan de voedende humus, verkiest hij boven alles. Toch mag ook deze gezien worden, hij doet alles, wat een echte woudreus van zijn soort behoort te doen, behalve groot worden.

Eik.

Onlangs, half Februari, heb ik hem nog eens een bezoek gebracht. Hij had bijna al zijn bladeren nog, fraai

Tegenover het Cornus-laantje, vlak voor het voetpad, staat een eik, een flinke. Dat wil zeggen, flink voor een eik, op veengrond geplant; op een grondsoort dus, die geen gewone eikeboom uit eigen beweging voor standplaats zou uitzoeken. Vasten

zandgrond, rijk aan de voedende humus, verkiest hij boven alles. Toch mag ook deze gezien worden, hij doet alles, wat een echte woudreus van zijn soort behoort te doen, behalve groot worden.

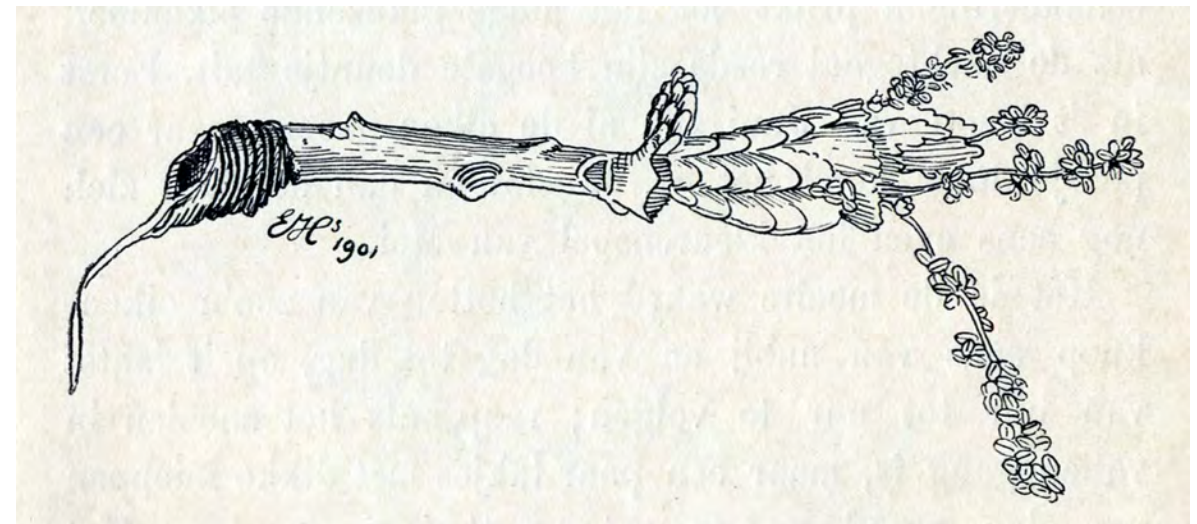
Onlangs, half Februari, heb ik hem nog eens een bezoek gebracht. Hij had bijna al zijn bladeren nog, fraai kaneelbruin is het loof, maar dor en gekreukeld. Wat een eigenaardig droog geritsel, wanneer de wind er door strijkt; zoo stevig zijn de bladeren vastgehecht, dat een stevige storm het dorre loof niet los heeft kunnen rukken, en veilig schuilen de dikke bruine

Illustratie 10 - Eik.

blad- en bloemknoppen achter de beschuttende bladeren. Ook de vogeltjes, hier vooral musschen, profiteeren ervan en kiezen hem tot slaapstee.

Illustratie 11 - Meeldraadbloemen van den eik.

Eerst als het grootste gevaar voor 't uitdrogen der knoppen door den scherpen wind voorbij is, laat de jonge alleenstaande eik zijn bladeren vallen, en dat is laat in het voorjaar. Wanneer bijna alles in het park reeds groent, staan onze eiken nog kaal, want dan is ook het dorre loof verdwenen; het moet al een vroeg voorjaar zijn als vóór Mei de eiken hun bladeren ontplooien.

En nog eventjes voor de bladeren of gelijk er mee, als het een heel koude April is geweest, komen de bloemen voor den dag. Eikebloemen; wie ze niet kent zal ze niet vinden; en wie ze mooi vindt, stelt al heel weinig eischen; aardig zijn ze, dat is waar; lichtgroene of lichtbruine stijve draadjes hangen neer van de twijgtoppen en aan die draden hier en daar kleine hoopjes meeldraden; dicht in de buurt van die katjes, meest boven-

aan, vindt ge de bloempjes waaruit de albekende eikels zullen ontstaan; het zijn bij het bloeien nog bolletjes als een speldeknoop; van den lateren eikel met zijn keurig geciseleerd napje is nog maar weinig te bespeuren.

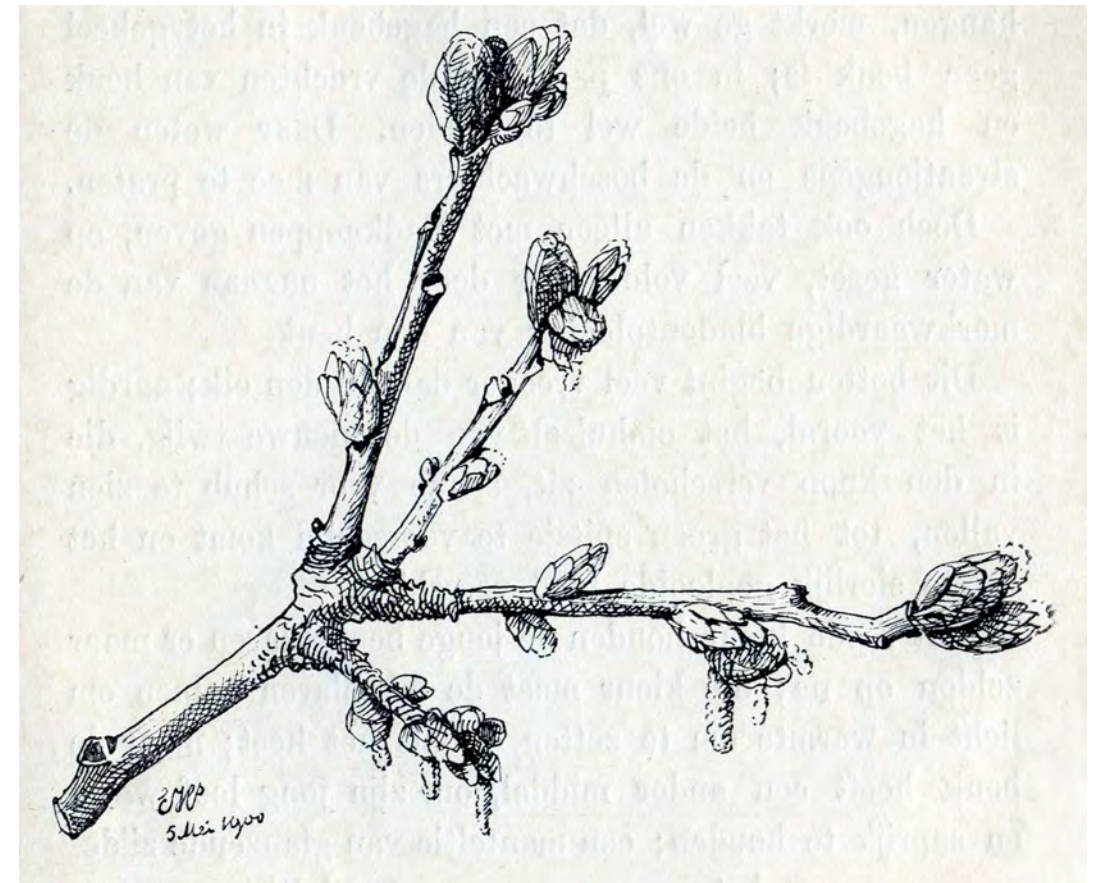
Is het bloeien van den eik niet kleurig, het botten is het zoo veel te meer. Paarsrood en bruin in allerlei schakeeringen prijkt nog het jonge glanzende eikenloof, als de nachtegaal reeds zijn hoogste deuntje fluit. Eerst in 't begin van Juni zijn al de eiken groen, maar een poosje later komt het St. Janslot en dan herhaalt zich nog eens even het kleurenspeel van Mei.

Het is de moeite waard het botten van zoo'n eikenknop eens van nabij en van dag tot dag, op 't laatst van uur tot uur te volgen; raap, als het snoeien in vollen gang is, maar een paar takjes met dikke knoppen van den grond op en zet ze thuis op water. Het hindert niet als ze een paar dagen te voren van den boom gekapt zijn; wel is dan het onderste deel dicht bij de snijvlakte wat ingedroogd, maar thuis snijdt ge een paar centimeter boven de snee op nieuw af en wel onder water; neem daarna de twijgjes niet weer uit de vaas, dan loopen de knoppen spoedig uit. Al te warm moet het vertrek niet zijn, en het water moet zoo nu en dan ververscht worden of van een snufje zout voorzien. Lang voor dat in het Vondelpark de eiken bloeien en botten, doen ze dat dan op uw tafel.

Neem tegelijker tijd ook eenige beukentakjes mee die vindt ge ook genoeg in het park.

De gladde grijze stam van de beuk zegt u, waar ge zoeken moet, en twijfelt ge nog, let dan op de lange, dunne en spitse

Illustratie 12 - Uitbotten van den eik.

knoppen; er is maar één boom in het park, die zulke knoppen heeft, dat is de hagebeuk; een heel mooi exemplaar van deze laatste boomsoort kunt ge gemakkelijk herkennen aan den eigenaardigen vorm van de kroon, die bijna tot den grond reikt, de groote takken staan dicht opeen, wijd uit en haast dwars op den stam. Hij is, als ik 't wel heb, op een gewonen beuk geënt. Ook het blad van den hagebeuk lijkt zeer veel op dat van den beuk; alleen is het niet zoo zacht zijdeachtig behaard en is het aantal zijnerfjes grooter; meestal meer dan tien; als de beuketakjes en die van den hagebeuk zich maar eens bij u thuis ontplooid hebben, zult ge beide boomen niet zoo licht meer met elkaar verwarren. Wanneer er vruchtjes aan den hagebeuk

hangen, merkt ge wel, dat een hagebeuk in het geheel geen beuk is; in ons park zijn de vruchten van beuk en hagebeuk beide wel te vinden. Daar weten de straatjongens en de boschwachters van mee te praten. Doch ook takken alleen met bladknoppen geven, op water gezet, veel voldoening door het na-gaan van de merkwaardige bladontplooiing van den beuk.

Dit botten begint veel vroeger dan bij den eik; aardig is het vooral, het omhulsel van de nieuwe twijg, die in den knop verscholen zit, schub voor schub te zien vallen, tot het groen spitsje te voorschijn komt en het eerste sierlijk geplooiide blad verschijnt.

Een roode kleur houden de jonge beukeblaren er maar zelden op na; die kleur moet de eikeblaren helpen om licht in warmte om te zetten, zooals dat heet; maar de beuk heeft een ander middel, om zijn jong loof warm en saprijk te houden; een manteltje van glanzende zijdeharen omgeeft het ontlui-kend bladerbundeltje; eerst als het loof goed ontwikkeld is, verdwijnen de beschuttende haren; alleen aan den rand blijven er nog eenige, en ook die verdwijnen bij het geheel uitge-groeide blad.

Het is uiterst interessant na te gaan, hoe elke boom of heester zijn knoppen en jonge bladeren op zijn eigen wijze beschermt; maar wie uit het voorgaande af wil leiden, dat alle bloem- en bladknoppen vóór het botten dicht en warmpjes ingepakt zitten, soms nog geteerd zijn op den koop toe, zooals de kastanjes, zal zijn dwaling inzien, als hij een paar boomen

Illustratie 13 - Bloeiend beuketakje.

of heesters in ons park aantreft, die er in het geheel geen werk van maken hun knoppen in te bakeren.

Wij zijn nu toch aan het wandelen geraakt, laten wij ze maar eens opzoeken. Als we het Hulstbrugje over zijn, zien we links vlak aan den waterkant een flinken boom staan, die zijn kroon tot op het gras laat zinken. Het is een vleugelnoot, dat is er een met kale knoppen. Op sommige plaatsen in onze stad heeft men vleugelnooten in plaats van olmen gezet, o.a. op de Ziezeniskade en de Rozengracht. Ze houden zich goed en ontplooiën in Mei hun groote veervormige bladeren, die veel op

Illustratie 14 - Beuk.

essenbladeren lijken. De meeste mensen denken dan ook dat het essen zijn.

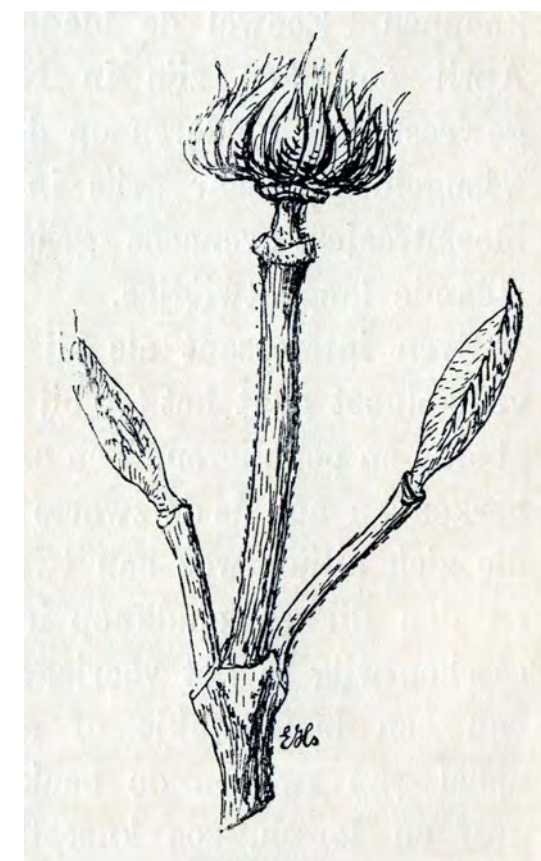
Die vleugelnoot nu vertoont heel mooi het merkwaardig verschijnsel van zoogenaamd naakte knoppen. Op een afstand bemerkt ge hiervan niet veel; maar van nabij gezien blijkt in het najaar elke jonge twijg te eindigen in twee lichtbruine blaadjes, die geheel klaar zijn voor het volgende jaar. Ze zijn wel is waar dicht in een geplooid, net twee handjes met aangesloten vingers, maar van een beschermend hulsel is niets te bespeu-

ren. Heel waarschijnlijk doet hier de harde huid van het blad, die aan de lucht is blootgesteld, den dienst van knopschubben. Over dezen boom straks nog meer.

Die naakte knoppen vallen ook mooi waar te nemen bij den heester, die op verscheidene plaatsen in ons park te vinden is, „de wollige sneeuwbal.” Het is naaste familie van de bekende „sneeuwbal” of „Geldersche roos”, die in Juni met zijn groote witte bolvormige bloemtrossen de meeste tuinen en ook ons park siert.

De bloeitros van deze wollige sneeuwbal lijkt evenwel maar heel weinig op die van de mooie „Geldersche roos”; wel toonen de enkele bloempjes duidelijk de verwantschap aan, maar de wijze waarop ze tot een geheel vereenigd zijn is geheel anders. Hier bij deze sneeuwbal is de tros plat en het aantal bloemen, die op een stengel bijeenzitten, lang niet zoo groot. Trouwens de Geldersche Roos, die in 't wild, vrij en frank in de duinboschjes en in de bosschen van Gelderland, Overijssel en Limburg groeit en bloeit, heeft ook weinig van een sneeuwbal; ook die tros is plat, alleen zijn de bloemen, die aan den rand van den tros

Illustratie 15 - Wollige Sneeuwbal in Januari.

staan, wat groter. Ook het Vondelpark is eenige van „wilde” Geldersche rozen of te wel Sneeuwballen rijk.

De wollige sneeuwbal, de „viburnum”-soort, waar wij het hier over hebben, is een Zuid-Europeaan van afkomst en die vertoont ook zeer fraai de eigenaardige kale knoppen. Zoowel de bladeren als de bloemen, die in April ontluiken zijn in November al kant en klaar geweest. De bladeren op de wijze van de al genoemde Vleugelnoot, maar grijs in plaats van bruin – en de bloemtrosjes eveneens grijs, op het eind van rechtopstaande lange twijgjes.

Even interessant als bij het botten van viburnum en vleugelnoot gaat het toe bij de eschen en bij verschillende ahorns en populieren. Een esschentakje kan ieder dadelijk herkennen aan de dofzwarte of pekbruine stompe knoppen, die zich altijd twee aan twee tegenover elkaar plaatsen en den dikken eindknop in hun midden nemen. Zoo’n esschentwijn in het voorjaar is nu net het tegengestelde van een beukentakje of een berkenrij. Zoo fijn en nobel van twijgen de beuk, zoo slank de berk – zoo grof en fors, zoo knoestig, pootig, ruw en sterk is de esschentwijn en zoo barst hij ook los op eens met onstuimige kracht en een dikke prop donker roodbruine meeldraden of een dot groen puil uit iederen knop. Zijn de beuken de gentlemen, de berken de dames, de ladies van het park, dan is den esch de boerin, knap en sterk en meest donker van tint; maar blonde zijn er ook.

Er zijn verschillende soorten eschen in ons park, de mooiste soort is wel de manna-esch, die op één plaats een heele

laan vormt. Mooi is deze vooral door zijn bloei, die wat later in den tijd valt dan bij de andere soorten; dan vertoont de boom massa’s dichte witte bloempluimen, die aan het eind der jonge loten staan. De manna-esch draagt zijn naam naar de eetbare stof, die er langzaam uitvloeit, wanneer in ’t vroege voorjaar een insnijding in de bast wordt gemaakt. De vloeistof, die in groote hoeveelheden te voorschijn komt, stolt spoedig in de lucht en heeft wel iets van sago.

Het esschenblad is samengesteld uit een tiental vrij groote blaadjes, die regelmatig aan weerszijden van de hoofdnerf staan, met één blaadje tot afsluiting van de dubbele rij. Soms ziet men, dat twee, drie of meer der zijblaadjes samen tot één vergroeid zijn, en dan blijkt het, dat de esch eigenlijk geen kleine blaadjes heeft, maar groote veervormige bladeren; en dat is voor een parkboom een gewenschte bladform; zulke veerbladeren geven nog wat vlugs aan een boom, al zijn dan de stam en de vertakking ook wat grof of stijf. Maar, zooals er elzen in het park zijn met verdeelde bladeren, en een hagebeuk met eikenblad, zoo zijn er ook eschen met geheel gaaf blad, de knoppen evenwel wijzen het gauw uit dat het eschen zijn.

Nu zijn er nog een paar boomen, die zeer gemakkelijk aan het blad te kennen zijn, dat een vijfhoekvorm vertoont. Zulke bladeren zijn er niet veel, de eschdoorn, ook ahorn geheeten, en de plataan als boomen, en de bessen (soorten van Ribes) als heesters, zijn de meest voorkomende.

Behalve aan het vijfpuntige blad is de plataan te kennen aan den stam. Elke plataan draagt zijn naam al van zeer verre

leesbaar op zijn schors. Deze valt namelijk in onregelmatige stukken en brokken af, zoodra een nieuwe schorslaag zich heeft gevormd. De nieuwe schors is heel lichtgroen of geelbruin, soms bijna wit, de oude is donkergroen, zoodat zoo'n plataan-stam er een groot gedeelte van het jaar uit ziet of een schilderverver hem gebruikt had, om zijn kwasten op af te strijken. Dat de groote witte vlekken ook hoogerop aan den stam en zelfs aan de oudste takken te zien zijn, is wel het beste bewijs dat geen uiterlijke oorzaken hier in 't spel zijn.

't Is het zelfde, wat den berkenstam in den nazomer zoo'n haveloos en toch zoo'n schilderachtig manteltje geeft. Hier schilfert de oude doode schors in dwarsreepen af; en die hangen er gedeeltelijk als zwarte, witte, roode of gele vellen bij, doordien de schors weer bestaat uit een aantal lagen van dunne vliezen, die zich makkelijk splitsen. Heel oude berken schilferen, aan hun voet althans, niet meer; ze krijgen wanneer de stam nog groeit en de schors te eng wordt, diepe lengtegroeven, die met de oudere en ondiepere dwarsspleten den ouden berk een heel ander aanzien geven; de stam is dan niet meer wit, maar zwartachtig en beschubd als een krokodil. Een vreemd verschijnsel is in vele berken de zoogenaamde heksenbezem, een ziekelijk uitwas, door de meeste menschen voor een oud vogelnest aangezien.

De meeste boomen doen met hun schors niet als berk en plataan, ze werpen hun huid niet af, als die te eng wordt; doch deze splijt in de lengte en bij duizenden ontstaan lange en smalle scheurtjes; die zijn bij jonge boomen en één of tweejarige twijgen heel goed te zien, doordien de huid van het dieper

Illustratie 16 - De Heksenbezem.

Photografie van den heer STOMPS.
De groote boom is een iep, rechts daarvan staan 2 berken,
de voorste heeft een heksenbezem nabij de top, de
overhangende boom daarachter is een esch.

gelegen gedeelte, de latere groef, veelal lichter gekleurd is dan de minstens één jaar oude schors.

De plataan, de boom met zijn gevlekte of bonte schors, wordt wel eens beschuldigd van gevaarlijk te zijn voor de longen en oogen der menschen. In den nazomer en den herfst ziet ge in de hoogte aan oude vruchtdragende platanen talrijke bolletjes hangen bij twee of drie aan één steeltje bungelend. Dat zijn vruchtbolletjes, ze vallen tot talrijke vruchtjes uiteen, zoodra ze geheel rijp zijn, en meestal in 't voorjaar dwarrelen ze weg. Maar nu kan 't gebeuren, en 't is misschien ook wel eens gebeurd, dat de fijne stekeltjes van de vruchten, die dan tevens losraken, misschien ook wel haartjes van de bladeren, een mensch in de oogen waaien en daar een lastige ontsteking veroorzaken of onze longen aandoen. Op grond van dat gevaar is er in onzen gemeenteraad wel eens geprotesteerd tegen het aanplanten van *Platanus occidentalis*, den gewonen plataan, langs onze grachten en straten. Nu is dit gevaar wel niet geheel denkbeeldig, maar het is er een van een soort, die men het best doet met te trotseeren of nog beter te negeeren, anders had een mensch zijn levenstijd alleen wel noodig voor het ontwijken van gevaren.

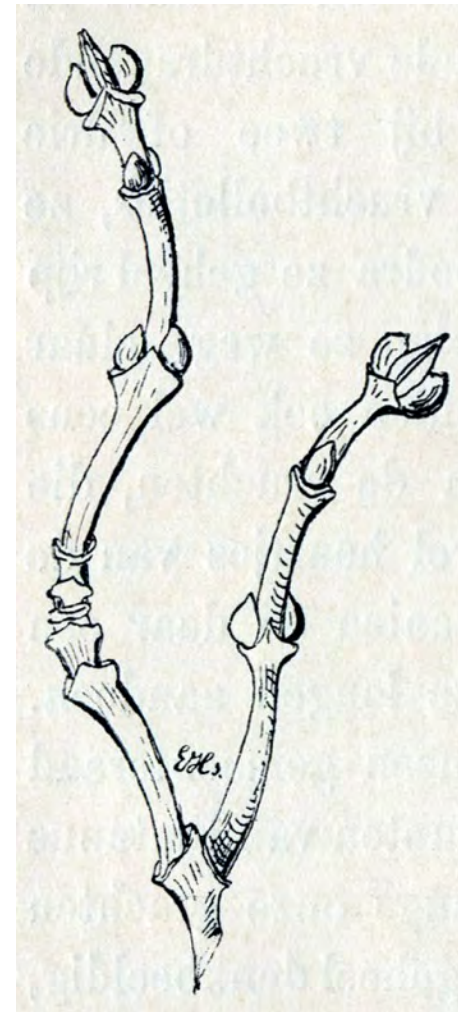
Een vijfhoek-blad als de platanen hebben ook de ahorns of eschdoorns. Ze komen in een groot aantal soorten in ons park voor. Uit een dezer wordt in Canada suiker gewonnen op de wijze als bij de manna-esch een soort meel.

De ahorns in ons park schijnen het naar hun zin te hebben, met de populieren en wilgen vormen zij de boomen, die zich het beste ontwikkelen. De bloei van de ahorns valt meestal niet in het oog, al zijn dit nu toch geen katjesboomen; ook is de bloem vrij groot en het aantal bloemen zeer aanzienlijk.

Maar hier werkt de kleur van de bloem mee, om die te verbergen; eschdoorn-bloemen zijn namelijk bleekgroen of groengeel, anders vleeschkleurig; maar afsteken tegen het blad,

zoodat ze ieder in 't oog moeten vallen, doen ze nooit.

Illustratie 17 - Knoppen van Veder-ahorn (*Acer Negundo*).

Den mooisten bloeier onder de eschdoorns hebben we in het Vondelpark niet, voor zoover ik weet, wel in het plantsoen op de Muidergracht en in het Sarphati-park, dat is de roode eschdoorn, *Acer Schweidleri*, die met helderroode bloempjes vlak op het hout bloeit nog voor de boom aan het botten is. Maar ook de spitsbladige ahorns in ons Vondelpark kunnen meedoen, zooals ge al gemerkt hebt in dit boekje.

Een vreemde soort eschdoorn met geheel gespitste bladeren, die net als de gewone, in ons park veel in heestervorm voorkomt, is de veder-ahorn of *negundo*.

Een reuzenexemplaar er van staat aan den rijweg, tegenover de weide bij het melkhuis, dat is een vrouwelijk exemplaar, dat rijk vrucht draagt. De bloem ervan is heel onaanzienlijk, lang niet zoo mooi als van de mannelijke exemplaren.

De kleur en de aangename geur der ahorn-bloemen lokt op zonnige dagen duizenden insecten, meest vliegen, bijen en hommels, die er een gezoem aanheffen of het al midden in den zomer was. De vliegen, zoo wordt ondersteld, komen af op de zwakke aasgeur der bloemen, terwijl ook de kleur in overeenstemming zou zijn met den smaak der vleeschvliegen.

Waarom die ahorns of acers in 't Nederlandsch ook eschdoorns heeten weet ik niet; op een esch met doorns lijken ze in geen geval; ook moet dat oude woord „doorn” eigenlijk niets dan „boom” beteekenen; maar dan zou een eschdoorn en een esch hetzelfde zijn, en dat weet ieder schoolkind u tegenwoordig wel beter te vertellen. De naam Sycomore is in Zuid-Europa meer algemeen, de Franschen noemen hem *érable sycomore*.

Een meer verklaarbaren naam, dien van „Spaanschen Aak” draagt een soort van ahorn met kleinere bladeren, die stompe punten hebben; een heel rijtje ervan vindt u langs het pad dat van het Hulstbrugje noord-west-waarts naar den zijweg terug voert, het Aken-laantje; daar dicht bij, schuin tegenover de zitbank, staat ook die vreemde els met ingesneden bladeren. De schors vertoont dezelfde eigenaardigheid als de kurkiep. Gelukkig, dat de ahorns altijd te onderscheiden zijn aan blad en vrucht, anders was het moeilijk de boomen in ons park te leeren kennen, zooveel ahorn-soorten zijn er.

Maar de twee aan twee tegenover elkaar geplaatste vijfhoekige bladeren, hetzij dan diep of ondiep ingesneden, en vooral de gevleugelde vruchtjes zijn kenmerkend voor alle esch-

doorns. De vruchtjes kent u wel; bij duizenden liggen ze in 't park op de paden verspreid, als de zomer voorbij is; het zijn die vleermuisjes of vogeltjes, waarmee de kinderen zoo gaarne spelen, door ze omhoog te werpen. Kringelend zweven ze dan neer soms heel ver weg. Ze zitten altijd twee aan twee verbonden, met de zaaddoosjes tegen elkaar. Om ze te laten draaien, moet ge ze scheiden.

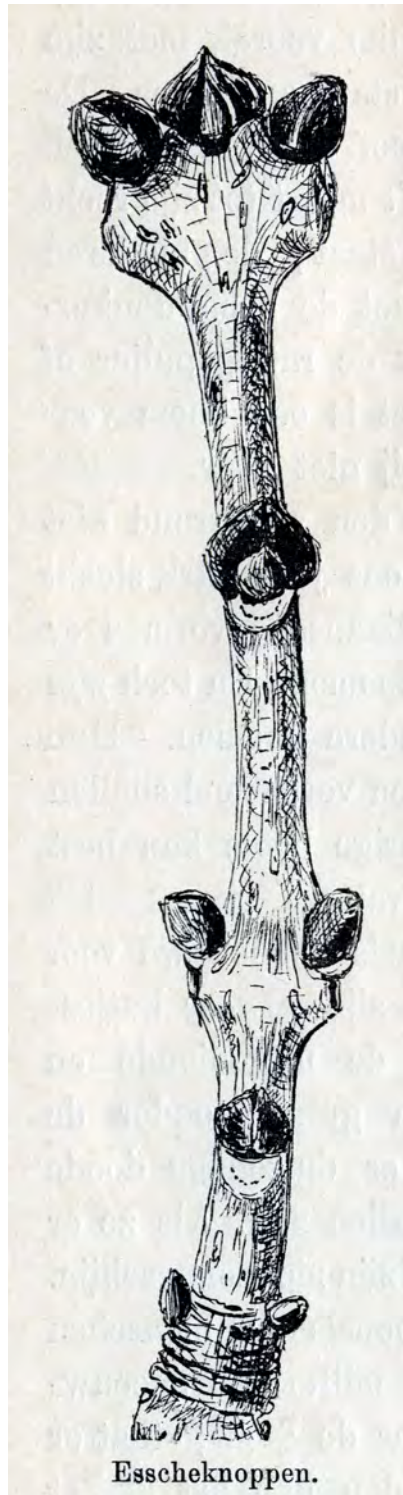
Een platter zaadbolletje en een kleiner en smaller vleugeltje hebben de esschevruchten. In heele dotten, bruin als verdord loof, ziet ge ze den halven winter door aan de kale esschetwijgen hangen. Ze draaien ook wel neer, als ge ze omhoog geworpen hebt, maar niet zoo mooi als de eschdoornvruchten.

Merkwaardig is het, dat we in 't voorjaar overal in 't park ontkiemde eschdoornvruchtjes vinden; als de schoffel ze een poosje spaart zijn 't al duidelijk jonge eschdoornboompjes, maar zelden of nooit zien wij hier jonge essen.

Houden eschdoorns (ahorns) en platanen zich aan den vijfhoekvorm, een andere boomensoort, de populier, huldigt den driehoek in zijn bladeren. Al zijn bij sommige soorten de punten wat stomp, zoodat het blad den cirkel nadert (ratelpopulier), de regelmatige driehoek is altijd hier of daar aan een twijg te vinden. En behalve dat, kenmerken zich de populieren door een langen, platten en slappen bladsteel.

Aan deze laatste omstandigheid danken deze boomen de beweeglijkheid van hun gebladerte; populieren hebben een stem, meer dan andere boomen; steeds fluistert hij, al is het bijna bladstil; steekt de wind op, dan ruischt en zwatelt het

Illustratie 18 - Essche-
knoppen.

loof en zwiepen de twijgjes, als was er voortdurend gekibbel in het groene huis. De ratelaar, esp of trilpopel „popelt” nog, al is ’t werkelijk volmaakt windstil.

Het best te kennen door den vorm van zijn kroon, heel uit de verte, nog beter dan de knotwilg, is de Italiaansche populier; de pyramidale, de ornamentieke boom, die zijn takken bijna loodrecht evenwijdig met zijn stam omhoog heft. Op eilandjes, of bij vijf of zes in een groepje dicht opeen geplant, zooals bij ’t groote gazon, bieden ze een gewenschte afwisseling in de kroonvormen; er zit iets in van een kerktorenspts in die rijzige boomen, iets dat aantrekt, verheft en prettig stemt. Voornaam zijn ze wel, majestueus echter niet, daartoe is de omvang te gering, als zijn het ook mee van onze hoogste boomen.

Veel breeder van kroon zijn de andere populieren, de Canadeesche en de zwarte populier, de meest gewone (midden in ’t weiland bij ’t melkhuis) vooral, met zijn zilverkleurige ringen,

hoog om den stam en takken. De witte populier, de abeel, met

zijn loof dat van onderen met fijn wit satijn is belegd, komt ’t meest tot zijn recht als er bij zonneschijn wat wind staat; de bladeren waaien dan om en bij afwisseling ziet de boom donkergroen of glanst hij zilverwit. Ook de ratelpopulier of esp kan een reus worden, maar het is een boom voor den zandgrond, in ons park komt hij niet voor.

Gelukkig, dat de andere soorten den veengrond niet versmaden, anders zag het er voor ons jong park slecht uit, de zwarte peppels en de Italiaansche vormen er heel mooie groepen en de hoogste boomen. En toch zijn ze natuurlijk niet ouder dan de andere boomen. Hun grootte hebben ze te danken aan den verbazend snellen groei der populieren. Een dertigjarige boom kan best een stam hebben van vijf meter omvang.

Aan den bloei van al deze peppels hebben we voor de kleur van het park niets, het zijn alweer katjesboomen; ze strooien al in April de uitgediende en afgedankte meeldraadkatjes op den grond; onder de populieren ziet er het dan uit of er duizenden doode roodbruine rupsen uit de kroon gevallen zijn. Als ze er nog aan hangen, kan ’t wel eens mooi zijn met zonneschijn.

Een maandje later maken de popels de menschen nieuwsgierig met hun vruchten. Als miljoenen sneeuwvlokjes zweven de witte pluisjes door de lucht; staat er een popel voor een open venster, dan kan het in het geheele huis wit zien van de populierenvloeken, die op reis zijn naar een geschikte kiemplaats; de uiterst kleine vruchtjes vliegen met hun zilverwit pluis soms uren en uren ver.

II.

Beter dan de voorjaarsboomen zorgen de vroege bloemheesters voor kleur en geur in ons park. In de eerste plaats mogen we de ribes noemen, de Amerikaansche bessensoorten, die in ons park en in de tuinen rondom in verscheidene variëteiten en in talrijke exemplaren de lentewandelingen veraangenaamen.

Het blad vertoont in het klein den vijfhoekvorm van den ahorn, maar met stomper punten; trouwens, wie kruisbes of aalbes kent, zal het blad van onze sierbessen dadelijk van andere onderscheiden. En anders, de roode bloemtrosjes, die de heele heesters van boven tot onder decoreeren, kunt ge niet over het hoofd zien. In alle nuances van rood, van het donkerste wijnrood, bijna purper, tot het bleekste rose, bijna wit, zult ge vinden in ons park; en loopt van de roode de bloeitijd ten einde, dan beginnen de gele, niet zoo mooi en ook niet talrijk vertegenwoordigd, hun trosjes te kleuren.

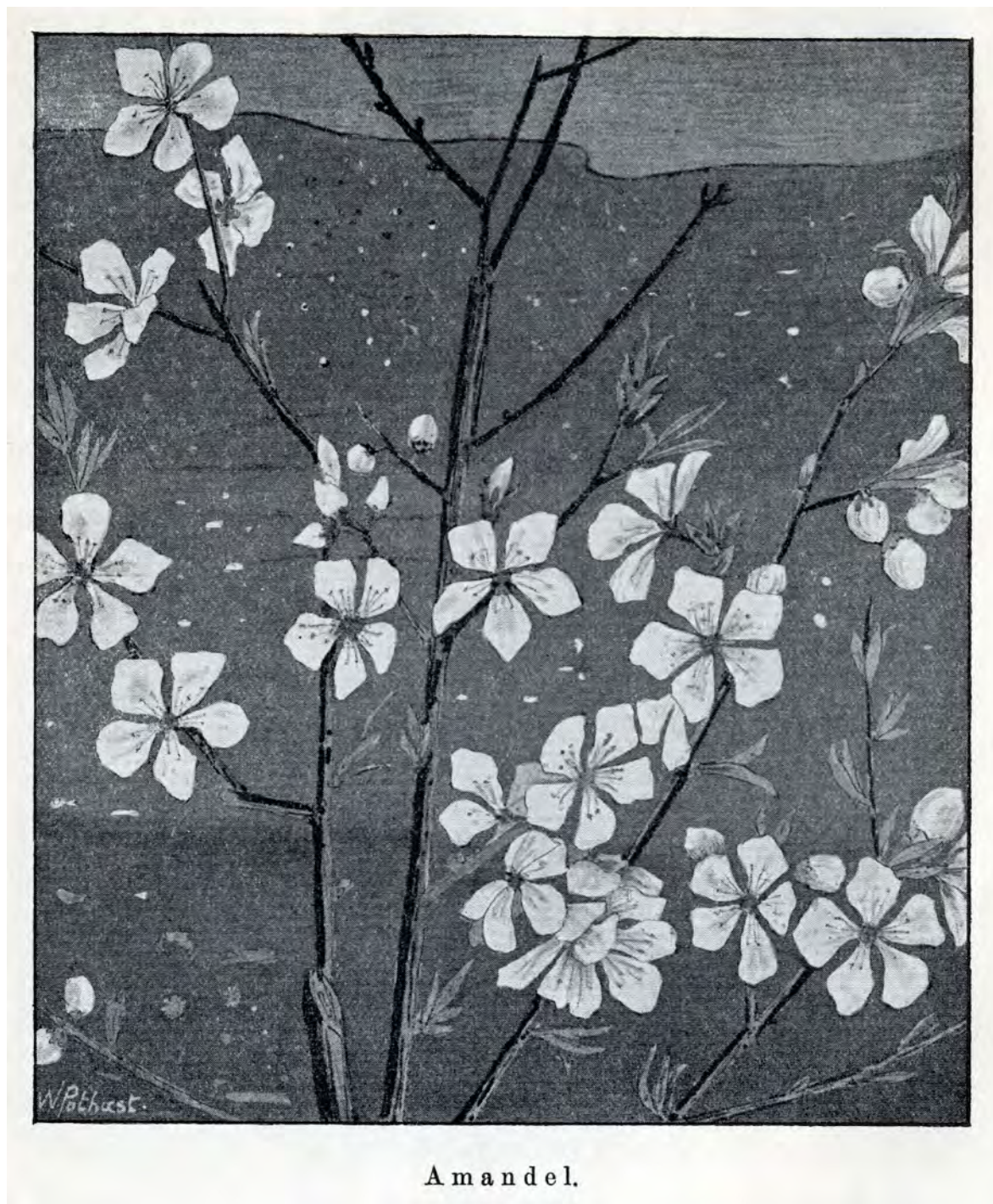
Aardig is het, het verkleuren van de ribestrosjes na te gaan; bloeien ze met mooi weer, dan krijgen ze druk bezoek van bijen en hommels, die op den rijken honingvoorraad afkomen, in het bloembuisje verborgen; stuifmeel is er ook in overvloed, maar al komen zij niet altijd om dit goedje, de diertjes krijgen het steeds ongevraagd mee in hun ruige pelsjes. Onwillens en onwetens strijken zij het af op de stempels van andere bloemen, waaruit zij voor en na putten, en volbrengen zoo het eeuwige bestuivingswerk. En zie, zoodra dit geschied is, kleurt zich de bloemkroon van de ribes donkerrood. 't Is alsof de

bloem daarmee te zeggen wil geven: goede vriendjes, ik heb je wel gelokt met mijn hoogroode kleur, maar niet alleen uit eigen belang, bij mij is uw bezoek overbodig geworden, ik geef nu ook geen honing meer; spaar je tijd en moeite voor mijn bleekere kameraden, die naar je komst verlangen; profiteer toch van het korte uur van zonneschijn en doe geen noodeloos werk. En de verstandige bijen verstaan de bloementaal, ze laten zich naderbij lokken door de hooggekleurde bloemen van de ribes-trosjes, maar bezoeken alleen de bleeke; de vliegen zijn dommer, die begrijpen er niets van, en verliezen hun tijd en moeite.

Als de ribes het sein geeft, gaat al wat voorjaarsheester is, aan het kleuren. De amandel alleen is haar vóór geweest; op het „bladerlooze rijs” blozen de groote losse en sierlijke bloemen, zoo lief en zoo teer, dat het een lust is voor de oogen, je loopt er telkens weer heen om het nog eens te zien. Honderd malen zijn ze geschilderd. Jammer dat er zoo weinig in ons park zijn; maar het zijn ook dure en veeleischende boompjes.

In de villa's langs de randen van ons Park staan er echter nog al, maar niet zoo mooi en zoo groot als de amandel tegen het hek van den Hortus.

Illustratie 19 - Amandel.

Om den amandelbloei te zien, moet je al vroeg in het jaar op het pad, als de gele crocusjes het gras bij het paviljoen met gouden dropjes besprenkelen, de witte en paarse soorten uit het bladerkroontje stijgen, en de hemelsblauwe scilla's de pas

ontwaakte bijen en vlinders lokken, dan begint ook de amandel al spoedig. Maar één nachtvorst, één ijzige windvlaag en al het moois is weg.

De ribes kan er beter tegen. Die bloeit kalmpjes door, al tracteert ons April op regen.

Maar het groote leger der bloemheesters wacht de traditioneele Meimaand af. Als alle vogels uit het warme land terug zijn en het park schalt van vogelzang, dan komt de groote bloemenweelde, bijna alles tegelijk geurt en fleurt.

Allerlei kerse-, pruime-, pere- en appelboompjes beginnen (die zijn er echt in ons park, al zeggen we niet precies waar, er komen appels aan ook, zelfs is er een treurpeer, zijn eigen naam is wilgpeer) dan volgen de witte en roode meidoorns, de lijsterbessen en de gouden regen, dan brandt ook al spoedig het groote donkere Rhododendronbosch met donkerroode vlammen en straks steken allerlei kamperfoelieheesters hun verschillend gevormde kleine bloempjes uit. De weigelia met zijn purperroode of lichtrose vijfpuntige bloemkelkjes wil ook een poos mooi zijn, maar de bladertooi is te slordig. Net een oude dameshoed met een versch bouquet. De lila-tint van het kleuren-gamma wordt overheerschend als de sering begint, dan geurt en fleurt alles nog eens opnieuw met frisschen moed en volle kracht; 't is een wedstrijd geworden; de jasmijn houdt het heel lang vol en tracht te winnen, maar dat is een teken dat het einde nadert; voor ons te spoedig, veel te spoedig; een poosje na Pinksteren keeren bloemen en vogels tot

zichzelf in, dan is het voor hen de tijd van rijpen en opvoeden.

Dan komen de linde en de rozen ons troosten, en heel aan 't eind komt een boom met lange geurige bloemtrossen, net een witte gouden regen; 't is de Robinia, ook onechte acacia genoemd om zijn blad, dat wel wat lijkt op de fijne samengestelde bladeren van de echte acacia uit onze bloemenwinkels, met zijn talrijke gele welriekende bolletjes.

Heel stilletjes en bescheiden bloeien er al vroeg, al lang te voren een paar in ons park, die maar zelden worden opgemerkt; de meeste wandelaars vol oog voor kleurenpracht en geurenkracht liepen er langs en zagen ze niet, de bloempjes zijn ook zoo klein en bleekgeel is geen kleur die aantrekt. Chi-neesche klokjes en Berberis zijn het.

Aan de sierlijke gele klokjes lukt het nog wel eens, de aandacht te trekken, doordat ze aan de bruingroene glanzende twijgjes bungelen vóór de bladeren verschijnen.

Maar de Berberis, de gewone soort ten minste, bloeit meestal, onopgemerkt door al wat wandelt in 't Park. En toch zoo er één bloempje is, dat de moeite van het bekijken waard is, dan is het een Berberis-bloempje. De plant zelf, een heester die 't in ons park nergens tot boompje heeft kunnen brengen, is makkelijk te kennen aan de doorns, die onder elken bladknop zitten en dezen beschermen tegen de uitpikzucht der mus-schen en andere dieren. Sommige berberissen hebben er één of twee, de gewone drie, andere zelfs vijf van die schildwach-ten bij elken knop geposteed. Aan de jonge zomerloten merkt

ge niets van die doorns, ze zijn dan zoo slap en dun dat ze niet prikken kunnen; eerst als er weer winterknoppen gevormd worden en de kleine ronde berberisblaadjes al weer vallen, ver-harden de stekels en vatten post bij de winterknoppen, de hoop der toekomst.

Doch een van de grootste merkwaardigheden van de berbe-ris (de plant heeft er vele) vertoont de bloem; een bolletje op een steeltje, zoo groot als een erwt. Is het gele bolletje van bo-ven opengegaan, dan ziet ge in 't midden een zuiltje, dat is de stamper met den stempel. De meeldraden ziet ge op het eerste gezicht niet, ze liggen achterover gebogen in de holte van de bloemblaadjes verborgen. Maar raak nu eens met een gras-prietje zoo'n meeldraad aan dicht bij zijn voet! Kijk, daar springt opeens de draad snel omhoog, de helmknop slaat te-gen de stempel en 't stuifmeel kwelt er uit.

Zoo kunt ge deze kitteloorige meeldraden alle vijf laten op-springen en stuiven. Wat gij daar met een grassprietje of een speld hebt gedaan, dat doen de vliegjes, bijtjes of kevers ook; maar onopzettelijk. Ze worden soms letterlijk vastgeklemd tus-schen de plotseling opgesprongen meeldraden en den stam-per. Ze wringen zich wel weer los en vliegen weg, maar bepoe-derd zijn ze dan van top tot teen, en de snoeplust drijft ze weer naar een berberisbloem, waar ze 't stuifmeel op den stam-per strijken, die als een stoeltje, midden in de bloem, tot zitten uitnoodigt. Dan, eventjes snoepen, klap daar gaat weer een meeldraad.

Het resultaat van deze mechaniek kunt ge in 't najaar vinden in den vorm van langwerpige vuurroode bessen, die ontzettend zuur smaken. Vroeger werden ze wel ingelegd en gegeten, misschien nog wel.

In ons park hebben we talrijke exemplaren van een berberis-soort, die in plaats van in trosjes zijn bloempjes afzonderlijk draagt en die vallen wel in 't oog, doordat ze zeer hoog oranje zijn gekleurd, ook de kelkblaadjes doen mee bij het kleuren. En om de gelegenheid tot het kittelen der meeldraden en het waarnemen van de berberis-bestuivings-mechaniek nog grooter te maken, kunt ge in de buurt van het cornuslaantje en op nog andere plaatsen een lage berberis vinden, die bladeren draagt als de hulst, wat blauwer van tint en dunner, maar net zoo stekelig aan den rand. Het is de *Berberis mahonia*. De bleeke bloemen zitten in dichte kluwens opeen gepakt, mooi is daardoor de bloei niet, maar dat ontnemt niets aan het interessante; er bestaan niet veel bloemen die zoo snel reageren op een prikkeling. Altijd vindt ge er honingbijen op.

Nog eerder zult ge de *Berberis mahonia* vinden, als ik u herinner aan de dichte trossen van bessen, net kleine druiventrossen, maar donkerder van blauw en veel sterker bewaasd dan druiven; die hebt ge stellig al wel eens elders in tuinen of parken gezien.

In elk geval de hulst-achtige bladeren brengen u wel op weg, en passant kijkt ge dan eens uit naar den bloei van den hulst zelf. Die begint bij de eene heester vroeg, soms al in Mei,

Illustratie 20 - Hulst.

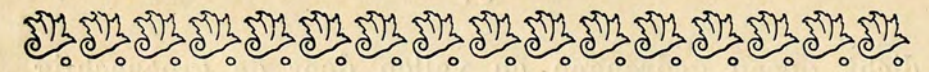

bij een ander eerst in Augustus, dat zijn individueele verschillen.

De bloempjes zijn klein dicht opeen gedrongen en vallen door de groenachtig witte kleur weinig in 't oog. Maar vrucht zetten ze bijna alle; de overvloedige roode winterbessen bewijzen het. Nu zijn er vele hulsten waarvan de meeldraden al leeg zijn, wanneer de stempels rijpen; die moeten het dus gered hebben met stuifmeel, dat van een andere plant of tenminste van andere bloemen is overgebracht. Maar door wie? Insecten heeft men volgens de boeken nog maar zelden op hulst waargenomen, schijnt het. Nu heb ik er verleden jaar wel eens vliegen op zien zuigen, maar met zekerheid durf ik niet zeggen, dat die bestuivingsdienst verrichten. De hulstbessen in ons park zijn zoo talrijk, dat het misschien de moeite loont, er eens op te letten. De mogelijkheid bestaat ook, dat de hulst door 's nachts vliegende vlinders of kevers wordt bestoven.

VREEMDE GASTEN.

“Als ’t Vondelpark eens niet aangelegd was in 1865, maar in 1765 of nog honderd jaar eerder, dan zou ’t er anders uitzien dan nu. Niet, dat ’t geboomte dan veel zwaarder zou wezen, misschien zou dat niet eens zooveel schelen, maar er stonden dan stellig veel meer uitheemsche boomen en struiken in”.

VREEMDE GASTEN.

Als ’t Vondelpark eens niet aangelegd was in 1865, maar in 1765 of nog honderd jaar eerder, dan zou ’t er anders uitzien dan nu. Niet, dat ’t geboomte dan veel zwaarder zou wezen, misschien zou dat niet eens zooveel schelen, maar er stonden dan stellig veel meer uitheemsche boomen en struiken in.

Onze vaderen hielden er van, om merkwaardige gewassen uit Oost en West in hun tuinen en parken te planten; zelfs in tamelijk afgelegen dorpen zijn daar nog de bewijzen van aanwezig en kunt ge midden in ’t bosch of op ’t marktplein welvarende Japaneezen of Amerikanen aantreffen.

Tegenwoordig vinden we de inlandsche planten al even belangwekkend als de vreemde en zeer terecht nemen Nederlandsche boomen en heesters of hun naaste verwanten de grootste ruimte in ’t Park in. Toch hebben Zocher & Co., de bekende Haarlemmer tuin-kunstenars, ook aan menig interessant vreemdeling een

Als 't Vondelpark eens niet aangelegd was in 1865, maar in 1765 of nog honderd jaar eerder, dan zou 't er anders uitzien dan nu. Niet, dat 't geboomte dan veel zwaarder zou wezen, misschien zou dat niet eens zooveel schelen, maar er stonden dan stellig veel meer uitheemsche boomen en struiken in.

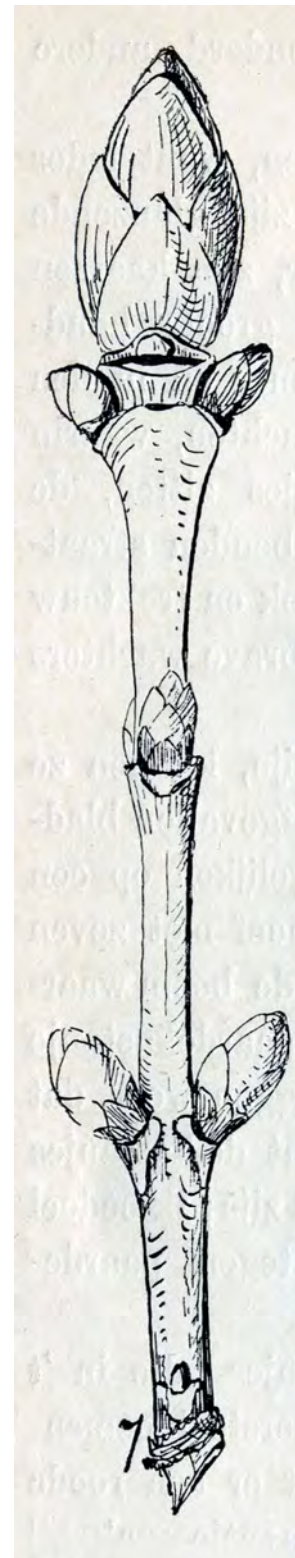
Onze vaders hielden er van, om merkwaardige gewassen uit Oost en West in hun tuinen en parken te planten; zelfs in tamelijk afgelegen dorpen zijn daar nog de bewijzen van aanwezig en kunt ge midden in 't bosch of op 't marktplaats welvarende Japaneezen of Amerikanen aantreffen.

Tegenwoordig vinden we de inlandsche planten al even belangwekkend als de vreemde en zeer terecht nemen Nederlandsche boomen en heesters of hun naaste verwanten de grootste ruimte in 't Park in. Toch hebben Zocher & Co., de bekende Haarlemmer tuinkunstenaars, ook aan menig interessant vreemdeling een plaatsje weten te verzekeren; hetzij die een flink perk tot zijn beschikking kreeg, hetzij hij binnengesmokkeld werd tusschen gewone parkheestertjes.

Ik mag de vreemde gasten wel, en bezoek ze geregeld 't heele jaar door; ik heb er schik in, dat ze hier groeien en bloeien als in hun verre vaderland.

Sommige van hen worden al niet eens meer als vreempjes beschouwd. Denk maar aan de sering of de kastanje of de acacia. Op verschillende plaatsen in ons land groeien die al haast in 't wild, en toch waren die planten vóór 1600 in West-Europa nog bijna geheel onbekend. Sering en kastanje zijn in de tweede helft van de zestiende eeuw tijdens een kortstondigen

Illustratie 21 - Kastanjeknoppen.

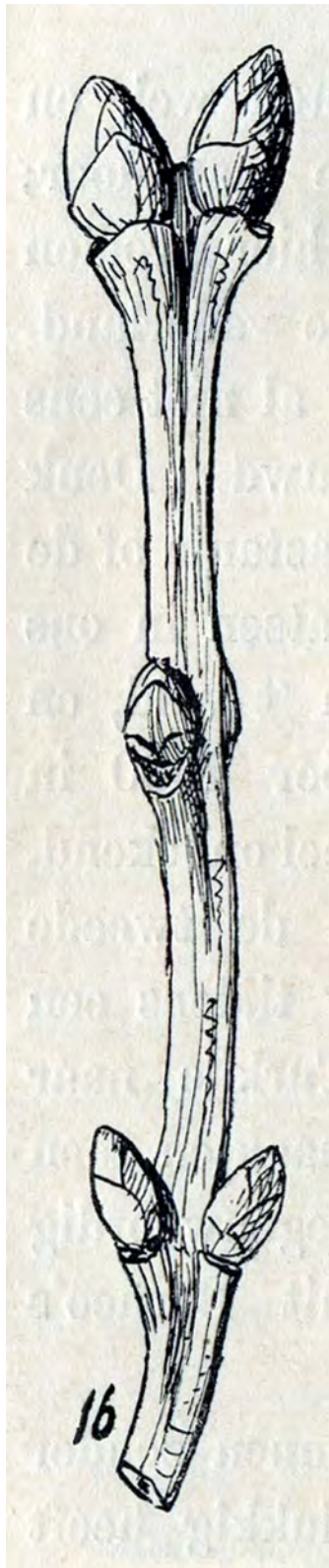
vrede uit Turkije naar Weenen overgebracht en maakten toen heel wat meer sensatie dan tegenwoordig de zeldzaamste orchidee uit Borneo's binnenlanden.

Wat moesten we ook beginnen zonder seringen of kastanjes? Gelukkig heeft 't Vondelpark ze in overvloed, de eerste o. a. in een paar heerlijke boschjes aan den breedten wandelweg langs den grooten vijver, de laatste overal; langs de groote inrijlaan, links van 't pad bij de huishoudschool, een prachtige groep aan den vijver vlak tegenover 't Paviljoen en op nog honderd andere plaatsen meer.

Die behoef ik niet nader aan te duiden, want ieder kent den fraaien boom, met zijn glanzende dikke knoppen in 't voorjaar, zijn kaarsen van bloemen in Mei, zijn groote handvormige bladeren in den zomer en in den herfst met zijn stekelige vruchten, waarin de mooie blinkende kastanjes zitten, de zoozeer begeerde buit van benden straatjongens, die dan met werpstok en trektouw door 't park zwerfen en de brave wachters zenuwachtig maken.

Als de kastanjes er af zijn, kunnen ze zich

Illustratie 22 - Knoppen van Sering.

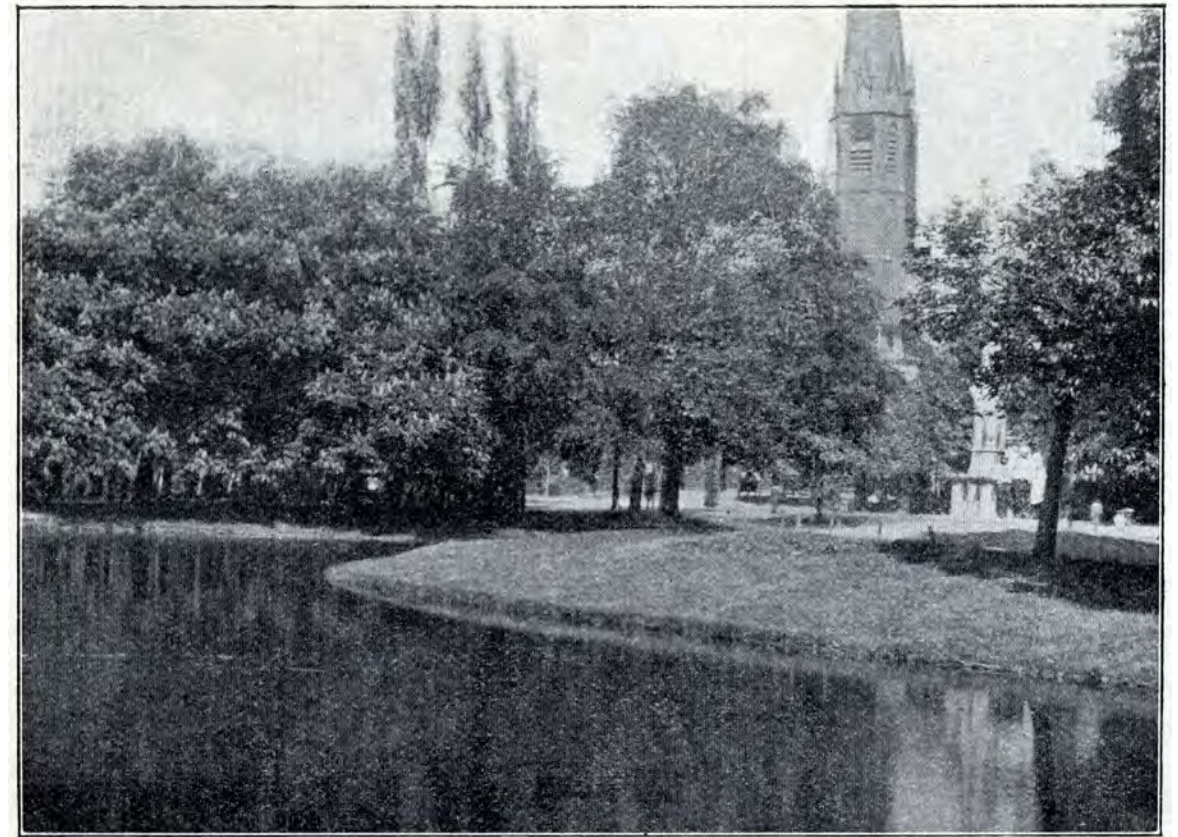

nog vermaken met de afgevalen bladstelen, die zoo gemakkelijk gelijken op een paardepoot met een echten hoef met zeven spijkergaten er in; waaraan de boom waarschijnlijk zijn naam van paardekastanje te danken heeft. Anderen zeggen weer, dat hij zoo genoemd wordt, omdat de kastanjes zoo'n uitstekend paardemiddel zijn; ik bedoel heusch: een geneesmiddel tegen paardeziekten.

't Zijn meest witte kastanjes, die in 't park staan; bij 't groote achterste bloemengazon staat een mooie roode, ook staat er een roode kastanje aan den ingang van 't berkenlaantje vlak bij Vondels standbeeld aan 's dichters rechterhand. Die wijkt in blad- en bloemvorm van de gewone kastanje's af en hij heeft in 't voorjaar doffe knoppen; 't is dan ook een andere soort, *Pavia* genaamd. Die komt ook voor met gele bloemen.

Een heel bijzondere kastanjesoort vult een perkje heel achterin 't park aan 't pad naar de hoogte. 't Is een heester-vorm met zeer kleine bloemen, die pas in Augustus of September bloeit; hij heet *Pavia macrostachya*.

Illustratie 23 - Kastanjes in bloei.

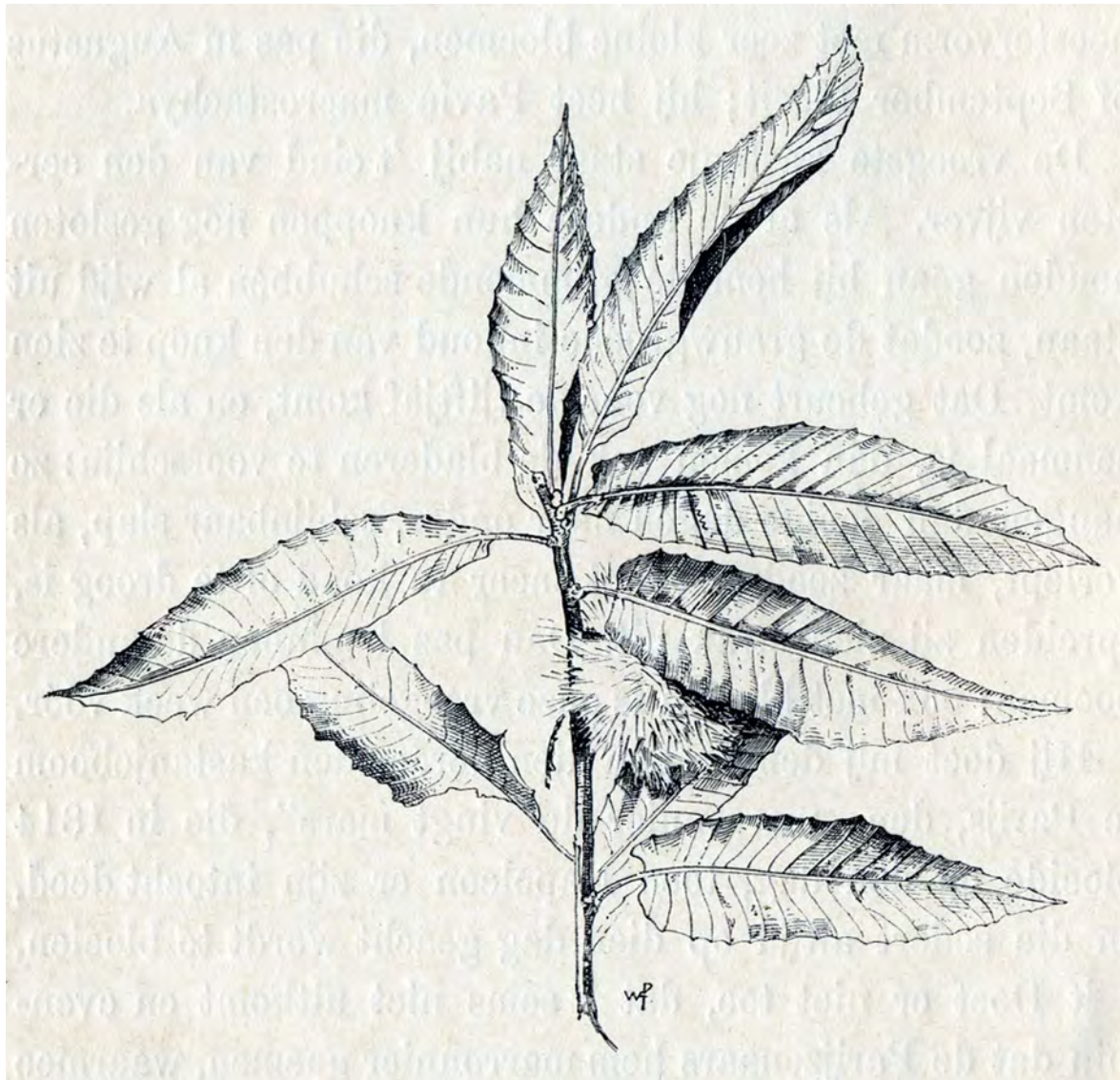

Photografie van den heer VAN HAEFTEN.

De vroegste kastanje staat nabij 't eind van den eersten vijver. Als al de andere hun knoppen nog gesloten houden gaan bij hem de glimmende schubben al wijd uit staan, zoodat de grauwgroene inhoud van den knop te zien komt. Dat gebeurt nog voor de tjiptjaf komt, en als die er eenmaal is, dan komen ook de bladeren te voorschijn: ze hangen dan eenige dagen naar onder, schijnbaar slap, als verlept, maar zoodra 't niet meer te koud of te droog is, spreiden zij zich strak uit. Dan pas beginnen de andere boomen; ook met bloeien is onze vroegeling een week vóór.

Hij doet mij denken aan dien beroemden kastanjeboom te Parijs, den „marronnier du vintg mars”, die in 1814 bloeide op den dag, toen Napoleon er zijn intocht deed, en die sedert altijd op dien dag geacht wordt te bloeien.

Illustratie 24 - Takje met vrucht van Tamme Kastanje op 1/4 der ware grootte.

't Doet er niet toe, dat 't soms niet uitkomt en evenmin dat de Parijzenaars hem marronnier noemen, waarmee wij Hollanders eigenlijk gewoon zijn een heel anderen boom, den tam-

men kastanje, te betitelen. Maar de Franschen storen zich er bitter weinig aan, wat wij over hun taal beslissen, want in de Cevennen noemen ze den tammen kastanje châtaignier, wat volgens ons juist verkeerd is. Zoo gaat het in de taalwereld.

Die tamme kastanjes ontbreken ook in 't park niet; twee staan er bij 't drinkfonteyntje, een heel mooie in 't laantje van 't eerste ronde bruggetje naar de muziektent, links van 't pad, en dan nog hier en daar kleintjes in verschillende heesterperken, o.a. langs 't pad van 't hulstbruggetje naar de platte brug.

Die bij 't drinkfonteyntje en bij de muziektent bloeien ieder jaar heel mooi, met lange trossen (katjes) van ontelbare kleine lichtgekleurde bloempjes. Aan die bloempjes en ook aan de enkelvoudige bladeren is het duidelijk te zien, dat de tamme kastanje in 't geheel niets met den wilde te maken heeft; alleen hun vruchten gelijken uiterlijk wel wat op elkander. In warme jaren zouden de vruchten van deze boomen wel rijp en eetbaar kunnen worden, maar zoo iets zou volgens de parkwachters een ontzettend demoraliseerenden invloed uitoefenen op de Amsterdamsche straatjeugd en daarom worden de vruchten er al afgepikt, lang voor dat de jongens vermoeden kunnen, dat daar iets eetbaars van zou kunnen groeien.

In Muiderberg, Nijmegen, op Texel en aan den Darthuizerberg heb ik vaak rijpe kastanjes van den boom gegeten.

Aan die vrees voor 't kweken van eetbare vruchten is 't wellicht ook te wijten, dat er weinig of geen okkernooten in 't Park groeien en dat is erg jammer.

Illustratie 25 -
Knop van Vleugelnoot.

Als plaatsvervanger daarvoor hebben we den Vleugelnoot van den Kaukasus, een heel merkwaardigen boom, die o.a. te vinden is bij 't tennisveldje, en vlak tegenover de hooge populieren bij 't achterste groote bloemperk. Op de Weteringschans staat er ook een heele rij van; van de Vrije Gemeente tot aan de brug naar 't Rijksmuseum, ook op de Rozengracht en op nog meer plaatsen in de stad zijn ze te vinden.

't Is een van de boomen, die 't al op een afstand aan te zien is, dat ze hier niet thuis hooren. De harde, donkere scherp gegroefde schors doet denken aan gegoten ijzer, de bladeren zijn hard groen, ze lijken op eschebladeren, meer dan twintig, dertig blaadjes aan één steel, maar die samengestelde bladeren staan niet in paren, zooals bij den esch, doch alleen. In Mei komen er lange bloeikatjes aan den boom en daaruit ontwikkelen zich de vruchtrossen, die den heelen zomer door als groote, grove groene horlogekettingen van soms wel een halven meter lang tusschen 't gebladert hangen.

De vruchten zijn kleine nootjes; de groe-

ne bolster, die ze omgeeft, is naar twee of drie kanten dun, vleugelvormig uitgegroeid.

Deze boom houdt zijn bladeren tot laat in den herfst. 's Winters is hij te kennen aan zijn merkwaardige knoppen, die spotten met koude en guurheid. Ze zijn totaal zonder eenig bekleedsel en bestaan alleen uit de stijf ineengedrongen, nog niet geheel gevormde blaadjes. In hun vaderland hebben zij nog heel wat lager temperatuur te doorstaan dan hier, en ook daar komen zij ongedeerd den winter door. Eigenlijk geven de meeste knoppen weinig om de koude, ze kunnen zonder eenige schade ettelijke malen bevriezen; als ze maar niet behoeven te verdrogen.

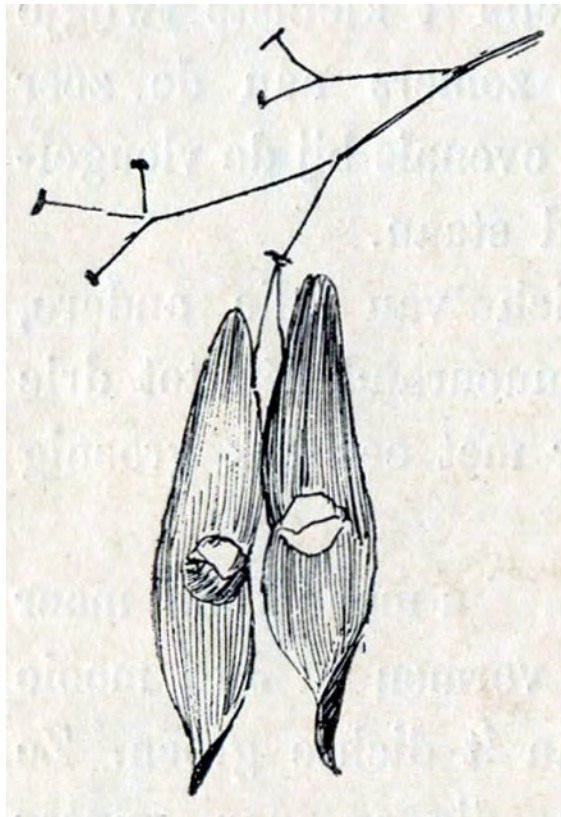
Die onbedekte knoppen van de vleugelnoot zijn in 't voorjaar heel traag, ze behooren onder de laatste die tot ontwikkeling komen. Eerst na half Mei komt er flink groei in en 't duurt wel tot Pinksteren eer de groote gevinde bladeren hun volle lengte bereikt hebben.

Nog een andere boom met een blad, op dat van den esch gelijkend, is in groot aantal in 't park aangeplant: dat is de Hemelboom (*Ailanthus glandulosa*). Er staat een heel boschje van links aan 't einde van 't laantje van 't kastanjepleintje naar den grooten vijver. Die zijn niet heel hoog, een hogere staat in 't gras dicht bij de Zeister-vaas en op 't eilandje voorbij de muziektent staan er een paar, die elk jaar bloeien.

Zomer en winter zijn deze boomen, die in China en Japan thuis behooren, duidelijk te kennen, 's winters aan de dikke bochtige takken (zelfs 't kleinste twijgje is bijna een centime-

ter dik), 's zomers aan de zeer fraaie samengestelde bladeren, die evenals bij de vleugelnoot niet in paren, maar verspreid staan.

Illustratie 26 - Vrucht van de hemelboom.

Deze bladen onderscheiden zich van alle andere, doordat ieder blaadje aan zijn binnenrand één tot drie stompe uitsteekseltjes heeft, ieder met een dik groenig plekje; daar zit een kliertje.

De bloemen van den hemelboom zijn maar klein, maer ze staan bij duizenden bijeen en vormen in Juli mooie gele wazige massa's te midden van 't dichte groen. Ze brengen hier goede zaden voort, die in den winter afwaaien; 't zijn langwerpige, schroefachtig gedraaide plaatjes; in 't

midden ervan vormt de eigenlijke vrucht een kleine verdikking. Als je ze in de hoogte gooit, dwarrelen en draaien ze een poos door de lucht, net als de bekende vruchten van esch en eschdoorn.

Zoo raken de zaden wijd verspreid en als de jonge kiemplantjes in 't voorjaar de nachtvorsten maar konden doorstaan, zouden we heel wat opslag van jonge hemelboomen in 't park krij-

gen. Wie ze uit zaad kweken wil, moet de jonge plantjes tot Mei toe en ook in den eerstvolgenden winter onder glas houden.

Ook teelt de boom voort, doordat op zijn wortels, die dicht onder den grond een horizontaal verloop hebben, zich knoppen vormen, waaruit nieuwe loten welig omhoog schieten.

In ons park komen boomen met schuin of horizontaal verloopende wortels heerlijk te pas, want de grond is er niet diep; op minder dan een meter diepte staat al het grondwater en daar willen de meeste wortels niet indringen.

Bij 't verplanten van boomen, wat nog al eens gebeurt, is het heel goed te zien dat van de meeste boomen de wortels ophouden zoodra 't grondwater bereikt is. Ze willen niet verder, omdat ze anders niet zouden kunnen ademen. Want evenals alles wat leeft heeft een wortel lucht nodig.

Slechts enkele boomen, waaronder ook elzen en wilgen en peppels hebben bijzondere ademhalingsinrichtingen voor hun wortels, zoodat deze evenals duikers in de diepte van 't water kunnen doordringen.

Ook onder de vreemdelingen hebben wij er een, die niets om grondwater geeft en die hoe natter hoe liever staat; hier in 't park is hij werkelijk zelfs te droog geplaatst, wat haast ongeloflijk mag heeten.

Die boom is afkomstig uit de Zuidelijke-Atlantische Staten van Noord-Amerika, waar hij groote bosschen vormt, vol wa-

Illustratie 27 - De Hulstbrug.

Rechts aan den waterkant een moeras-cypres.

ter en moeras, zooals ze ons bekend zijn uit de schilderingen van Chateaubriand; de bosschen waar Atala in ronddoolde en waar Chateaubriand zelf nooit geweest is.

Men heeft geprobeerd in 't park een bosch van deze moeras-cypressen (*Taxodium distichum*) aan te leggen in 't grasveld tegenover het platte bruggetje, maar als je nagaat dat zoo'n volwassen cypres vijf-en-veertig meter hoog kan worden, dan is dat parkje nog in zijn prille jeugd. Een viertal groo-tere boomen staat aan den grooten rijweg aan 't eind van 't groote speelplein, een in 't Cornuslaantje en nog een, heel aan den waterkant dicht bij de Hulstbrug.

Van dezen boom verwachtte ik, dat hij zijn kunsten zou gaan vertoonen, maar hij heeft me tot nu toe teleurgesteld. Hij staat zeker ook niet nat genoeg. Die in 't Cornuslaantje houdt zich beter en steekt al zijn knietjes boven 't gras.

Wat is de oorzaak? Als een moeras-cypres goed vochtig staat en zijn wortels voortdurend in 't grondwater steken, beginnen sommige van de wortels zich te krommen. De buiging verheft zich boven 't water en boven den grond tot een hoogte van wel een meter. En dat kniestuk zorgt dan voor de ademhaling van het geheele wortelstelsel; ze doen echt den dienst van ventilatoren. In den tuin van de Koningin op 't Loo staat een rijtje van deze moeras-cypressen, die een groot aantal prachtige kniewortels hebben ontwikkeld. De tuinlui daar weten natuurlijk heel goed, wat die organen te beduiden hebben en passen wel op, dat zij ze niet uit ordezucht weghakken.

Aan den vorm der boomen is al te zien, dat ze tot de familie van den spar en taxus behooren. Ze zijn evenwel 's winters kaal, want ze verliezen in 't najaar al hun naalden en zelfs de

kleinste takjes, die naar twee kanten regelmatig met naalden bezet zijn. In 't voorjaar kleedt de boom zich weer frisch groen en dan behoort hij in Mei te bloeien, maar dat heb ik in 't Park nog niet waargenomen.

De bloesem is maar klein en weinig in 't oog vallend, de vrucht is een soort van kleine pijnappel, die tusschen zijn harde schubben dikke ongeveugelde zaden heeft, welke uitstekend drijven. Dat is voor een water- en moerasboom natuurlijk weer een heel buitenkansje.

Nu willen we voor de verandering nog even naar Azië trekken, naar 't woestijngebied dat zich uitstrekt van de Roode Zee tot aan Mandsjoerije en dat in zijn middelste gedeelte – in de Kizil-Kum en om 't verdwenen Lob-noor, wel 't minst begerlijke stukje wereld bevat, dat zich denken laat. 's Zomers is het er warmer dan aan den evenaar, 's winters kouder dan aan de Noordpool, en er valt in 't heele jaar niet meer regen dan bij ons op een gewonen zomervacantie-dag.

Erger dan de Sahara! Toch leven daar nog mensen en dieren en planten en een van de heesters, die 't wonderwerk verrichten van daar honderden jaren oud te worden, is een geliefkoosde sierplant voor onze parken en tuinen. Dat is de tamarisk.

In 't Vondelpark vult zij een perkje bij 't groote bloemengazon; ook vormt zij een omlijsting van een rozenperk links van 't pad dat van de groote rechte rijlaan naar 't platte bruggetje voert.

Ook elders in de stad is zij te vinden; op 't Frederiksplein staat er een bijzonder mooie groep van rechts voor den ingang van de Utrechtsche straat.

Ieder heeft die fraaie heesters wel eens bewonderd; door hun fraaie, slanke twijgen herinneren ze aan wilgen, terwijl hun fijn groen en de prachtige roode najaarsbloesem aan Erica doet denken.

Met de wilgen hebben zij ook de buitengewone levensgemakkelijkheid gemeen. 't Zal een Tamarisk niet gauw invallen, den levensstrijd op te geven. De jaarlijksche zware snoei, dien hij in 't Park moet ondergaan – en die vondelparkmensen kunnen geweldig snoeien – deert hem in 't minst niet.

Hij heeft wel andere dingen meegemaakt. Stijf bevroren, geknakt door den stormwind, afgeknaagd door hongerig gedierde, levend begraven onder gloeiend zand! En na iedere beproeving groeit en groent de struik weer, of er niets gebeurt was.

Dit is het groote wonder van de knoppen. Nooit of nergens lijkt het leven minder vergankelijk en beter bestand tegen allerlei onspoed dan juist in den teeren knop.

De Tamarisk telt zijn knoppen bij miljoenen. In vorm en ligging lijken zijn blaadjes op die van 't heidekruid of van den Levensboom. Een takje van weinige centimeters bevat er honderden en onder ieder levend blaadje ontwikkelen zich drie knoppen.

Van al die duizenden knoppen groeien er ieder voorjaar maar enkele tot twijgjes uit, de overige blijven slapen, zooals dat genoemd wordt.

Eerst wanneer de struik in gevaar komt, als zijn groen op de een of andere wijze wordt vernield of vernietigd, beginnen die slapende knoppen zich te ontwikkelen, als ze maar over genoeg licht en lucht en vochtigheid en warmte te beschikken hebben. En is dat niet 't geval, dan wachten ze doodbedaard hun tijd af.

Nu schiet me nog een Aziaat te binnen, die ik u even moet laten zien, en dan schei ik er uit met de vreemdelingen, al zijn er ook nog in overvloed, die eigenlijk wel een paar regeltjes waard zijn.

We gaan weer naar 't laantje van den kruier en vinden dan in 't groote heesterperk rechts, vlak aan den rand een spichtig heestertje met allerzonderlingste bladeren, die eerst nergens op lijken, maar als ge ze in gedachten tien of twaalf maal verkleint, doemt een herinnering bij u op aan dat aardige varentje met de zwarte steeltjes en de mooie blaadjes, dat bekend is onder den naam van „Chevelure” of „Vrouwenhaar, Venushaar of Adiantum.”

Naar dat varentje heet die vreemde boom dan ook in de plantkunde *Salisburya Adiantifolia*, maar in de wandeling wordt hij Gingko genoemd, dat klinkt vrij wat makkelijker, al is 't ook Chineesch.

Illustratie 28 - Gingko.

(Op 1/3 van de ware grootte).

Chineesch of Japaneesch, dat durf ik niet te beslissen. Want die boom is in China en Japan al even populair, en hij wordt er sinds onheuglijke tijden in tempelbosschen en als

sierplant gekweekt. Zoover is 't daarmee gekomen, dat alle heugenis aan zijn wilden staat verloren is gegaan en niemand weet, waar of wanneer de Gingko ooit in 't wild heeft gegroeid, juist zooals dat met rogge 't geval is.

Aardig van de Japanners en Chineezzen, om zich dien boom zoo eigen te maken. Ook kunnen ze 't niet laten, hem uit den treuren na te teekenen en in hun versieringen zijn ze met zijn blad nog veel kwistiger dan wij Germanen met ons eikenloover. Nu is 't ook een prachtig blad met zijn slanken waaier-vorm, de krullende indeukseltjes langs den bovenrand en de fijne riblijnen van de straalsgewijs uiteenlopende nerven. In 't voorjaar komen ze aan de korte twijgen in bosjes, aan de lange alleenstaand te voorschijn, ze zijn dan heel teer groen van kleur; dat groen verdiept zich naarmate de zomer vordert, om in den herfst over te gaan in een helder lichtend geel.

Eigenlijk wilde ik, dat die boom wat groter was (hij kan wel veertig meter halen) en dat hij dan alleen stond op een gunstig plekje, want ik wou hem zoo graag zien bloeien en vruchten dragen. Maar daar zijn er twee voor nodig, want net als de Taxus en de Wilg is deze boom tweehuizig. Wij koopen dus een stuifmeelboom en een zadenboom, dat is afgesproken. Ook zouden we een vrouwelijken tak op een mannelijken boom kunnen enten; dat is bij de Gingko al dikwijls met succes gedaan, maar hoe interessant dat ook is, ik houd niet van die kunstenmakerij.

Nu zou dat bloeien van de Gingko u in 't eerst stellig wel te-genvallen, want zijn bloemen zijn heelemaal niet mooi of in 't

Illustratie 29 - Magnolia.

oogvallend. Eigenlijk zijn 't niet eens bloemen, want ze missen zoowat alles wat je op school leert als „deelen der bloem.” Ze hebben geen kelk en geen kroon en 't gekste van alles is, dat de bloesem van den zaadboom niet eens een behoorlijk vrucht-beginsel heeft. 't Is, of de genoegzame Mongool alles zoo eenvoudig mogelijk heeft willen aanleggen.

Illustratie 30 -
Magnolia-knop
kort vóór 't bloei-
en.

Nu gaat die Gingko bloeien, d. w. z. het stuifmeel waait uit de meeldraden en een paar korrels bereiken het open vruchtknopje en blijven gewoon in de opening liggen, zonder in 't eitje door te dringen, zooals doorgaans geschiedt.

Niettemin begint dat eitje uit te groeien, en 't hulsel ook, en er ontstaat een vrucht, die wel lijkt op een klein blauw pruimpje. Dat ding valt af en nog altijd is 't stuifmeel onveranderd. Eerst in de afgevallen vrucht vormt zich eindelijk het eigenlijke zaad. Dat is een groot plantkundig wonder.

De weeke zaadhuid riekt slecht, maar de pit smaakt lekker en wordt veel gegeten. Je kunt ze ook koopen bij Groenewegen en ze zaaien in een potje. Als dat den eersten tijd wat warm en beschut gehouden wordt, krijgt ge een alleraardigst potgingkootje met mooie waaierblaadjes.

Nu we hier bij de Gingko staan, kunnen we gemakkelijk nog even naar de Magnolia's lopen, die twee perkjes verder in de richting van het weiland te vinden zijn.

Gij hebt ze in April al wel opgemerkt en ze Tulpenboomen genoemd.

Dat is zoo heel erg niet, maar eigenlijk is een Tulpenboom toch weer iets anders: er staat er een in 't grasperk even naar links als je 't Cornuslaantje uitkomt. Die boom heeft bladeren, die er uit zien, alsof uit baldadigheid de top is weggeknipt. 't Is nog een kleintje; als hij groter wordt, gaat hij misschien 's zomers bloeien en dan krijgt hij heel mooie bloemen, die veel minder op tulpen lijken, dan die van de Magnolia.

Die Magnolia-bloemen worden wat aangestaard in 't voorjaar. En geen wonder! 't Is heel ongewoon, zulke groote bloemen te zien aan die groote heesters met hun lange donker gekleurde nog onbebladerde takken.

In 't algemeen geldt bij ons de regel, dat hoe groter de boom is des te kleiner de bloem wordt. Maar evenals vele tropische en subtropische planten maakt de Magnolia hierop een schitterende uitzondering.

Reeds in den winter trekken de knoppen de aandacht door hun groote afmeting en zachten zilverglans.

Als ze zich ontplooien, is 't alsof lichte ballonnetjes in de struiken zijn geplaatst. Evenals gewone tulpen zijn deze bloemen uiterst gevoelig voor warmte en naarmate de temperatuur rijst of daalt spreiden de groote bloembladen zich uit of welven zich ineen tot een gesloten bal.

Illustratie 31 - Vrucht en blad van de Magnolia. Rechts: een enkel zaadje. [Links.]

Menigmaal geschiedt dit sluiten zoo snel, dat de insecten, die door den heerlijken geur en den rijken stuifmeelvoorraad zijn aangelokt, gevangen raken en brommend van toorn een nieuw zonnetje moeten afwachten om de vrijheid te verkrijgen. Ik heb op die manier wel aardige bijen gevangen, ook in gewone tulpen.

Ieder jaar krijgen de Magnolia's vruchten. 't Zijn samenklontering van zwarte bolronde doosjes.

Als die open barsten, komt er een prachtig rood zaadje uit, zoo groot als een capucijner, maar iets afgeplat. Ze vallen er niet uit, maar blijven aan een wit draadje bengelen, totdat de vogels, die ze kennen, ze ophappen.

Dat witte draadje is een tooverdraadje. Als je voorzichtig aan 't zaadje trekt wordt het hoe langer hoe langer, wel een decimeter. 't Lijkt net of 't ergens in 't zaadje of in de vrucht zat opgerold. Maar dat is natuurlijk niet 't geval: 't draadje bestaat uit een groot aantal kurketrekker-achtig gewonden vezeltjes, die zeer rekbaar zijn. Onder een goede loupe is dat al heel duidelijk te zien.

Of onze eigen vogels die vruchtjes al hebben leeren kennen en waardeeren, heb ik nog niet kunnen bemerken. Ik zou denken van neen, want nog in April zijn ze aan de struiken te zien.

HERFSTINTEN.

“Het loof verliest zijn strakheid, 't is of het uit den grooten zomerslaap ontwaakt, en weer in staat is tot werkzaamheid en vervorming. Enkele blaadjes aan de iepen zijn opeens helder rood geworden”.

HERFSTINTEN.

In 't eind van Augustus is 't Park op zijn minst — vooral voor iemand, die pas zijn vacantieweken achter den rug heeft en rondgedoold heeft over de Veluwe of in Zuid-Limburg of langs de beboschte beekjes van den Gelderschen of Overijselschen Achterhoek.

Het Vondelpark met al zijn vijvers ziet er dan droger uit, dan de dorste heide. De sproeiwagens slagen er niet in, de paden ook maar voor een enkel uur een behoorlijk aanzien te geven; 't is niets dan rul stof met tijdelijken modder, nog onoogelijker gemaakt door papiersnippers, vermorst hooi en afgevallen bladeren, die wel geblakerd, maar niet behoorlijk verdord zijn. De grasperken zijn alle kaalgeschoren en vertoonen geen enkele bloem, de boomen en heesters zelf zien er vermoeid en bestoven uit, met gekreukte, gescheurde en ingevreten bladeren.

De halfwassen lindeboompjes zien er erbarmelijk uit. Hun bladeren hebben geen kleur meer, ze zijn gespikkeld, verfrommeld en vol gaatjes: 't werk van myriaden kleine diertjes, mijten en ontuig van allerlei soort.

In 't eind van Augustus is 't Park op zijn minst – vooral voor iemand, die pas zijn vacantieweken achter den rug heeft en rondgedoold heeft over de Veluwe of in Zuid-Limburg of langs de beboschte beekjes van den Gelderschen of Overijselschen Achterhoek.

Het Vondelpark met al zijn vijvers ziet er dan droger uit, dan de dorste heide. De sproeiwagens slagen er niet in, de paden ook maar voor een enkel uur een behoorlijk aanzien te geven; 't is niets dan rul stof met tijdelijken modder, nog onoglijker gemaakt door papiersnippers, vermorst hooi en afgevallen bladeren, die wel geblakerd, maar niet behoorlijk verdord zijn. De grasperken zijn alle kaalgeschoren en vertoonen geen enkele bloem, de boomen en heesters zelf zien er vermoeid en bestoven uit, met gekreukte, gescheurde en ingevreten bladeren.

De halfwassen lindeboompjes zien er erbarmelijk uit. Hun bladeren hebben geen kleur meer, ze zijn gespikkeld, verfrommeld en vol gaatjes: 't werk van myriaden kleine diertjes, mijten en ontuig van allerlei soort.

In 't eerst is aan zoo'n blad weinig anders te zien dan stof, maar de meeste van die stofjes zijn levende wezens, met zes pooten of acht pooten of vier pooten, of in 't geheel geen pooten en alle azen op 't afgetobde blad, dat maanden lang getrouw en zonder ophouden den boom heeft gevoed.

Toch zijn er onder die mijten ook weer, die het lindeblad tot zegen en voordeel zijn. Ze vragen alleen een veilige schuilplaats in den vork van twee bladnerven onder een dak van wit-

te haartjes en ondernemen van daaruit wandelingen over 't geheele blad, waarbij ze dat reinigen van allerlei stofjes, die later zouden kunnen uitgroeien tot brand en roest en schimmel, en zodoende 't blad nog eerder vernietigen.

Aan ieder lindeblad zijn die mijtenhuisjes duidelijk te zien en ook de vlijtige bladreiniger valt gauw in 't oog. Hij heeft vier pooten.

Dit alles neemt niet weg dat de meeste lindebladeren in 't begin van September totaal op zijn en dood en verschrompeld van de twijgen vallen.

Maar nu regent het een paar keer, er komen stille zonnige dagen en de tjiftjafjes beginnen zoowaar weer te zingen in de hoge iepen.

Het loof verliest zijn strakheid, 't is of het uit den grooten zomerslaap ontwaakt, en weer in staat is tot werkzaamheid en vervorming.

Enkele blaadjes aan de iepen zijn opeens helder rood geworden, slechts enkele, hier en daar in de breede kronen, of kleine groepjes van tien of twaalf aan een enkele twijg.

In een paar pruimeboomen komt datzelfde rood te voorschijn: een dof rood, heel anders dan de frissche, blozende blaadjes van 't zomerlot aan de eiken, dat ook nog hier en daar te zien is.

Zoo blijft 't Park een paar dagen groen, met hier en daar die roode herfstplekken.

Illustratie 32 - Olijfwilg.

En dan begint alles te verkleuren.

De iepen veranderen van opinie, ze willen niet den roode kant op, maar worden geel, lichtgeel. En de wilgen van 't Nachtegaalsboschje worden wit, en wit worden ook de olijfwilgen, kleine heesters langs 't pad bij het hek van de Van Eeghenlaan.

Hun bladeren zijn het heele jaar door lichtgekleurd, dat komt van de prachtige schub- en sterharen waarmee ze bekleed zijn. In September beginnen ze hoe langer hoe meer te gelijken op mooi fijn smeedwerk van aluminium, dof met een fijn korreltje: precies heel mooi kunstloofwerk.

Van dag tot dag komen

nu nieuwe tinten. De kastanjes en berken krijgen eerst gele vlekjes op de bladeren, die vlekjes breiden zich uit en weldra is 't blad in hoofdzaak geel, alleen langs de voornaamste bladnerven houdt 't groen stand, om binnenkort ook daar te verdwijnen. Ook de abeelen vergelen zoo stuksgewijze, maar de beuk doet het ineens. Zijn bladeren gaan door donkergroen en bruin naar 't rossig gele, een heel ander geel dan dat van iep of berk of kastanje: 't trekt iets in 't roode. 't Is net een goede kleur, om er door naar de zon te kijken.

Er staat dicht bij 't standbeeld van Vondel een reusachtige populier, waar in 't voorjaar graag de wilde torteltjes in toeven. Daarnaast staat een els en iets verder midden in 't pad een uitheemsche Meidoorn.

Die zit in 't najaar vol vruchten: trossen van dikke roode mei-appeltjes, die heerlijk afsteken tegen 't frissche groen der bijna gaafrandige bladeren.

En als 't nu mooi zonnig weer blijft in September, dan worden die bladeren ook rood en dan staat die vreemde Meidoorn daar als een reusachtige vuurbol. *Pyracantha*, „de vuurdoorn”, zoo is ook zijn wetenschappelijke naam.

Hij staat daar dag aan dag in lichtelaaie, in gloed wedijverend met de wilde wingerds aan de achterzijde van de villa's langs de Vondelstraat.

Nu beginnen ook weer de ahorns rondom de vaas.

Straalden ze in het voorjaar in liefelijk geel, nu vertoonen ze alle tinten van 't gloeiendst rood tot het warmste bruin. De kleurige begonia's van 't bloemperk zelfs verzinken er bij in 't niet.

In 't voorbijgaan zien we nog, dat de Gingko een voor zijn nationaliteit zeer passend geel tintje heeft gekregen, maar de jongste bladeren aan de toploot zijn nog groen. Daar werk hij nog.

Het mooiste geel hebben de goudesschen. Een groep staat er aan den grooten weg, dicht bij de muziektent; daar nestelen wel eens spotvogeltjes in, en andere staan in een uithoek van de groote speelplaats aan den waterkant.

Die moet je dan zien aan de overzijde van den vijver, staande bij 't bloemperk dicht bij den ingang van de P. C.; dat langwerpige perk met in 't midden de groote stekelige Gunnera scabra met zijn kolossale rhabarberachtige bladeren en zijn dikke bloeikolven.

Nu staan we zoo, dat we ook nog de slanke slingerbocht kunnen doorzien, die dezen vijver met den volgenden verbindt, een waterstraatje waarlangs de blauwe zwaluwen rusteloos heen en weer glippen.

Er is geen wind, de vijver is als glas en de lucht is vervuld, niet beëngd, door den tooverachtigen lichtnevel, die alleen blinkt bij 't gaan en komen van 't zomergetijde.

De gele esschen aan de overzij schijnen goudstof te strooien op 't water, zoo fel is hun licht; het knabbelt heele brokken uit de dahlia's ervoor, die met hun grof loof en hun geverfde bloemen hier gansch niet op hun plaats zijn.

Achter de lichte esschen verrijzen stille getinte iepen en een vleugelnoot met bruine schaduwruimten tusschen zijn gelend blad en daarachter staat weer een hagebeuk met licht lederbruin. Verderop is alles licht en nevel en spiegelglans.

Vlak naast de esschen is een scheeve moeras-cypres, die met zijn ragfijn loover, getint met donkergroen en nattig bruin, de eenige sombere plek levert in al de lichtglorie.

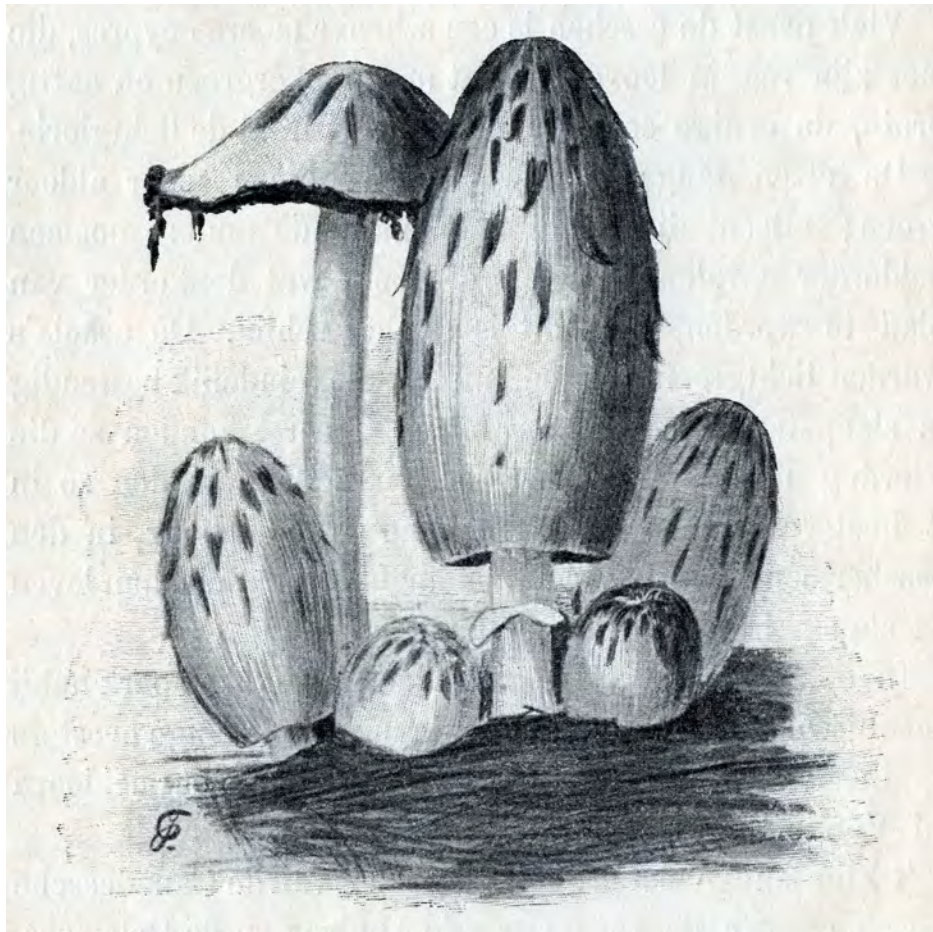
De elzen langs den waterkant blijven maar aldoor groen; alleen lijken ze, naar mate de andere boomen helderder stralen in geel of rood, wat donkerder van blad te worden, doch dit is slechts schijn. De acacia's worden lichtgroen en laten hun blaadjes eindelijk bestendig in slaapstand omlaag hangen: in 't eerst konden ze die overdag nog vlak uitspreiden en zelfs vouwden ze in 't heetst van den dag ze ook nog wel omhoog, in den beschermenden hitte-stand. Maar langzaam ebt hun leven en slapen is nu al wat zij kunnen.

In enkele boschjes langs den zuidrand van 't park nabij de olijfwilgen van aluminium vlammen nu eenige heesters op in nog vuriger rood dan dat van den vuurmeidoorn bij Vondels standbeeld.

't Zijn landgenooten: ook zij komen van de Canadeesche meren en van de oevers van de Hudson en de Delaware. Hun

zonderlinge dikke takken doen denken aan den Hemelboom en ook hun blad lijkt er op, maar mist de bekende klier-uitsteeksels. En bovendien de Hemelboom vergeelt, maar deze, de Azijnboom of, zooals ik hem liever noem met zijn Indiaansch-klinkende naam, de Sumach, tooit zich in 't najaar met rood en purper.

Illustratie 33 - Inktzwam.

Op den grond komen ook allerlei nieuwe vormen en kleuren. Paddestoelen van allerlei soort schieten op uit de zwarte aarde en tusschen 't gras, of zij sieren met kleurige randjes oude boomstronken en half vergaan hout.

Het meest vallen in 't oog de groote Reuzenbovisten, die in 't achterste weiland 't effect maken van lammetjes in 't gras. Ze zijn spierwit en wel dubbel of driemaal zoo groot als een menschenhoofd. In datzelfde weiland komen ook groepjes te voorschijn van den mooien parasolpaddestoel: een echte typische champignon met een mooien grooten hoed op een slanken steel, die bovenaan met een ring gesierd is.

De lekkerste paddestoelen komen te voorschijn in 't pad en tegen 't ijzeren hekje voor de melkerij. Eerst lijkt 't of er een troepje eieren op hun punt bij elkander staan. Dan komen er zwarte schubjes op en 't worden gewone paddestoelen met een steel. Maar na korten tijd vergaat de hoed en verandert in een zwarte drabbige vloeistof. Daarom heeten die paddestoelen inktzwammen.

Voordat de inktfabricage begint, moet ge die inktzwammen eens plukken. Het steeltje smaakt net als hazelnoten; maar eet nooit paddestoelen voordat ge er een groot aantal heel goed kent. Er zijn zooveel vergiftige die op eetbare lijken.

Nu krioelt het op sommige dagen van vogels. 't Park is er letterlijk vol van, terwijl 't op andere tijden weer bedenkelijk leeg is. Over 't algemeen geldt 't, dat op de mooiste dagen ook de meeste vogels te zien zijn.

Meezen scharrelen overal: pimpeltjes met hun blauwen kop, brutale, groote koolmeezen met zwarten streep over gele borst, en achterin, bij 't Nachtegalenlaantje, duikelen soms dozijnen zwartkopmeesjes om en over de takken: kleine groenachtige diertjes met witten wang en zwarten kop. In 't eerst zie

je ze niet, maar de struiken zijn vol van hun geluid. Pèh, peèh klinkt 't overal en als ge dan eens stil blijft staan, komt er wel een te voorschijn en kijkt u aan met groote verwonderde oogen, half opgerichte veertjes en een opgezette kuif.

Als er veel zijn, merken de Jordaners het en dan slenteren ze daar Zondags in de vroege rond met klepkooien en lijmsokken om de „koasmeisies” te verschalken.

Jonge merels huppelen overal rond, meer dan er in 't park zijn uitgebroed: groote zwarte bruine gevlekte dieren, soms met een streepje wit op de borst. Hun snavel is niet „geel als goud”, maar bruinig. Soms zitten ze bij vijf of zes tegelijk in de lijsterbessen aan den groote vijver. Ze slokken gulzig de roode bessen op en vermorsen de helft. Reeds in October is er aan al die heesters geen vrucht meer te zien.

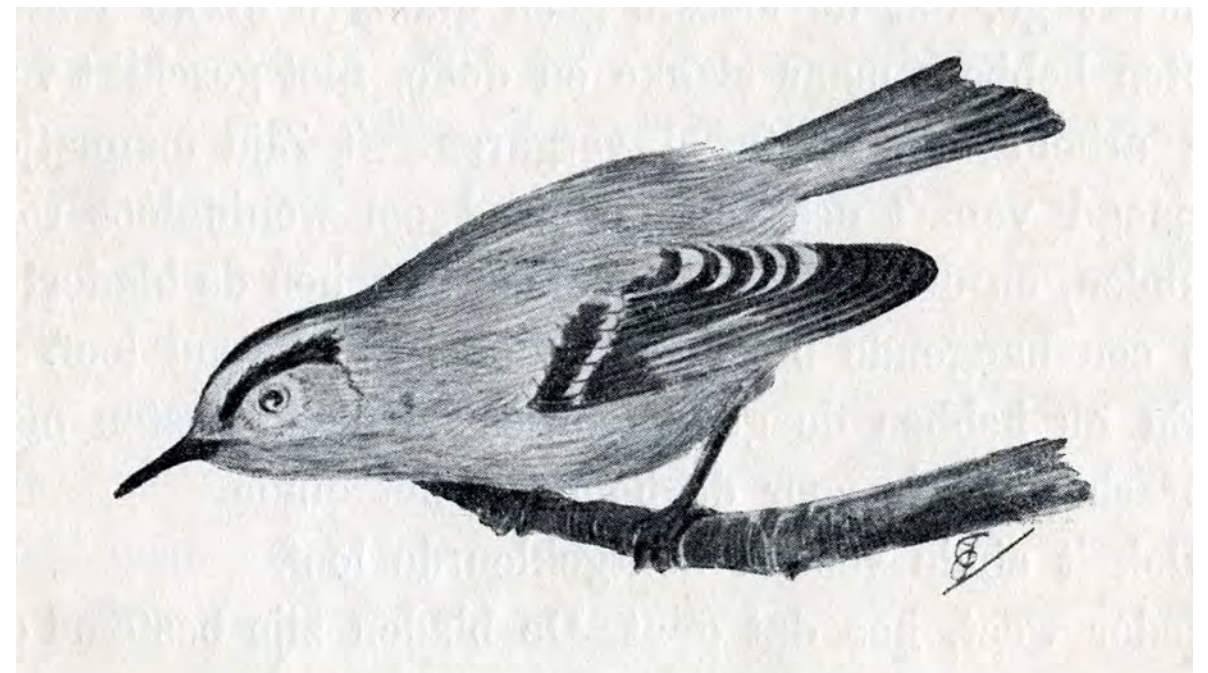
Dan zijn er opeens weer massa's roodborstjes, wel vijf-entwintig bij elkaar. Dat is ochtendwerk om die nog als troep te zien; in den loop van den dag verstrooien ze zich door 't heele Park en dan zitten ze in het zonnige kleurige loover te zingen, dat 't een lust is. Of ze kruipen rond tusschen 't struikgewas en knepperen ieder voorbijganger na met hun ratelend, knetterend alarmsignaal.

Na een paar dagen zijn ze weer verdwenen en dan komen er weer andere, dat duurt zoo den heelen winter door.

Soms hoort ge onophoudelijk een fijn en druk gepiep: een geluid, dat doet denken aan vele dunne naaldjes en haast te zwak, om te worden opgemerkt.

Als ik dat hoor, heb ik er wel eens aardigheid in, om volstrekt niet rond te zien en wie me vergezelt er ook niet opmerkzaam op te maken. Dan hoor ik zoo stilletjes voor me zelf mijn ooren vol aan dat fijne geluid en weet, dat 't Park vol zit met goudhaantjes en dat 't nu ergens al vriest. Ten slotte kan ik 't niet langer voor me houden en dan wijs ik de dwergjes aan, die, door niemand vermoed, den winter in onze dreven hebben aangebracht.

Illustratie 34 - Goudhaantje.

Overal zitten ze: in de elzen langs 't water, in de iepen, in de thuyas en taxussen en daar zie je ze 't best, kleine geelgrijze diertjes, met een groenachtig witgestreept vlerkje, een geel kuifje op den kop en groote, onevenredig groote oogen, nog sterker van indruk gemaakt door een wit kransje er omheen. Ze zijn in 't geheel niet schuw en we kunnen ze wel tot op een

meter naderen, om ze in die groote verwonderde oogen te zien.

Geen oogenblik zit zoo'n goudhaantje stil en iedere beweging wordt begeleid door dat fijne gepiep. Ze sluipen om de takken heen en als ze een verren sprong willen doen, roepen ze de kleine vlerkjes te hulp en dan snorren ze zoo van tak tot tak, net als colibrietjes.

Wat kan 't op zoo'n zonnigen Octoberdag nu heerlijk zijn in 't Park. Overal de rijkste kleuren, in alle takken leven en beweging, ook in de bloemperken en op de bloemtrossen van den laatsten bloeier: het klimop. Die klimopbloemen zitten soms vol met de prachtigste vlinders, twintig, dertig bijeen, die dartelen in den zonneschijn. Ze zetten zich neer, precies in de richting van den zonnestraal en spreiden dan hun vleugels wijd uit, als wilden ze hun prachtige kleuren op het schoonst ten toon spreiden.

Honderden hommels brengen leven op de afrikanen en zonnebloemen, verbena's en heliotropen: ze gonzen van bloem tot bloem, sommige zwart met rood, andere met witte en gele strepen. Maar als ge goed toeziet, bemerkt ge, dat de meeste geen glanzige dikke achterpooten hebben, maar slanke en doffe, niet geschikt voor den arbeid van stuifmeel vergaren. 't Zijn mannetjes, verjaagd van 't nest en gedoemd om woningloos rond te dolen, en des nachts te kleumen tusschen de blader-tjes van een hangende bloem of onder wat dorrend loof.

En nu hebben de goudhaantjes de nachtvorsten meegebracht: dat is voor de hommels het einde.

Ook 't einde voor 't bontgekleurde loof.

Ieder weet, hoe dat gaat. De bladen zijn bestemd om af te vallen en nu heeft zich in de laatste zonneweken onderaan den bladsteel een weefsel ontwikkeld van weinig samenhang: iets dat opzettelijk erop in gericht is, om gemakkelijk te kunnen breken. Door de nachtvorst vormt zich daar ijs, dat de laatste banden verscheurt, maar zelf den boel nog bijeen houdt; maar als dat ijs op den dag ontdooit, dan

Dat moet ge gaan zien, en er bij stil staan. Soms begint 't 's morgens om acht uur, ook wel om tien, of zelfs in den namiddag en 't mooist is 't bij volkomen stil weer.

Als dan de zon hoog genoeg is gekomen en de morgenkilte overwonnen heeft, begint zij de bladeren van de boomen te tikken met lange gouden staven, die zonnestralen heeten.

't Is als een spelletje, dartel en grillig vol afwisseling.

In dien hoogen berk zal zij wat ruimte maken en zij tikt zoo hier en daar een blaadje eruit, en dat met zooveel overleg, dat als er duizend gevallen zijn, de kroon nog even gevuld lijkt.

Met de ahorns doet zij 't anders. Daar bewerkt zij de einden der takken, die nu zwart en spichtig steken uit de bonte bladeren, die nog blijven zitten.

Bij den kastanje heeft zij er pret in om de blaadjes af te tikken en de paardepooten, die toch ook moeten vallen, nog voor een paar dagen te laten zitten. Maar soms tikt zij wat te hard en dan rollen blaadjes en paardepoot gescheiden, maar toch

tegelijk naar beneden. Hetzelfde doet zij bij de acacia's en de hemelboomen en daar blijven de bladstelen nog soms wel weken zitten nadat de blaadjes al verdwenen zijn.

De gingko is de eerste dagen vrijgebleven en heeft nog geen blaadjes verloren. Maar nu komt de zon met een speelsch gebaar en ontbladert hem ineens. De gele waaiertjes draaien omhoog, de een na den ander, soms een heel bosje tegelijk en in enkele minuten is het boompje geheel ontbladerd.

Dezelfde behandeling ondervinden de veder-ahorns bij 't platte bruggetje. Vooral de bonte variëteiten vertoonen die plotselinge ontbladering. Ik herinner me een boschje er van ergens tusschen Driebergen en Doorn, dat ik bijna al zijn bladeren zag verliezen in den korten tijd, dat ik er in de stoomtram voorbijreed.

Wat de zon nog laat zitten, rukt de wind eraf en met November is alles kaal; behalve wat jonge eiken en jonge beuken, die alleen aan de toppen ontbladerd zijn, maar de rest van hun loover, verdord en gebruind en dood, vast houden den heelen winter door in sneeuw en ijs, totdat 't eerst in 't voorjaar voor 't jonge groen moet wijken. Een enkel eikje, schuin tegenover den ingang aan de Van Eeghenstraat behoudt in gunstige winters zijn groene bladeren: dat is een altijd groene eik zooals die in Zuid-Europa zijn.

De elzen, de wilgen en de esschen, juist de boomen, die op den veenbodem van 't park te huis hooren, hebben hun bladeren 't langst behouden.

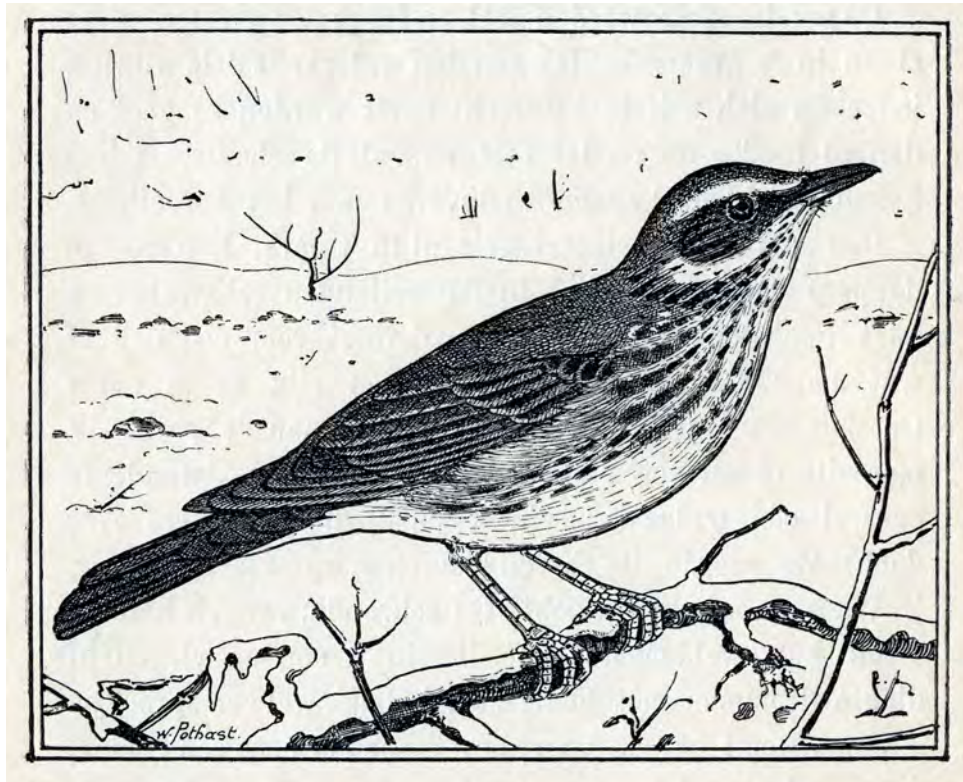
En nu zijn alle takken kaal, maar niet leeg. Want ze zitten weer vol met knoppen voor 't volgend voorjaar, met belofte van nieuw leven. Iedere boom heeft zijn eigen soort van knoppen en elk is de moeite waard om te worden gezien en overdacht. De eene soort pakt het jonge twijgje angstvallig in schubben en wol en vernist de naden met hars, een andere bergt het zelfs weg in 't lichaam van den tak, zoodat die op 't eerste gezicht knoppenloos lijkt en weer andere stellen de kleine ineengefrommelde blaadjes onbedacht bloot aan de felste koude en de guurste winden.

Hoe verschillend gedragen de boomen zich tegenover de koude. Eiken en beuken bekommeren zich niet om hem, maar de linde wordt glimmend rood aan zijn knoppen en zijn jongste lange takken. Nog rooder wordt de roode kornoelje, waarvan 's zomers de naam ongegrond lijkt, want zijn twijgen zijn groen en zijn bladeren groen en zijn bloemen zelfs sneeuw wit. Maar als hij 's winters ontbladerd is, beginnen met de kou zijn takken te verkleuren, totdat ze in Januari diep rood zijn en zelfs den naam „koraalhout” mogen verdienen.

De goudesschen worden geel, en langs den grooten vijver staan in 't grasperk vlak aan den waterkant drie wilgjes, ieder op zich zelf te kleumen: eerst worden ze geel en dan al rooder en rooder totdat ze als de schaatsenrijders komen, in kleur kunnen wedijveren met het koraalhout.

Dan zijn al de wintervogels al in 't park. Een troepje dapperen spreeuwen blijft in de weilanden scharrelen en gaat hoogstens bij zeer strenge vorst voor een dag of wat naar Engeland.

Illustratie 35 - Koperwiek.

Bonte kraaien zijn er al sinds October en geven veel levendigheid aan 't park. Ik mag die eierdieven niet: een paar jaar geleden wandelde er wel een oude dame in 't park, die er anders over dacht. Zij voerde die dieren iederen morgen tegen elf uur. 't Was een aardig gezicht. De schrandere vogels hadden altijd hun weldoenster spoedig in 't oog en vlogen in dichte drommen met haar mee. 't Leek wel een sprookje.

Soms komt er een sperwer; ik heb er eens een gezien, die een koperwiek gevangen had.

Koperwieken zijn er altijd veel. Ze komen al in October, blijven den heelen winter en worden hoe langer hoe makker. Ze houden er van om met een heel bezig air in de hoogste toppen van de boomen te zitten en dan met lang uitgerekten nek naar

alle kanten rond te zien. Dan roept er een „sie” en dan roepen ze allemaal „sie” en vliegen in een onordelijken troep naar een andere observatiepost. Als de zon schijnt, ziet ge onder 't vliegen duidelijk 't koperrood van hun okselveeren.

Ze loopen ook tusschen de spreeuwen in 't weiland en als 't vriest, nemen ze hun toevlucht tot de hulsten, die ze geheel van hun prachtig roode bessen ontdoen.

Is de voorraad opgeteerd, voordat de dooi invalt, dan komen ze zelfs in de tuintjes van de huizen rondom 't park, om te zien of daar ook hulsten te vinden zijn. Ook scharrelen ze wel in 't Leidsche boschje en verwaardigen zelfs de oude stad met hun bezoek. Maar dan is 't echt winter.

WINTERGROEN.

“De mooiste van die wintergroene boomen en heesters in ons park is stellig de Taxus, de meeste menschen schelden hem uit voor een den”.

WINTERGROEN.

„Waar groeien eiken te Amsterdam?” zoo klaagde vader Vondel indertijd. Nu zijn er eiken genoeg in zijn peetepark. „Waar groeien sparren te Amsterdam?” Had hij dit gevraagd, ook nu nog zou het antwoord moeten luiden: „Nergens.” Misschien zegt een onzer lezers bescheiden: „wij hebben er *eentje* in onzen tuin.” Ik ook ben in zoo’n treurig bezit; het is een levend lijk, akelig om aan te zien, van ’t voorjaar krijgt hij den genadeslag.

Neen van sparren en dennen moeten wij Amsterdammers maar voor goed afzien. In ’t Sarphatipark is een tien jaar geleden de laatste poging gewaagd; ik heb de lijdensgeschiedenis der arme sparren mee gemaakt. En wie de groep dennen aan de zuidelijke rijlaan in ons park kent, het zijn buitenlandsche, weet ook al dat het Vondelpark een dennengraf is. Laten we hopen dat de sparretjes bij de boerderij ons tot leugenaars maken.

Maar daarom niet getreurd, er zijn toch wel andere naaldboomen, andere coniferen, die ons gezelschap willen

„Waar groeien eiken te Amsterdam?” zoo klaagde vader Vondel indertijd. Nu zijn er eiken genoeg in zijn peetepark. „Waar groeien sparren te Amsterdam?” Had hij dit gevraagd, ook nu nog zou het antwoord moeten luiden: „Nergens.” Misschien zegt een onzer lezers bescheiden: „wij hebben er *eentje* in onzen tuin.” Ik ook ben in zoo’n treurig bezit; het is een levend lijk, akelig om aan te zien, van ’t voorjaar krijgt hij den genadeslag.

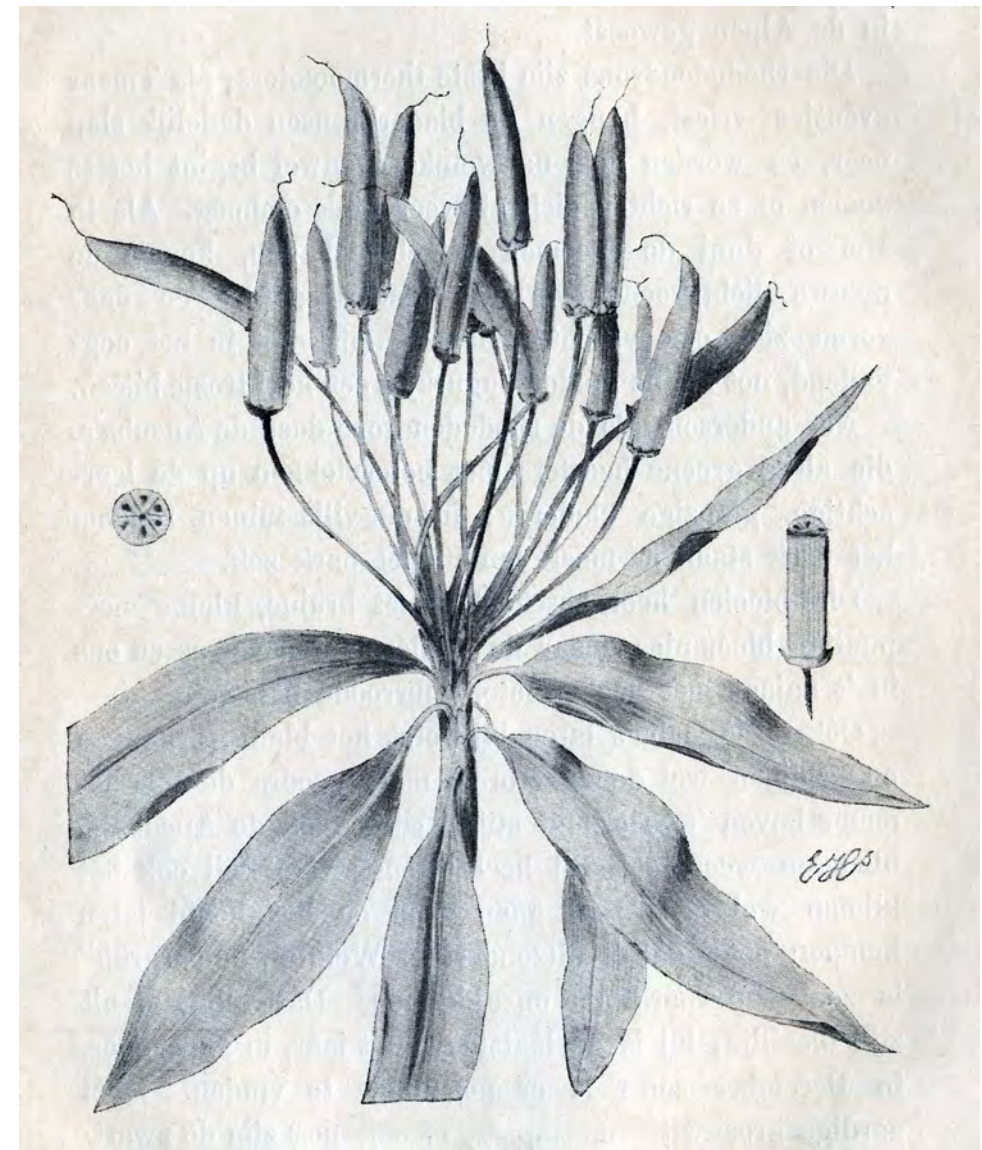
Neen van sparren en dennen moeten wij Amsterdammers maar voor goed afzien. In ’t Sarphatipark is een tien jaar geleden de laatste poging gewaagd; ik heb de lijdensgeschiedenis der arme sparren mee gemaakt. En wie de groep dennen aan de zuidelijke rijlaan in ons park kent, het zijn buitenlandsche, weet ook al dat het Vondelpark een dennengraf is. Laten we hopen dat de sparretjes bij de boerderij ons tot leugenaars maken.

Maar daarom niet getreurd, er zijn toch wel andere naaldbomen, andere coniferen, die ons gezelschap willen houden, om ’s winters het doodsche wit of het vale takkengrauw te breken.

De mooiste van die wintergroene boomen en heesters in ons park is stellig de *Taxus*, de meeste menschen schelden hem uit voor een den. Nu is ’t waar, dat hij ook naaldvormige bladeren heeft, net als een den bijna, maar daarom is het nog geen den. Zoek maar eens naar denappels of kegels. In de plaats daarvan vindt ge aan vele, niet aan alle, prachtige roode saprijke bessen. Zoo mooi van kleur als ge ooit bessen gezien hebt. Ze heeten vergiftig, maar dat geldt alleen voor de pit, het

zaad, dat open en bloot in de bes ligt; die is dus geen bes, maar een sappig walletje, een soort napje om het groote bruine zaad. Vogels lusten het wel en gaan er niet dood van.

Illustratie 36 - Vruchten van *Rhododendron*.

Zoo’n *Taxus* is een heel mooie boom; in ons park worden ze nog wel niet hoog, maar ze zitten dik in het donkergroene naaldenpak en geven vooral in den winter en in ’t voorjaar een bes-

ten achtergrond voor lichtgroene heesters, en komen flink uit tusschen de bruine stammen.

Niet aan alle Taxussen van ons park zult ge de mooie bessen vinden, met hun weekrood, tusschen hoog-oranje en scharlaken in; dat komt doordat alleen een deel der boomen, de wijfjes n.m., bessen dragen; de mannetjes zorgen voor het stuifmeel. Als ge in 't vroege voorjaar zoo'n mannetjes-taxus aanraakt, stuift er een poederwolk uit, haast zoo dik, soms nog dikker dan uit els of hazelaar. Dat kunt ge heel mooi waarnemen aan de Taxusgroep, dicht bij het hek aan de Van Eeghenstraat. De mooie bessendragers staan o. a. tegenover de brug naar 't Willemspark.

Dan hebben we voor wintergroen de rhododendrons, de Alpenrozen, een heel bosch achter de groote vaas; ze worden soms in strenge winters een weinigje beschut met biesmatten, wat wel wat raar is voor een roos der Alpen; maar het is noodig gebleken; ze zijn ook nooit in de Alpen geweest.

Die rhododendrons zijn beste thermometers; als 't maar eventjes vriest, hangen de bladerkransen dadelijk slap neer, en worden dof; nauwelijks evenwel begint het te dooien of ze richten zich al weer flink omhoog. Als in Mei of Juni de bloemen uitgebloeid zijn, komen de nieuwe lichtgroene, verlakte bladeren; hier en daar vormt zich ook vrucht, maar die zijn niet in het oogvallend, net kleine gladde augurkjes een heel trosje bijeen.

Net andersom als de rhododendrons doen de Aucuba's, die altijd groene heesters met botervlekken op de leerachtige,

glanzige bladeren; in de villa-tuinen rondom het park staan er meer dan in het park zelf.

Die bloeien heel bescheiden met bruine, kleine vierpuntige bloempjes, maar de wijfjesplanten verrassen ons in 't najaar met heel groote, vuurroode bessen.

Ook de Aucuba's laten bij vorst het blad neerhangen en schijnen wel doodgevroren, maar zoodra de thermometer boven 't vriespunt stijgt, rijzen ook de Aucuba's-bladeren weer op. Bij heel strenge vorst wil ook het klimop wel eens raar gaan doen en het hoofd laten hangen; maar dat is uitzondering. Weinig „Immergrün” is zoo winterhard als onze klimop. Dat blijkt al uit zijn bloeitijd; hij is de laatste van 't jaar, in November, in December soms is er nog bloei te vinden. Heel aardige groenwitte bloempjes; mooier nog zijn de zwartgroene bessen, die 's winters rijpen en in 't voorjaar vol rijp zaad zijn en afvallen, wanneer er geen vogels zijn geweest om ze vroeger te halen. Zoo'n klimopbes is net een theepotje met een dek-seltje, aardig speelgoed voor kinderen.

Geeft ge aan iemand, die er niet mee op de hoogte is, een trosje klimop-bessen aan den twijg met wat blad, dan weet hij meestal niet wat hij voor zich heeft, al kent hij het klimopblad heel goed. Dit komt doordat het klimopblad de eigenaardigheid heeft, geheel van vorm te veranderen, wanneer het aan een bloemtak groeit. Het is dus niet meer de fraai gevormde, stevige en ornamentieke vijfhoek met zijn witte nerven, maar een driehoekig of rondachtig blad, veel bleeker groen en slap-

Illustratie 37 - Jeneverbes.

men, het blad van de gewone soorten lijkt meer op een weefsel of uitgeslagen werk, dan op een boomblad; een heele tak kunt ge plat neerleggen, doordat de blaadjes zijwaarts uit andere komen geschoven, in plaats van rechts en links of rondom een

per dan het gewone loof, het heeft dan wel iets van een populierrenblad.

Het beste van alle wintergroen is tegen onze winters de hulst bestand, die verkleurt hoogstzelden en ver-slapt evenmin, of het vriest of dooit, sneeuwt of regent, maar die heeft zijn beurt al gehad in dit boekje.

Met nog een paar coniferen besluiten we de winterinspectie, dat zijn de Thuya's en de juniperussen of jeneverbessen. Thuya's zijn wel coniferen, maar geen naaldboo-

tak te groeien. Andere Thuya's hebben heel fijn loof, net kantwerk, vaak tweeërlei, grof en fijn, aan één heester.

De juniperus evenwel is weer een echte naaldboom; de bladeren prikken werkelijk, ze zijn veel scherper dan van dennen of sparren en staan bij drieën of kriskras dooreen; een paar flinke jonge exemplaren, mooi in het groen, staan dicht bij Vondel.

Echte naaldboomen zijn de jeneverbessen wel, maar toch dragen ze weer geen kegels of denappels, evenmin als de Taxus.

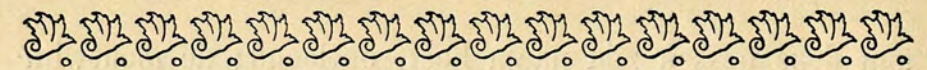
Ook hier lijkt de vrucht een bes, en wel een groene, blauw bewaasde zoo groot als een erwt. Veel vrucht zetten ze niet in ons park; misschien wel, omdat er minder vrouwelijke dan mannelijke exemplaren zijn; want ook bij de jeneverbess wonen meeldraad- en stamperbloemen niet op een en dezelfde plant. Trouwens ook de jeneverbessen, die op onze heidevel-den in menigte in 't wild groeien, dragen niet bijzonder veel vrucht. In wat warmer klimaat gaat het beter; jaarlijks worden scheepsladingen met jeneverbessen bij ons ingevoerd; ze doen dienst in de branderijen om den geur en den smaak aan den drank te geven, die aan deze bessen zijn naam heeft ontleend; de moutwijn wordt met jeneverbessen-sap overgehaald.

Een enkele laurierkers, met groote lakgroene bladeren en een groen blijvende ligusterstruik met kleine langwerpige ronde blaadjes, zult ge misschien nog aantreffen in zachte winters en daarmee is het wintergroen schoon op. Wel zijn er kale heesters met heldergroene twijgen, zooals de kerrie en enkele

rozensoorten. Ook een heester die 's winters vuurroode takken heeft, valt licht in het oog, dat is de reeds genoemde roode kornoelje, die soms heel mooi kan wezen; en op een enkele beschutte plaats verrast u midden in den winter een soort van kamperfoelie, met groene blaadjes; maar dat is al voorbarig lenteloof, de dikke sneeuw witte bessen die er aanzitten, bewijzen het en zeggen u meteen, dat ge met de sneeuwbes te doen hebt; 't is één van die planten, die net als de vlier te ongeduldig zijn, om de lente af te wachten en hun waaghalzerij om voor wintergroen te gaan spelen, dikwijls met bevroren twijgen moeten bekoopen.

WAT DE NATUURVRIENDEN MISSEN IN ONS VONDELPARK.

“Lezer, weet u wat een schoffel is? Dat is het akeligste werktuig, dat er ooit is uitgedacht, dat is een dom, scherp ding, dat alles afsnijdt en doodt, wat vrij wil leven, wat een eigen wil heeft, wat een hooger opvatting heeft van natuurschoon dan een allergewoonste tuinmansknecht, de goeden niet eens te na gesproken”.

WAT DE NATUURVRIENDEN MISSEN IN ONS VONDELPARK.

Lezer, weet u wat een schoffel is? Dat is het akeligste werktuig, dat er ooit is uitgedacht, dat is een dom, scherp ding, dat alles afsnijdt en doodt, wat vrij wil leven, wat een eigen wil heeft, wat een hooger opvatting heeft van natuurschoon dan een allergewoonste tuinmansknecht, de goeden niet eens te na gesproken. In een moestuin, daar hoort het thuis, tusschen kool en knollen en spinazie, niet in een park; had ik de macht er toe, dan liet ik alle bordjes in het park, die het bloemenplukken verbieden, overschilderen met: „Hier mag niet geschoffeld worden.”

Neen, wij begeeren niets onmogelijks, wij weten heel wel, dat wij van het Vondelpark geen Koninklijk Loo-park, zelfs geen Haagsche Bosch kunnen maken. En wij weten ook wel, dat er mensen zijn, die zoo'n wilden boel allerakeligst vinden, die beweren, dat een park netjes aan kant moet zijn, dagelijks gekamd en

Lezer, weet u wat een schoffel is? Dat is het akeligste werktuig, dat er ooit is uitgedacht, dat is een dom, scherp ding, dat alles afsnijdt en doodt, wat vrij wil leven, wat een eigen wil heeft, wat een hooger opvatting heeft van natuurschoon dan een allergewoonste tuinmansknecht, de goeden niet eens te na gesproken. In een moestuin, daar hoort het thuis, tusschen kool en knollen en spinazie, niet in een park; had ik de macht er toe, dan liet ik alle bordjes in het park, die het bloemenplukken verbieden, overschilderen met: „Hier mag niet geschoffeld worden.”

Neen, wij begeeren niets onmogelijks, wij weten heel wel, dat wij van het Vondelpark geen Koninklijk Loo-park, zelfs geen Haagsche Bosch kunnen maken. En wij weten ook wel, dat er menschen zijn, die zoo'n wilden boel allerakeligst vinden, die beweren, dat een park netjes aan kant moet zijn, dagelijks gekamd en gewassen moet worden, je moet geen ontuig tusschen en onder de heesters vinden en vooral geen brandnetels en distels. Ze zouden ze uit de heesterperken wel willen wegschuijen als het stof van hun tapijt, al die narigheden, die zoo maar uit zichzelf uit den grond opschieten.

Vooral geen brandnetels, geen distels, geen wilde schermbloemen, vooral geen onkruid.

Och, wat kennen de menschen dat onkruid toch slecht. Negen tienden van wat hier in 't Park, vooral in de bloemperken, als kraakporcelijn wordt vertroeteld, is of heet onkruid, als het elders groeit. O, er is zulk mooi onkruid, zoo mooi, dat je 't niet meer missen wilt, als je 't maar eerst hebt leeren kennen.

Stel de schoffel maar een paar jaartjes op non-activiteit, zoo ge wilt alleen voor plekjes waar de nette wandelaars toch niet vaak komen, langs de randjes van ons park, tusschen de heesters achterin, aan de vijverkanten en op de eilandjes.

Zaaien is in het begin onnoodig en de bewerking, dat het er onder de boomen niet groeien zal, is nooit bewezen, omdat de proef niet is genomen, niet met ernst ten minste, zoover wij weten. Neen, niet onder het dicht gebladerte van boomgroepen, daar is het niet noodig het te probeeren, maar aan de lichte en zonkantjes en tusschen de lage heesters, daar wil het wel voort, daar doen elk jaar de wilde plantjes wel eventjes hun best om post te vatten; maar . . . rrrrt, hak! daar gaat de schoffel; weg zijn ze.

't Is ook een verkeerde meening, dat de mooie wilde boschplanten alleen in wilde bosschen en dan uitsluitend op zandgrond willen tieren. Wij hebben al jaren lang wilde anemonen en helmbloem, en sleutelbloem, ook allerlei varens, in onze Amsterdamsche tuintjes gehouden en ze gaan best, ook boschvioltjes, en de mooie witte sterren van vogelmelk dan, ze groeien wel langs den Haarlemmerweg en in Watergraafsmeer, waarom zouden

Illustratie 38 -
Ontluikend
Lelietje van
dalen.

ze niet in ons Park voort willen? Als ze indertijd door de schoffel maar met rust gelaten waren, dan zouden ze er, nu het Park al niet jong meer is, stellig al zijn. Maar nu zouden deze er gebracht moeten worden, hetzij door zaaien of door overplanten.

Evengoed als de crocusjes in 't gazon bij 't paviljoen voortwillen, zouden ook de sneeuwkllokjes het doen; verschillende plekjes in 't Park zijn er aan te wijzen, die uitnemend geschikt zijn voor een natuurlijke ontwikkeling van boschanemoon, dalkruid, aronskelk, sleutelbloem en breukkruid; andere zijn als geknipt voor de mooie roode dag-koekoeksbloem, voor de witte avond-koekoeksbloem, de look zonder look en boschvarens (geen adelaarsvaren evenwel, die wil in Amsterdam niet voort).

En dan de lelietjes van dalen, die groeien met plezier in onze stadstuinjes en zelfs, als ze niet gekortwiekt worden, door het grint van de paden heen. Die lelietjes hebben trouwens al bewezen, dat ze wel van het Vondelpark gediend zijn. Het ronde perkje nabij het melkhuis wordt ieder jaar voller, ze bloeien heerlijk en dragen vrucht, dat het een lust is om te zien; meer roode bessen zelfs komen er elk jaar, dan men in den regel bij wilde planten opmerkt.

En waar lelietjes van dalen groeien, daar is de grond ook best geschikt voor de fijne, wilde hyacinthen, de blue-bells, die ook rose en wit voorkomen; ook lieve-vrouwen-bedstroo, de geurige „Waldmeister” en het gewoon fijne en sierlijke walstroo wil daar wel voort.

Wat zien de vijferranden in ons park er nuchter uit! En wat zouden ze opknappen en een mooie spiegeling geven, wanneer er wat gele lisschen, riet en de traditioneele bruine kolven van lischdodden langs werden geplant. Dan wat inlandsche orchideeën, kievitsbloemen en moerasvarens een pas of wat van den kant, dat is juist een grondje naar hun smaak.

En dan in de vijvers wat witte waterlelies en gele plompen, eerst in een afgeschoten plekje, waar de zwanen niet mogen komen; want ze eten de jonge bladeren op of trekken de wortels uit.

Wat zou het park winnen met zoo'n kleur- en geurrijke grondflora. Niet alleen voor ons, natuurliefhebbers, voor wie al de genoemde planten goede bekenden en lieve vriendjes zijn, ook voor de gewone wandelaars, onbekend maakt ook hier onbemind.

Ons Vondelpark is al mooi, maar 't is te kunstmatig mooi, wat natuur er bij en 't zal volmaakt worden. De netheidlievende menschen zijn er gauw genoeg mee verzoend, het artistieke van de wilde natuur bekoort ze wel.

Vele kenners van het Park klagen, dat de vogels en vlinders er zoo minderen. Geen wonder. Het Park wordt meer en meer ingebouwd; doch dat is 't niet alleen. Geen groter schrik voor een wilden vogel dan een kale bodem. Laat de bladeren tusschen de heesters maar een paar jaar liggen, zaai en poot er een overvloed van wilde planten en ze zullen wel terugkomen en nestelen ook, want dan is er schuilplaats en voeder voor de zaadvogels, zoowel als voor de insecteneters.

Illustratie 39 - Lelietje van dalen.

Laat ook hier en daar de brandnetels, distels en kruisbloemen eens den vrijen wil, dan wemelt het park binnen eenige jaren van de mooiste dagvlinders; want vele van deze leven als rups op en van die planten. Nu zweven over de bloemen en de perken al heel wat bonte Atalantata's en witjes. De topinambours (die kleine gele zonnebloemen) en de artisjokken (die groote paarse distel) lokken er wel aan, maar de diertjes moeten van verre ko-

men. Wanneer straks de laatste brandnetels en kruisbloemen aan den zelfkant van het park zijn bedolven onder het zand, dat de weide ophooft tot het straatniveau, zullen ook die vlinders verdwijnen evenals de meeste vogels, en 't Vondelpark is weer wat armer geworden aan natuurleven.

Maar hoe nu de wilde planten te krijgen en hoe te zorgen, dat de mooie en zeldzame tenminste niet weer verdwijnen door den moedwil der straatjeugd en de begeerigheid der aankomende en verzamelende botanici.

Och, dat zal wel gaan. Als het bestuur van het Vondelpark de schoffelaars in bedwang weet te houden, hier en daar ook de zeis van den grasmaaier een „tot hier toe en niet verder” toe roept en in de eerste jaren niet tegen wat onkosten opziet, dan mogen er al heel wat wilde bloemen geplukt worden, eer dat goedje het zal opgeven. Maar ook het plukken kan wel beperkt worden tot het minimum, dat eer nuttig dan schadelijk is; wanneer maar de hulp wordt ingeroepen van hen, die wij het meest vreezen.

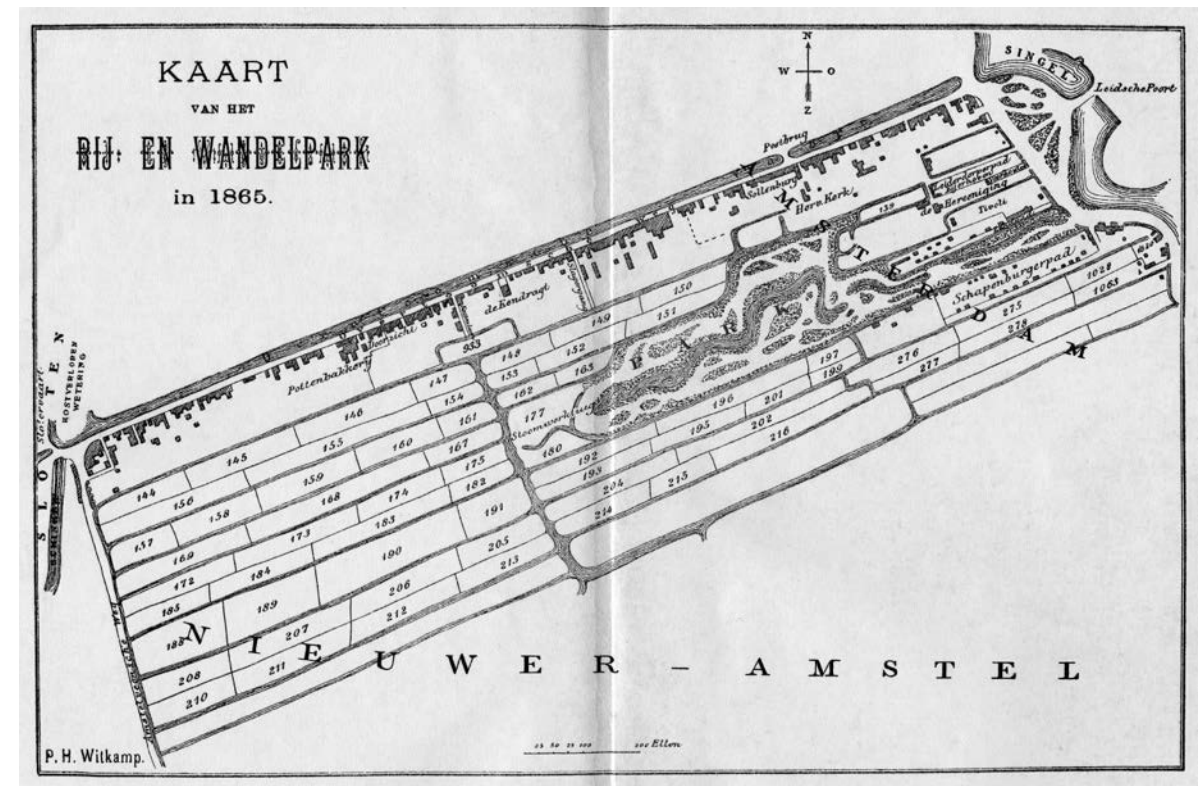
Wanneer onze wensch in vervulling staat te gaan, dan moet al wat natuurvriend heet in onze stad meedoen, om het park te bevolken, onder leiding natuurlijk; dan wordt het bekend gemaakt in alle kranten en scholen, dat in het Vondelpark een proef wordt genomen om den bodem aan te kleeden en te versieren met mooie wilde bloemen; dan wordt ieders hulp en steun ingeroepen ter voorkoming, dat er in de eerste drie jaar iets wordt geplukt, dat nog niet zoo volop voorkomt, als wenschelijk is.

Doen de onderwijzers mee, dan loopt de zaak van den kant der schoolkinderen geen gevaar meer; met den Duitschen keizer kan de onderwijzer tegenwoordig zeggen: „Meine Macht ist gross; sic voleo, sic jubeo”, al slaat 't dan ook alleen op de schoolgaande jeugd. Ik zie al op de bordjes staan: De wilde flora en fauna van het Vondelpark wordt aanbevolen in de zorg van alle jongelui, inzonderheid der jonge dames en heeren botanici.

Onze eenige vrees, dat van het plannetje niets komen zal, vindt zijn grond en oorzaak in de schoffel; de schoffel, de geniepige schoffel, die èn bestuur èn opzichter wel eens te machtig kon blijken.

[Voorafgaand aan het volgende hoofdstuk *HISTORISCH* is de kaart van het Rij- en Wandelpark in 1865 in het boekje ingelijmd; breed 27,9 cm (over twee pagina's), en hoog 20,6 cm. Lengteverhouding kaart: 1 el $\approx$ 68,8 cm / 100 el $\approx$ 68,8 meter. Het lijnkader van de kaart in het boekje is 206 mm; Dat kader op de iPad is 186 mm $\approx$ 90% van de boekafbeelding. Op de iPad-afbeelding is 1 cm omgerekend $\approx$ 72,5 m.]

Illustratie 40 - Kaart van het RIJ- EN WANDELPARK in 1865.

Schaal op de vergrootte iPad-afbeelding: 1 cm $\approx$ 72,5 meter.

HISTORISCH.

“In den winter van 1863 op 1864 kwam bij den heer C. P. VAN EEGHEN tot rijpheid het plan tot stichting van een rij- en wandelpark”.

HISTORISCH.

In den winter van 1863 op '64 kwam bij den heer C. P. VAN EEGHEN tot rijpheid het plan tot stichting van een rij- en wandelpark.

Zijn voornaamste gedachte daarbij was den ingezetenen van Amsterdam, die 's zomers niet uit de stad kunnen gaan, een park aan te bieden, waar zij althans eenig genot van de schoone natuur in bosch en bloementuin zouden kunnen smaken.

Hij deelde zijn denkbeelden mede aan eenige vrienden, die hun medewerking toezegden, waaronder een der voornaamsten, Mr. J. MESSCHERT VAN VOLLENHOVEN, Burgemeester van Amsterdam, het Eere-Voorzitterschap der Commissie welwillend aanvaardde.

De Commissie vergaderde den 6^{den} Januari 1864 voor de eerste maal op 't Stadhuis.

Zij verspreidde een circulaire onder de ingezetenen van de stad, teneinde de noodige gelden bijeen te krijgen.

Op 9 Maart 1864 was een bedrag van f 83.896 ingekomen.

In den winter van 1863 op '64 kwam bij den heer C. P. van Eeghen tot rijpheid het plan tot stichting van een rij- en wandelpark.

Zijn voornaamste gedachte daarbij was den ingezetenen van Amsterdam, die 's zomers niet uit de stad kunnen gaan, een park aan te bieden, waar zij althans eenig genot van de schoone natuur in bosch en bloementuin zouden kunnen smaken.

Hij deelde zijn denkbeelden mede aan eenige vrienden, die hun medewerking toezegden, waaronder een der voornaamsten, Mr. J. Messchert van Vollenhoven, Burgemeester van Amsterdam, het Eere-Voorzitterschap der Commissie welwillend aanvaardde.

De Commissie vergaderde den 6^{den} Januari 1864 voor de eerste maal op 't Stadhuis.

Zij verspreidde een circulaire onder de ingezetenen van de stad, teneinde de noodige gelden bijeen te krijgen.

Op 9 Maart 1864 was een bedrag van *f* 83.896 ingekomen.

Den 18^{den} Mei 1864 vingen de werkzaamheden aan en den 15^{den} Juni 1865 kon het Park voor het publiek worden opengesteld.

Het had ongeveer *f* 2600 meer gekost dan het ingezamelde bedrag, dit tekort werd evenwel spoedig gedekt.

Het Park was toen ruim 10 H. A. groot en strekte zich uit tot de plek waar nu de melkerij staat. Die bestond toen nog niet; wel werd daar een klein stoomgemaal geplaatst, dat 't water in de vijvers op peil moest houden.

Bij circulaire van 10 Januari 1866 wekte het bestuur zijn stadgenooten op om een som van *f* 120.000 bijeen te brengen, teneinde door aankoop van 30 H. A. weiland het Park uit te breiden tot aan den Amstelveenschen weg.

Er werd slechts ingeschreven voor *f* 40.185, zoodat van 't plan niets komen kon. Wel werd overgegaan tot aankoop en aanleg van $\pm$ 6 H. A. n.l. de tegenwoordige bloementuin en de melkerij met het daarachter liggend weiland.

In de bestuursvergadering van 2 Augustus 1867 werd besloten aan het Park den naam te geven van Vondelpark. Het standbeeld werd met groote feestelijkheid onthuld op 18 October 1867, het omtuinde ronde plekje, met klimop begroeid, waarop het staat, ging in eigendom over aan de stad Amsterdam.

29 October 1868 deed het Bestuur een nieuwe poging om 't Park tot aan den Amstelveenschen weg uit te breiden. Er werd nu een som van *f* 130.000 nodig geacht doch de burgerij bleef lauw en er kwam slechts *f* 43.000 in. Dit geld werd belegd tot betere tijden.

Twee jaar later werd een ander plan gevormd. Het bestuur kocht $\pm$ 8 H. A. grond, verkocht 3,5 H. A. daarvan voor bouwterrein (dat werd de P. C. Hooftstraat) besteedde de winst

Illustratie 41 - Zwanen met jongen.

Photografie van den heer STOMPS.

voor den aanleg der resteerende 4,5 H. A. en verkreeg nog een flink batig saldo.

Nu werd 20 Maart 1876 weer een oproeping gedaan. Wel kwam er *f* 25.000 minder in dan noodig geacht was, doch het Bestuur liet zich niet ontmoedigen en ging er toe over, het Park tot aan den Amstelveenschen weg uit te breiden.

Zoo hadden de Amsterdammers in 12 jaar tijd *f* 212.000 bijeen gebracht voor hun park. Eigenlijk „eenige Amsterdammers”, want het groote publiek gaf weinig en zonder wat in de verslagen genoemd worden „aanzienlijke giften telkens van dezelfde hand”, was ’t Park nooit tot stand gekomen.

In ’t voorjaar van 1878 was de uitbreiding voltooid. Het Park was toen 48 H. A. groot.

In hetzelfde jaar 1878 werd het Paviljoen gebouwd, de melkerij was reeds in 1874 tot stand gekomen. De pachten van deze twee inrichtingen benevens de opbrengst van ’t gras, dat op de perken gemaaid wordt, vormen een belangrijke bron van inkomsten voor het Vondelpark.

Het stoomgemaal aan de Kattenlaan werd vervangen door een nieuw aan den Amstelveenschen weg, dat ook de riolen en vijvers van het Willemspark bemaalt. Vondelpark en Willemspark vormen zodoende samen een polder, die ofschoon een onderdeel van den Binnendijkschen Buitenveldertschen polder, welke tot Amstelland behoort, zijn water uitslaat op den boezem van Rijnland.

In 1870 kreeg het Park van Artis twee paar zwanen ten geschenke, die welig in 't Park hebben voortgeteeld. Er worden er jaarlijks verkocht om de zwanenbevolking niet hooger te doen stijgen dan zestien. Als contrabeleefdheid gaf 't Park in 1882 bij de opening van het Aquarium aan Artis een paar prachtige snoeken en karpers cadeau, die eveneens voortreffelijk gedijd zijn.

De muziektent werd gebouwd in 1873 en daar worden, weer of geen weer, iederen Vrijdagavond van Mei tot September volksconcerten gegeven. De drinkfontein, geschenk van den heer C. P. van Eeghen, kwam in 1874 tot stand.

Na 1878 zijn groote sommen besteed aan verbetering van den grond en van de wegen, en aan het dempen en rioleeren van een aantal vuile vijvers en slooten in den omtrek van het Park, hetgeen geschieden moest in gemeen overleg met de omwoners, de polderbesturen en de gemeentebesturen van Amsterdam en Nieuwer-Amstel.

In 1882 verliet de laatste ooievaar het park: 't werd hem te droog en te druk. Andere vogels volgen.

Er is moeite voor gedaan om het park te versieren met een fontein, maar daar is tot nu toe niets van gekomen.

Tegenwoordig loopen de jaarlijksche uitgaven van het Vondelpark zoo tegen de dertigduizend gulden, waarvan ongeveer dertienduizend gulden aan arbeidsloonen, kosten van opzicht en pensioenen. Aan bloemen en plantsoen wordt ongeveer f 3000 per jaar besteed, 't onderhoud van wegen, bruggen, oe-

vers en gebouwen beloopt een kleine zesduizend gulden. De concerten kosten elfhonderd gulden; terwijl de nooit gehoorde zwanenzang met f 120 per jaar betaald moet worden. Alles kost geld.

De inkomsten gaan in de laatste jaren voortdurend achteruit en dat is natuurlijk heel jammer. De pachten en 't gras en de wielrijders brengen samen een dertienduizend gulden op, aan rente wordt omtrent tweeduizend gulden ontvangen en voor de rest moeten de Amsterdammers, die 't goed met 't park meenen, maar zorgen. Ze geven met elkander ongeveer achtduizend gulden per jaar

ALPHABETISCHE LIJST

DER OP DE KAART AANGEDUIDE
BOOMEN EN HEESTERS.

ALPHABETISCHE LIJST

DER OP DE KAART AANGEDUIDE BOOMEN EN HEESTERS.

Aak, Spaansche.....	61	Kastanje, paarden.....	3, 30
Acacia.....	62	„ tamme.....	17
Ailanthus	36	Kurkiep.....	24
Amandelboompje.....	59	Kwee, Japansche.....	64
Azalea mollis.....	23	Lelietje van dalen	32
Berberis.....	38	Lork	10
Berk	9, 21	Lijsterbes	35
Beuk	45, 60	Magnolia	56
Bindwilg	48	Meidoorn.....	41
Catalpa	39	Moerascypres	26
Den, fijne	53	Pavia	55, 63
Eik.....	65	Plataan	4
Els	6	Populier, zwarte	5
Eschdoorn, spitsbladige	18	„ pyramide	28
„ veder	64, 66	Ribes	42
Gingko	15	Rhododendron	22, 47
Goudesch	12	Spar	33
Gunnera scabra.....	11	Tamarisk.....	37
Haagbeuk	2, 57	Taxodium	26
Hazelaar	1	Taxus	22, 24, 27
Heksenbezem	29	Thuya	22
Hemelboom.....	36	Treurwilg	58
Herfstsering	43	Vedereschdoorn	64, 66
Hulst	22, 34, 46	Vlengelnoot	16
Hydrangea	44	Vuurdoorn	7
Iepen	31	Wilg	50, 48
Kastanje, gladde	63	Wilgpeer.....	40
„ kleine	55		

ALPHABETISCHE LIJST DER OP DE KAART AANGEDUIDE
BOOMEN EN HEESTERS.

Aak, Spaansche	61
Acacia	62
Ailanthus	36
Amandelboompje	59
Azalea mollis	23
Berberis	38
Berk	9, 21
Beuk	45, 60
Bindwilg	48
Catalpa	39
Den, fijne	53
Eik	65
Els	6
Eschdoorn, spitsbladige	18
Eschdoorn, veder	64, 66
Gingko	15
Goudesch	12
Gunnera scabra	11
Haagbeuk	2, 57
Hazelaar	1
Heksenbezem	29
Hemelboom	36
Herfstsering	43
Hulst	22, 34, 46
Hydrangea	44

Iepen	31
Kastanje, gladde	63
Kastanje, kleine	55
Kastanje, paarden	3, 30
Kastanje, tamme	17
Kurkiep	24
Kwee, Japansche	64
Lelietje van dalen	32
Lork	10
Lijsterbes	35
Magnolia	56
Meidoorn	41
Moerascypres	26
Pavia	55, 63
Plataan	4
Populier, zwarte	5
Populier, pyramide	28
Ribes	42
Rododendron	22, 47
Spar	33
Tamarisk	37
Taxodium	26
Taxus	22, 24, 27
Thuya	22
Treurwilg	58
Vedereschdoorn	64, 66
Vleugelnoot	16
Vuurdoorn	7

Wilg	50, 48
Wilgpeer	40

PLATTEGROND VAN 'T VONDELPARK.

1. Hazelaar.
2. Haagbeuk met tweeërlei blad.
3. Paardenkastanje.
4. Perk met platanen, eiken en crocus.
5. Zwarte populier.
6. Els.
7. Vuurdoorn.
8. Vondels standbeeld.
9. Berkenlaantje.
10. Lorken.
11. Bloemperk met *Gunnera scabra*.
12. Goudesschen.
13. De Iepenbrug.
14. Het Cornuslaantje.
15. Gingko.
16. Vleugelnoot.
17. Tamme kastanje.
18. Bloemperk met steenen vaas, daaromheen een kring spitsbladige eschdoorns.
19. Het groote speelterrein.
20. Muziektent.
21. Berken.
22. Groot bosch van altijd groene heesters (*Rhododendron*), Hulst, *Taxus* en *Thuya*.
23. Perk met *Azalea mollis*.

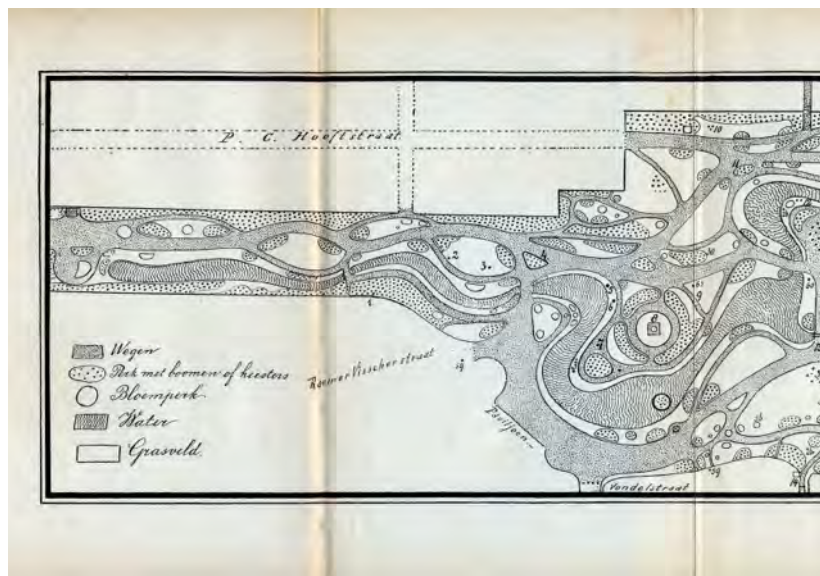
24. Kurkiep.
25. Mannelijke *Taxus*.
26. Moerascypres.
27. Vrouwelijke *Taxus*.
28. Pyramide-populieren.
29. Boschje afgebeeld op blz. 79.
30. Kastanjepleintje.
31. Iepenbosch.
32. Lelietjes van dalen.
33. Sparrebosch.
34. Hulsten.
35. Lijsterbessen.
36. Hemelboom.
37. Tamarisk.
38. Hulstbladige *Berberis*.
39. *Catalpa*'s.
40. Wilgpeer.
41. Meidoorns.
42. *Ribes*.
43. Herfstseringen.
44. *Hydrangea*'s.
45. Beuken.
46. De Hulstbrug.
47. *Rhododendrons*.
48. Bindwilgen.
49. Het platte bruggetje
50. Het Nachtegaalsbosch.
51. Het Fitisbosch.
52. Trekvogelbosch.

53. Fijne dennen.
 54. Sijsjesbosch.
 55. *Pavia macrostachya* (kleine kastanje).
 56. Magnolia's.
 57. Haagbeuk.
 58. Treurwilg.
 59. Amandelboompje.
 60. Groote beuk.
 61. Boschje, omgeven door Spaansche aken.
 62. *Accacia*'s.
 63. *Pavia* (gladde kastanje).
 64. Perkje met Veder-eschdoorn, rozen en Japansche kwee.
 65. Eikenboschje.
 66. Perk met Veder-eschdoorn
-

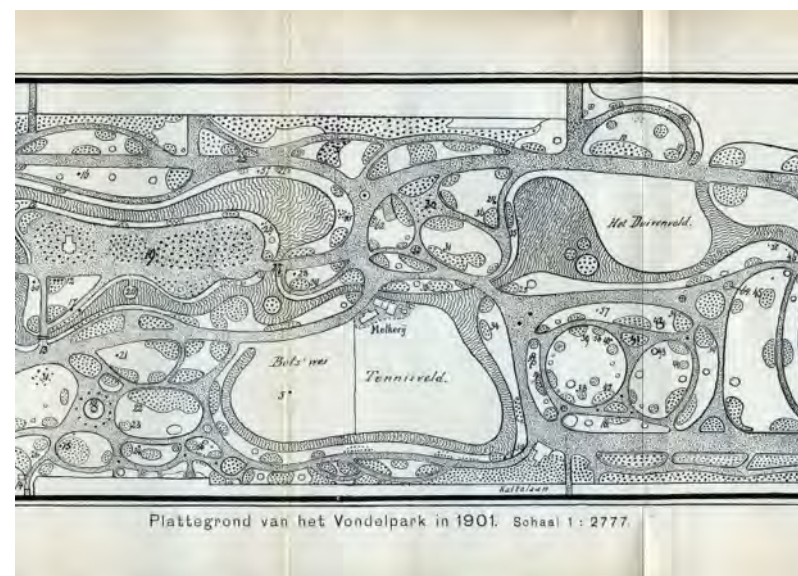
Illustratie 42 - Plattegrond van het Vondelpark in 1901. Schaal 1 : 2777.

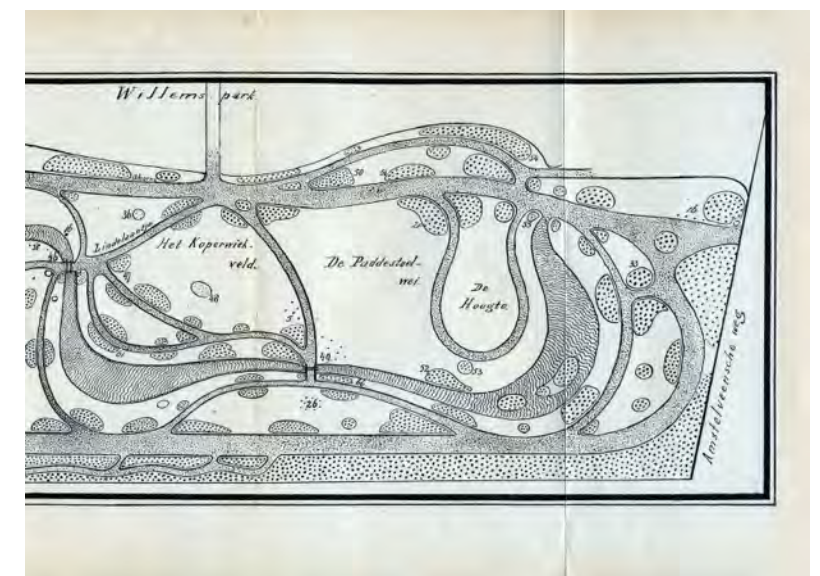
Vervaardigd door den heer POTHAST.

Plattegrond van het Vondelpark in 1901. Deel 1.

Plattegrond van het Vondelpark in 1901. Deel 2.

Plattegrond van het Vondelpark in 1901. Deel 3.

Ten slotte

Aan het eind van het laatste hoofdstuk is pagina 164 de laatst genummerde van het originele boekje. Direct daarop volgend de ingelijmde plattegrond van 1901 die de afmeting heeft van $85,0 \times 20,5$ cm en als harmonica is gevouwen. De schaal van de plattegrond is 1 : 2777.

De plattegrond is getekend, komend vanaf de Vondelstraat het park in, met het zuiden naar boven gericht; voor kaarten is de standaard oriëntatie andersom, met het noorden naar boven.

Als aanvulling hierna een lijst van illustraties, een alfabetisch register van genoemde vogels, een alfabetisch register van kleuren en kleurcombinaties, een colofon én een ansichtkaart als sfeerbeeld rond het jaar 1900 van de Vondelstraat.

Lijst van illustraties met nadere informatie

1. [Vondel's standbeeld](#). Foto van dhr. De Flines. Pagina 8. Afmeting $8,5 \times 8,3$ cm (b $\times$ h).
2. [Avond in 't Park](#). Foto van dhr. Stomps. Pagina 10. Afmeting $8,0 \times 8,0$ cm (b $\times$ h).
3. [De Hulstbrug](#). Foto van dhr. Stomps. Pagina 14. Afmeting $8,2 \times 12,7$ cm (b $\times$ h).
4. [De Kurkiep bij den Grooten Vijver](#). Foto van dhr. Stomps. Pagina 18. Afmeting $8,9 \times 12,6$ cm (b $\times$ h).
5. [Kornoelje](#). Tekening van Joh. Jacobs in 1900. Pagina 22. Afmeting $11,2 \times 6,7$ cm (b $\times$ h).
6. [Als de Zanglijster begint](#). Foto van dhr. Stomps. Pagina 27. Afmeting $8,2 \times 12,8$ cm (b $\times$ h).
7. [Groenvink](#). Tekening van Jac. P. Thijsse. Pagina 28. Afmeting circa $10,0 \times 10,5$ cm (b $\times$ h).
8. [In 't Voorjaar aan den Vijver](#). Fotograaf niet bekend. Pagina 30. Afmeting $11,1 \times 7,9$ cm (b $\times$ h).
9. [Op 't platte bruggetje](#). Fotograaf niet bekend. Pagina 35. Afmeting $8,9 \times 12,7$ cm (b $\times$ h).
10. [Eik](#). Tekenaar niet bekend. Pagina 40. Afmeting circa $8,0 \times 8,5$ cm (b $\times$ h).
11. [Meeldraadbloemen van den eik](#). Tekening van E. Heimans in 1901. Pagina 40. Afmeting circa $10,0 \times 4,5$ cm (b $\times$ h).
12. [Uitbotten van den eik](#). Tekening van E. Heimans op 5 mei 1900. Pagina 41. Afmeting circa $10,5 \times 9,0$ cm (b $\times$ h).

13. [Bloeiend beuketakje](#). Tekening van E. Heimans 6 mei 1900. Pagina 42. Afmeting circa 10,5 × 9,0 cm (b × h).
14. [Beuk](#). Tekenaar niet bekend. Pagina 43. Afmeting circa 10,5 × 10,0 cm (b × h).
15. [Wollige Sneeuwbal in Januari](#). Tekening van E. Heimans. Ook gebruikt in “De Levende Natuur” van Januari 1897, aflevering 11, Knoppen, pagina 208. Pagina 43. Afmeting circa 5,0 × 8,0 cm (b × h).
16. [De Heksenbezem](#). Foto van dhr. Stomps. Pagina 45. Afmeting circa 8,9 × 11,9 cm (b × h).
17. [Knoppen van Veder-ahorn \(Acer Negundo\)](#). Tekening van E. Heimans. Eerdere publicatie in “De Levende Natuur” van Februari 1897, aflevering 12, Knoppen II, pagina 235. Pagina 46. Afmeting circa 3,0 × 7,0 cm (b × h).
18. [Esscheknoppen](#). Tekening van E. Heimans, hier ingekort weergegeven. Eerdere publicatie in “De Levende Natuur” van Januari 1897, aflevering 11, Knoppen, pagina 209. Pagina 48. Afmeting circa 3,0 × 14,0 cm (b × h).
19. [Amandel](#). Tekening van W. Pothast. Pagina 50. Afmeting 10,1 × 11,7 cm (b × h).
20. [Hulst](#). Tekening van W. Pothast. Pagina 52. Afmeting 10,7 × 14,1 cm (b × h).
21. [Kastanjeknoppen](#). Tekening van E. Heimans. Eerdere publicatie in “De Levende Natuur” van Februari 1897, aflevering 12, Knoppen II, pagina 234 (7). Hier werd vermeld Eschdoorn of Ahorn (7). Pagina 55. Afmeting circa 2,5 × 14,1 cm (b × h).
22. [Knoppen van Sering](#). Tekening van E. Heimans. Eerdere publicatie in “De Levende Natuur” van Februari 1897, aflevering 12, Knoppen II, pagina 234 (16). Pagina 56. Afmeting circa 2,0 × 10,5 cm (b × h).
23. [Kastanjes in bloei](#). Foto van dhr. Van Haeften. Pagina 56. Afmeting circa 10,7 × 7,9 cm (b × h).
24. [Takje met vrucht van Tamme Kastanje op 1/4 der ware grootte](#). Tekening van W. Pothast. Pagina 57. Afmeting circa 10,0 × 9,5 cm (b × h).
25. [Knop van Vleugelnoot](#). Tekening van E. Heimans. Eerdere publicatie in “De Levende Natuur” van Februari 1897, aflevering 12, Knoppen II, pagina 234 (5). Pagina 58. Afmeting circa 2,5 × 12,0 cm (b × h).
26. [Vrucht van de hemelboom](#). Tekenaar niet bekend. Pagina 59. Afmeting circa 4,0 × 5,5 cm (b × h).
27. [De Hulstbrug](#). Fotograaf niet bekend. Pagina 60. Afmeting 8,1 × 11,0 cm (b × h).
28. [Gingko](#). Tekening van W. Pothast. Pagina 62. Afmeting 9,1 × 12,1 cm (b × h).
29. [Magnolia](#). Tekenaar niet bekend. Pagina 63. Afmeting circa 11,0 × 13,0 cm (b × h).
30. [Magnolia-knop kort vóór het bloeien](#). Tekening van E. Heimans. Eerdere publicatie in “De Levende Natuur” van Februari 1897, aflevering 12, Knoppen II, pagina 232 (27) het takje was hier langer getekend dan in dit boekje. Pagina 64. Afmeting circa 3,0 × 14,0 cm (b × h).
31. [Vrucht en blad van de Magnolia](#). Tekening van E. Heimans. Eerdere publicatie in “De Levende Natuur” van November 1900, aflevering 9, Herfstzaden,

- pagina 179 met kader met de ondertitel: Vruchten en blad van Magnolia. Links een zaad (helderrood) dat uit een vrucht neerhangt. Pagina 65.
Afmeting circa 10,0 × 13,0 cm (b × h).
32. [Olijfwilg](#). Tekening van Jac. P. Thijsse. Pagina 68.
Afmeting circa 5,0 × 15,0 cm (b × h).
33. [Inktzwam](#). Tekening van Jac. P. Thijsse. Pagina 70.
Afmeting circa 9,0 × 9,5 cm (b × h).
34. [Goudhaantje](#). Tekening van Jac. P. Thijsse. Pagina 71.
Afmeting circa 8,0 × 4,5 cm (b × h).
35. [Koperwiek](#). Tekening van W. Pothast. Pagina 74.
Afmeting 10,7 × 8,5 cm (b × h).
36. [Vruchten van Rhododendron](#). Tekening van E. Heimans.
Eerdere publicatie in “De Levende Natuur” van November 1900, aflevering 9, Herfstzaden, pagina 177 met kader en de ondertitel: Rhododendron of Alpenroos in vrucht.
Pagina 76. Afmeting circa 10,5 × 13,0 cm (b × h).
37. [Jeneverbes](#). Tekenaar niet bekend. Pagina 78.
Afmeting circa 5,5 × 11,0 cm (b × h).
38. [Ontluikend Lelietje van dalen](#). Tekening van E. Heimans.
Pagina 81. Afmeting circa 1,5 × 12,0 cm (b × h).
39. [Lelietje van dalen](#). Tekening van E. Heimans. Pagina 83.
Afmeting circa 7,0 × 14,0 cm (b × h).
40. [Kaart van het Rij- en Wandelpark in 1865](#).
Tekening van P. H. Witkamp. Pagina 84.
Afmeting 20,7 × 13,4 cm (b × h).
41. [Zwanen met jongen](#). Foto van dhr. Stomps. Pagina 87.
Afmeting circa 10,6 × 7,7 cm (b × h).

42. [Plattegrond van het Vondelpark in 1901](#). Schaal 1 : 2777.
Tekening van dhr. Pothast. Pagina 93.
Afmeting kader plattegrond 76,4 × 14,7 cm (b × h).

Alfabetisch register van genoemde vogels met één paginaverwijzing

Bonte Kraai	34
Fitis	30
Goudhaantje	30
Grasmusschen	33
Groenvink	27
Karekiet	37
Keep	34
Koolmeezen	70
Koperwiek	74
Leeuwerik	29
Merel	26
Meezen	70
Molenaar	33
Musch	28
Nachtegaal	31
Ooievaar	88
Pimpeltjes	70
Roodborstje	26
Roodstaartje	28
Sperwer	74
Spotvogel	34
Spreeuwen	73
Tjiftjaf	29
Torteltje, wilde	68
Tuinfluit	33
Vink	27
Vliegenvangertje, bonte	34
Vliegenvangertje, grauwe	34
Winterkoninkje	26
Zanglijster	26
Zwanen	82
Zwaluwen	38

Zwartkopjes	33
Zwartkopmeesjes	70

Alfabetisch register van kleuren en kleurcombinaties met één paginaverwijzing

Blauwachtige	23
Bleekgeel	51
Bleekgroen	46
Bleekste rose	49
Bouton d' aune	19
Bronsbruin	17
Bruin (eik)	41
Bruinig	71
Bruingele (katjes)	26
Bruingroene	51
Bijna purper	49
Bijna wit	49
Dof rood	67
Dofzwarte	44
Donkergroen (schorslaag)	45
Donkerroode	23
Donkerste wijnrood	49
Ebbenzwarte (merel)	26
Elzenkleur	20
Frischgroene	24
Fijn wit satijn	48
Geel als goud	71
Geelbruin (plataan)	45
Geelgrijze	71
Gele sterretjes (kornoelje)	23
Glimmend rood	73
Goudbruine (vacht graafbij)	32
Goudbronspoeder	17

Gouden dropjes	50
Goudgelen (snavel)	26
Goudstof	69
Grauwgroene	56
Groen-geel	22
Groenachtig witte kleur	53
Groengrijs (groenvink)	27
Groen-grijze	22
Groengrauw (spotvogel)	36
Groenwitte bloempjes	77
Grijsgrauw	27
Gloeiendst rood	69
Hard groen	58
Helder lichtend geel	63
Helderblauwe (hemel)	32
Heldergeel (groenvink)	27
Hooggekleurde bloemen	49
Hoog oranje	52
Hoogroode kleur	49
Kameelbruin	24
Knoppentint	20
Koperrood	74
Lakgroene bladeren	78
Leiblauw (kuifje van vink)	31
Lelieblank (roodstaart)	31
Licht lederbruin	69
Lichtgroene (eiken katjes)	40
Lichtbruine	40
Lichtgeel	68
Lichtrose	50
Liefelijk geel	69
Lila-tint	50
Malaga-rozijnen	20
Nattig bruin	69
Olmentint	17

Oranje	36
Paarsrood (eik)	41
Pekbruine	44
Pikzwarten (staart)	27
Purper (tulpjes)	32
Purperen stampertjes	26
Purper roode	50
Roestrood (staart roodstaart)	31
Roodbruine (meeldraden)	44
Roodpaarse	17
Roomwitte (bloemtrossen)	37
Rossig gele	68
Rossigs	20
Scharlaken	77
Sneeuwwit	73
Spierwit	70
Teer groen van kleur	63
Vergelen (abeelen)	68
Vleeschkleurig	46
Vuriger rood	69
Vuurroode	52
Warmste bruin	69
Wintergroene boomen	76
Wit (bijna)	45
Witte gouden regen	51
Wijnroode	20
Zachten zilverglans	64
Zilverwit (abeel)	48
Zuiver zwart (vliegenvanger)	34
Zwartachtig (berkenschors)	45
Zwartgroene bessen	77
Zwavelgeel (spotvogel)	36

Colofon

Beschikbaarheid

Dit digitale boekje is gratis beschikbaar voor persoonlijk gebruik. Het is een (her)uitgave van het originele boekje *In het Vondelpark*, geschreven door Heimans en Thijsse in 1901 en geproduceerd door Hans Homburg met toestemming van de Heimans en Thijsse Stichting.

Codering

De tekst staat in de oude spelling van 1901 en vermeende zetfouten zijn gecorrigeerd.

Ontstaansgeschiedenis

Het schrijven van de teksten en het bewerken van de foto's en tekeningen is in juni 2012 begonnen.

Correcties in de digitale tekst

Pagina 15: origineel: Huygenstraat
correctie: Huygensstraat

Pagina 71: origineel: verschalke n
correctie: verschalken

Pagina 77: origineel: Dat kunt geheel mooi waarnemen ...
correctie: Dat kunt ge heel mooi waarnemen ...

Pagina 82: origineel: Pavilloen
correctie: Paviljoen

Pagina 82: origineel: tradioneele
correctie: traditioneele

Pagina 87: origineel: 4.5 H. A.
correctie: 4,5 H. A.

Opmerkelijk in de originele tekst

Pagina 14: hadt - Al hadt ge heel geen zin voor ...

Pagina 21: werwaarts - Van de milliarden zullen allicht enkele belanden, werwaarts de els, die hen uitzond, het bedoelde.
Werwaarts: spelling uit 1864: naar welke zijde, - plaats, waarheen.

Pagina 29: nommer - ... , dus nommer twee zal ...

Pagina 33: Willemsparkbrug - Willemsbrug wordt ook in de tekst gebruikt en is de huidige naam van de brug.

Pagina 37: snepjes - snaveltjes

Pagina 38: lente herfst - Zoo is het van lente herfst geworden.

Pagina 45: doordien de schors - doordien is een oud voegwoord van oorzakelijkheid.

Pagina 48: ..., als zijn het ook mee van onze hoogste boomen. Mogelijk is hier bedoeld; ..., al zijn het ook een van onze hoogste boomen. (De Italiaansche populier.)

Pagina 52: berberis-bestuivings-mekaniek - drie regels eerder wordt mecaniek gebruikt; waarschijnlijk de juiste schrijfwijze.

Pagina 55: vreempjes - Sommigen van hen worden al niet eens meer als vreempjes beschouwd. (De uitheemse bomen.)

Pagina 59: maer - De bloemen van den hemelboom zijn maar klein, maer ze staan bij duizenden bijeen ...

Pagina 62: Gingko is de schrijfwijze in het boekje. Tegenwoordig wordt de naam Ginkgo gebruikt.

De Vondelstraat rond 1900
met rails van de paardentram.

Vanaf het statief, waar deze foto gemaakt is, en dan zo'n 30 meter terug, ligt rechts het toegangshek naar het Vondelpark met daarbij het wachthuisje van de paardentram Dam – Vondelstraat. Door dit toegangshek liepen Thijsse en Heimans waarschijnlijk vaak het Vondelpark in (het Cornus-laantje). Achter de lantaarnpaal de 2 gevellantaarns van de Manege, Vondelstraat 140. Dit deel van de Vondelstraat lag tot 1896 in de gemeente Nieuwer-Amstel en werd eerst Verlengde Vondelstraat genoemd.

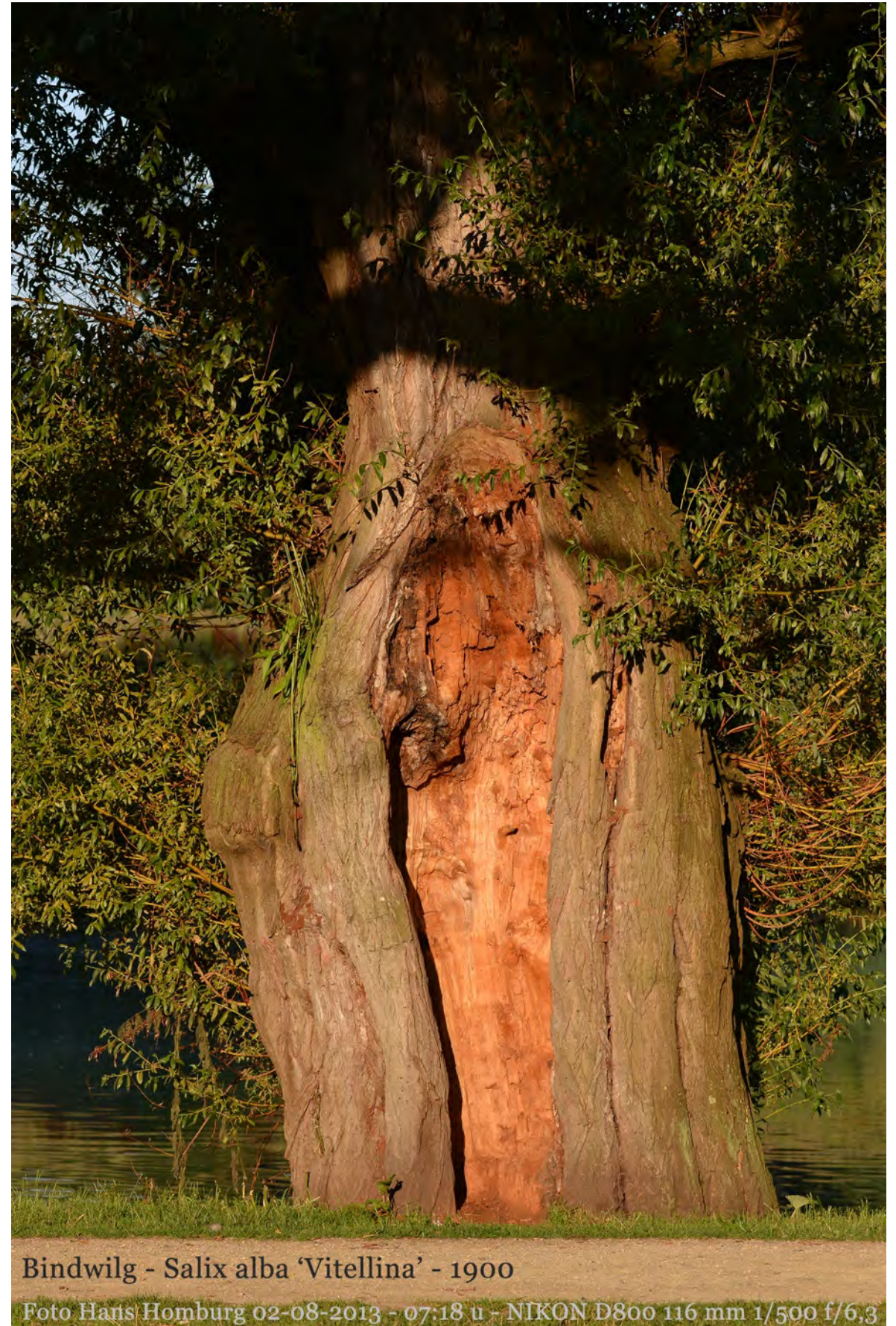
Deze ansichtkaart is op 27 augustus 1901 verzonden (1 cent) naar Haulerwijk (Friesland) en is daar op 28 aug. aangekomen. Uit de collectie ansichtkaarten van John de Kok.

Op deze kant van de ansichtkaart is de postzegel geplakt volgens *het geheim der Nederlandsche postzegeltaal*; “Weet men het zegel goed op te kleven, Kan de ontvanger veel vreugde geven.” Zoals hier geplakt: 1000 kussen.

Plattegrond Vondelpark 2013.

De plattegrond van het Vondelpark is getekend in augustus 2013 met informatie over het park met veel bijzondere bomen.

Bindwilg - Salix alba 'Vitellina' - 1900

Foto Hans Homburg 02-08-2013 - 07:18 u - NIKON D800 116 mm 1/500 f/6,3

Van 1901 naar 2013

Om de verbinding tussen het verleden en het heden te leggen is een actuele plattegrond opgenomen. Vanaf 1901 is veel veranderd in het park, maar de oorspronkelijke kenmerken zijn bewaard gebleven en leveren nog steeds schilderachtige plekken op, romantische natuur en landelijke vergezichten. Een oerdegelijk eerste parkontwerp van de heren Zocher, met veel respect onderhouden en behouden.

Hieronder de plattegronden van 1901 en die van augustus 2013 in bijna vergelijkbare schaal.

Op de volgende pagina is een gedetailleerde plattegrond in vier delen beschikbaar met wetenswaardigheden voor rust en ontspanning, spelen, recreatie, kunst en cultuur. Maar vooral een collectie wonderlijke bomen.

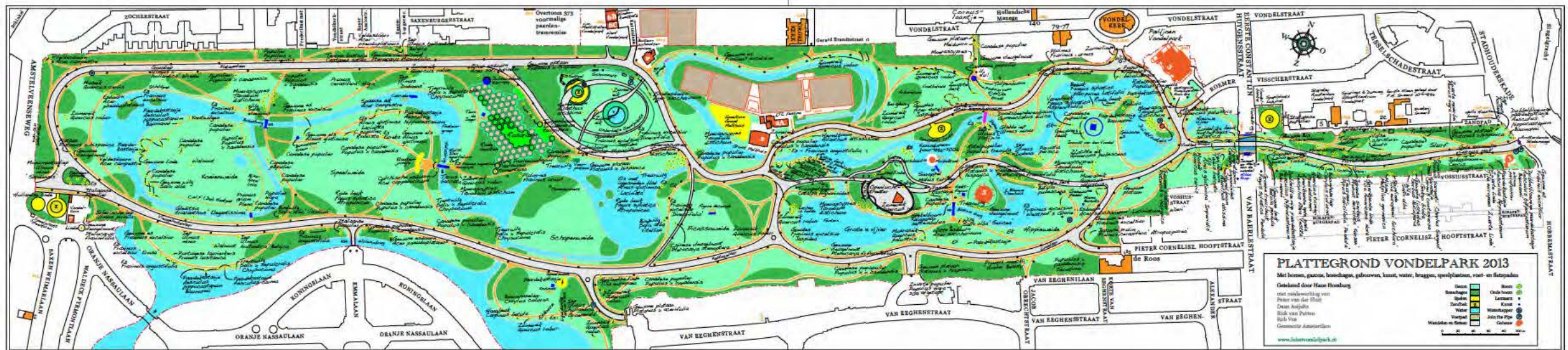

Van weidelandschap naar Engelse landschapstijl

Het park is door een geniale ingeving op het juiste moment aangelegd op een plek waar bebouwde stadsuitbreiding voor de hand lag. Aangelegd in een drassig weidegebied op veengrond buiten de Singelgracht werd het jonge park omgeven door villa's, kantoren en woningen.

Bomen

Met de lastige groeiomstandigheden en de daarbij horende verzakkingen en ophogingen, zijn vrijwel alle bomen sinds 1900 vervangen vanwege ouderdom, storm of ander natuurverschijnsel.

Vergroot de plattegrond

De plattegrond is samengesteld uit vier overlappende delen. Tik op een deel voor een vergroting.

Een enkele boom leeft nog vanaf de aanlegfase (1864-1877) en ongeveer 45 bomen stammen uit de periode toen Heimans en Thijsse over hen schreven in dit boekje. Het zijn de eik, es, esdoorn, els, wilg, beuk, gewone plataan, populier, taxus, linde, paardekastanje en de prachtige moerascypressen. Op deze plattegrond zijn veel bomen met naam vermeld zodat de kennisgeving met hen eenvoudig wordt. De Canadese populieren krijgen ouderdomskuren en andere soorten laten een schrale kroon zien of worden langzaam uitgeleefd door zwammen of halsbandparkieten.